مختصر فلسفه

، منطق ، مافوق الطبیعیات ، اخلاق

تاریخ فلسفه

مؤلفی

فلسفه مجموعه‌سی مدیری ورهبر اتحاد عثمانی لیسه‌سی

فلسفه معلمی

بها توفیق

اوروپا لیسه‌لرنده اوقونان مبادئ فلسفه کتابلرینه واك صوك
نظریات علمیه وطبیعیه‌یه توفیقاً ترتیب
اولنمشدر .

صاحب وناشری

٣٦-٣٨

درسعادت

آرتین آصادوریان ومخدوملری مطبعه‌سنده طبع اولنمشدر .

١٣٣٢

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 06 06 01 004 1

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

B
99
T82T4

Tevfik, Baha
Muhtasar felsefe

مختصر فلسفه

روحیات ، منطق ، ماوراء الطبیعیات ، اخلاق

تاریخ فلسفه

مؤلفی

فلسفه مجموعه‌سی مدیری ورهبر اتحاد عثمانی لیسه‌سی

فلسفه معلمی

بها توفیق

اوروپا لیسه‌لرنده اوقونان مبادئ فلسفه کتابلرینه والڭ صوڭ

نظریات علمیه وطبیعیه‌یه توفیقاً ترتیب

اولنمشدر .

صاحب وناشری

استانبول

آرتین آصادوریان ومخدوملری مطبعه‌سنده طبع اولنمشدر.

١٣٣١

حتی فلسفه‌یی بوسبتون انکار ایدن فیلسوفلر (!) اولدیغی کبی، برچوق نظریات فلسفیه‌یی علومك فرضیات قسمی عنوانی آلتنده شرح وایضاحه چالیشان فلسفه علیهدارلری (!)ده واردر ...

شوحالده بوکبی طاغنیق وغیر قطعی مسائل اوزرینه نصل برمکتب کتابی یازیله‌بیلیر ؟

ظنمجه بوخصوصده ایکی جهت وار . برنجی جهت : کتابی یازان محررك کندی قناعاتی اوزرینه مؤسس وخصوصی براصوله مالك کتاب... ایکنجی جهت: طلبه‌یی مختلف مسالك فلسفیه‌دن ومختلف فیلسوف ومحررلرك قناعاتندن خبردار ایده‌جك برمجموعهٔ فلسفیه ...

بن ایکنجی جهتك ترجیحی طرفداری‌یم . کندی افکار ومطالعاتم عمومه مخصوص یازدیغم وترجمه ایتدیکم کتابلرده مسطوردر . بو مختصر فلسفه‌ده مختلف آرا و مسالکی جمعه چالیشدم . بونکله برابر طبیعیه ومثبتیه فلسفه‌لرینی دیکر-لرینه مختلف صورتلرله ترجیح ایتدم .

***

مکتبلره مخصوص فلسفه کتابی یازمقده ایکنجی بر مشکل دها وارسه اوده پروغرامك طارلغی و بوکا رغماً موضوعك کنیشلکیدر . بو قبیل موضوعلر اختصار ایدیلدیکی نسبتده مغلقلشیر، اصطلاحاته بوغولور. حالبوکه یکی باشلیانلره رهبرلك ایتمك وظیفه‌سیله موظف بویله بر کتاب ممکن مرتبه آچیق

وساده اولملیدر .

بز کتابمزده فلسفه‌نك درت مختلف شعبه‌سنی ، بوشعبه‌لرك مختلف نظریات ومباحثنی کوستردکدن صوکرا عمومی صورتده معلومات ویرمك مقصدیله مختصر بر تاریخ فلسفه ایله اتمام ایتدك .

تاریخ فلسـفه مباحث فلسفیه‌نك بر خلاصه‌سی دیمکدر . چونکه هر بحثده متعدد فیلسوفلرك فکرلری ، مطالعه‌لری صاییله‌جقدر . تاریخ فلسفه ایسه ینه بومطالعاته عائد بر مجموعه . . . شوقدر که افکار ومطالعات ؛ مباحث فلسفیه‌ده موضوع صیره سیله ، تاریخ فلسفه‌ده ایسه فیلسوفلرك تاریخ حیاتلری صیره‌سیله‌در . دیمك اولیورکه ده‌کیشن آنجق ترتیبدر . اساس مسئله دکل ...

اوروپا لیسـه‌لرنده اوقونان فلسفه‌یه عائد مختلف درس کتابلرینی تدقیق ایتدم وبوکتابلرده همان عینی مباحثی بولدم . شوقدرکه مؤلفلرینك کندی اعتقاداتی بوخصوصده بر وظیفه ایفا ایتمش وبالخاصه مافوق‌الطبیعیات قسمنده آیری آیری شکللر ظهورینه سببیت ویرمشدر . مثلا شارل ژورده‌ن ، بواراق کبی معلملر مافوق‌الطبیعیاتی اسکی اصول یعنی الله وروح مفهوملرینه عائد مطالعه‌لرله دولدیردقلری حالده رابیه ایله وورمس علومك نتایجی ومسالك کبی فصللره حصر ایتمشلر ...

بن هپسنك‌ده طلبه‌یه مختصراً کوسترلمسی طرفداری‌یم .

***

کله‌لم بزده‌کی آثاره :

لسانمزده فلسفه نامیله حصوله کتیریلمش ودارالفنونه تخصیص ایدلمش بعض کتابلری کوردیکم زمان حیرت ایتدم. فلسفهٔ عربیه نامنه یازیلان سطرلرك مغلقیتنه دائر سوز سویله‌میه‌جکم. فقط فرانسزجه‌لری غایت ساده اولان بعض تعریفاتك؛ ترجمه‌لرینك نصل ایچندن چیقیلماز بر حاله کتیریلدیکنی کویا آیری بر لسانله سویله‌نمش اولدیغنی آجی آجی تأسفلرله قارشیلادم. اوزمان وقتیله مکتبلرده اصول فقه وممائلی درسلری نه‌ایچون اولانجه مساعیمزه رغماً بك کوچ آکلایه بیلدیکمزك سببنی کشف ایتدم. مکر بزه اوقوتیلان اودرسلر ترجمه دکلمش، کندیلرینه مخصوص وعادتا اسقولاستیك دینلمکه‌شایان بر لسانله‌یازیلمشلر... مکر اونلر اساساً غایت بسیط وقولای درسلرمش!..

مثلا دارالفنونه مخصوص برفلسفه کتابندن سزه بر عباره چیقاره‌یم. مؤلف؛ شیللینغك فلسفه‌سنی آکلاتیور، دییورکه:

«یاامر ذهنیدن امر متحقق تعبیر آخرله ذات موضوعدن متعلق موضوعی ویاخود امر متحققدن امر ذهنی‌یی تعبیر آخرله متعلق موضوعدن ذات موضوعی چیقاره‌قدر.»

زواللی شیللینغ بالذات مزارندن قالقه‌یدی‌ده مؤلف اثرك قارشیسنه طلبه اولمق اوزره دیزچوکسه‌یدی اساساً کندینه عائد اولان بوفلسفه‌یی اصلا آکلایه‌مدیغنی سویلیه‌جك ومطلقا تفصیلات طلب ایده‌جکدی!..

ینه عینی مکتب صنفلرنده اوقونان دیکر بر کتابده شو

سوزلری کوردم :

« مبدء ثانیده بیان اولوندیغی اوزره اوصاف غالبه اعم ، اوصاف تابعه اخصدر. اوصافك اعم اولانی اهمیدر، وصف اعم، وصف اهمدر .»

ترکجه‌دن باشقه برلسانی آکدیران شوسوزلرك نه دیمك اولدیغی دوشونولورسه انسان تأسفله برابر کولمکدن‌ده کندینی آلامیور. « عمومی وصفلر، خصوصی وصفلردن دهامهمدر.» دیمك ایچون ، بوقدر بسیط وعادی ، ـ اصرار ایدییورم ـ عادینك عادیسی برقاعده‌یی سویله‌مك ایچون نه کلفت !..

شیمدی بو لسانی؛ عظیم، دغدغه‌لی، مبهم مسائله تطبیق ایدیکزده طلبه‌نك النه ویریکز... زواللی طلبه !..

بن بوخصوصده غایت‌ساده‌لك طرفداری‌یم. کرچه‌اصطلاحسز نه‌علم، نه‌ده فلسفه اولاماز، فقط اصطلاحاتی ممکن مرتبه آز، معقول ولسان جاری‌یه موافق برصورتده انتخاب واستعمال ایتملیدر. اکر کتابمی عربجه یازسه‌یدم ،عربجه اصطلاحاتی عیناً قبول ایدردم . فقط شکل ، بنیه ، منشأ وسائره جهتیله تماماً آیری اولان تورکجه‌مزك اصطلاحاتی‌ده بجه ممکن مرتبه آیری اولملی. بوخصوصده عربجه‌لساننددن اکثریا استفاده اولنمقله‌برابر ترکجه شیوه‌سنه وترکجه‌لکه موافق کلمه‌لر بولنملی . ویکی کلماتی مکملاً ایضاح ایتملی ...

بوراده دقت ایدیله‌جك برنقطه دها وار . فلسفه اساساً

قطعی ومعین برعلم اولمدیغندن اکثر اصطلاحات هرفیلسوف
طرفندن باشقه باشقه تعریف و باشقه باشقه موقعلرده استعمال
ایدیلمشلر . بوجهتی‌ده واضح برصورتده کوسترملی . « مختصر
فلسفه »ده بوجهتلره ممکن مرتبه دقت اولوندی ومختصرلقدن
متولد محذورلر هربحث حقنده مفصل معلومات ویره‌جك کتابلر
توصیه‌سیله برطرف ایدیلدی . مکتبده معلم کتابی اوقوتور ،
وتفصیلات شفاهیه ویرر . فقط بونکله قناعت ایتمه‌ین طلبه صحیفه
آلتلرنده نوط صورتیله کوستریلن آثاره مراجعت ایدرك ایسته‌دیکی
قدر معلومات ایدینیر .

حاصلی بواثرده اك زیاده نظر دقته آلنان نقطه ، طلبه‌نك
وهرهانکی برقارئك فلسفه حقنده مجمل فقط تام برفکره مالك
اولابیلمه‌سی دوشونجه‌سی‌در .

بها توفیق

فلسفه نه‌در ؟

مختلف تعریف وتلقیلر ـ علم ایله فلسفه ـ فلسفه‌نك فائده‌سی .

مختلف تعریف و تلقیلر

فلسفه نه‌در ؟ بو سؤاله ویریلن جوابلر پك مختلف ، پك متعدددر . بو جوابلردن اك مشهورلرینی ذکر ایده‌لم :

قدیم یونانستانده فلسفه علم‌دن آیری برشی دکلدی، دها طوغریسی برنوع بیلکی ایدی. سوقراطدن اول تکمیل وقوفه فلسفه دینیلیوردی. اساساً فیلسوف کلمه‌سی «محب علم» معناسنه کلن « فیلوسوفوس » سوزندن آلنمشیدی .

سوقراط فلسفه‌یه دها خصوصی بر معنا ویردی. «فلسفه، انسانك طبیعت ذکائیه وحریه‌سنی تدقیق ایدر» دیدی وبرنوع روحیات اساسی وضع ایدرك فلسفه‌یی بوکا حصر ایتدی .

آریستو فلسفه‌یی؛ «ایلك اسلر ایله ایلك سببلرك علمی» دیه تعریف ایتمشیدی . بالاخره ده‌قارت‌ده بونی قبول ایتدی .

ونهایت برچوق فیلسوفلر فلسفه‌یی کندیلرینه ، کندی دوشونجه‌لرینه کوره تصور وتعریف ایتدیلر. فلسفه‌یه «علم اول» دین اولدی، «علمك مرادفی» دیین اولدی ، «عقلمزك تدقیقی» دیین اولدی، «حقیقتك تحریسی» دیین اولدی، «علومك توحیدی» دیین اولدی ... بونلری تاریخ فلسفه‌ده صیره‌سیله کوره‌جکز.

علم ایله فلسفه

شیمدی بوراده برآز دوشونه‌لم . علم نه‌در ؟ سبب ایله حادثه‌یی یکدیکرینه ربطایدن قانونلره وقوف ؛ دکلی .. بو نصل اولور ؟ تدقیق ، ترصد ، تجربه ایله ... بزجه یکانه واسطهٔ علم بودر. کرچه علومك تشکلنده عقل وتفکرك‌ده بویله بر وظیفه‌سی وار . فقط عقل وتفکرك ؛ بر طاقم تجارب حواس نتیجه‌سنده تشکل ایتدیکی نظر دقته آلنیرسه فی‌الحقیقه تجربه و ترصد ساحه‌سنك خارجنده برشی ، آیری برمنبع فلسفی قالمیور . وفلسفه دینیلن شی موضوعنی غیب ایدییور .

ایشته بودوشونجه پك اسکی برزماندنبری فلسفه طرفدارلرینی دوشوندیرمش ونهایت شویله یکی برزمین کشفنه سبب اولمشدر .

بز کائناتده‌کی حقیقتی کشف ایتمك ایسته‌یورز . بونی هیچ آرامیه‌لم . چونکه بزده او کائناتك بر پارچه‌سی‌یز ، بناءً علیه کائناتده‌کی حقیقتك برقسمی‌ده بزده‌در . یعنی بز موجودیتمزده کائناته عائد برحصهٔ حقیقته صاحبز ، بو حقیقتی استخراج ایده‌لم. فقط نصل ؟ حواس خمسهٔ معلومه ایله‌می ؟ . . خایر . . . چونکه بوحواس خارجده‌کی حقیقتلر ایچوندر ، ذکامزکندینه عائد اولان حقیقتی کورمك ایچون کوزه محتاج اولمدیغی کبی قولاغه ، بورونه‌ده محتاج دکلدر . اونك کندی کندیسنه نفوذ ایتمسی ، کندی کندیسنی بولمسی لازمدر. اسکی یونان فیلسوفلری

وبالخاصه پلوتەن ، بوخصوصده چوق جاذب شیلر سویلەمش و «حقیقتی ـ اونك تعبیرنجه ـ الٰهی بولمق ایچون اصلمزه یعنی اللهه رجعت ایتملی ، اونك سینەسنده کندیمزدن کچملی ، اوکا مزج اولونملی وبوصورتله عمومیته قاریشملی در» دیمشدر . بزم بعض طریقتلریمزده «فنا فی الله» اولمق تعبیریله افاده ایدلمك ایستەنیلن حال ایشته بودر .

بو مسلکه دائر متعدد کتابلر یازلمش ، متعدد اصوللر میدانه کتیرلمشدر . حتی حال حاضرده فرانسز فیلسوفلرندن برغسون بو اصوله دها یکی بر شکل ویرەرك پارسده نشر وتوسیع ایتمکده وپك چوق طرفدار بولمقدەدر .

برغسونك مسلکی شویله خلاصه اولنەبیلیر :

«مادامکه کائناتدەکی حقیقتك برقسمنه نفسمزده وذکامزده مالکز ، بوحقیقتی استخراج ایتمەنك بر قولایی واز . اوده حدس دن یعنی کشف درونی دن استفاده ایتمکدر . علم بزه حقیقتی بیلدیرەمز . چونکه علم حسی دکلدر ، منفعت فکریله باشلامش ، منفعت فکریله ترقی ایتمش وحالاده منفعت فکریله ممتزج اولارق ترقیسنه دوام ایتمکده بولنمشدر . حجر مجلا دورندەکی انسانلر طاشلری منفعتلرینه خادم اولسون دیه یونتیورلردی . بوکونده تلغرافلری ، تلفونلری ، طیارەلری عینی فکر منفعتله ایجاد ایدییورلر . حالبوکه کشف حقیقت بلامنفعت بر سعی وغیرتلەدر . علم بویله اولمدیغندن اوندن

كائناتك حقيقتنی آكلايه‌میز ...

« شو حالده كشف درونی‌دن استفاده ایتمه‌مز و بو اساس اوزرینه مؤسس بر فلسفه حصوله كتیرمه‌مز لازمدر . »

بو شكل فلسفی اسكیدن مجهول دكلدی . قدیم یونانستانده حتی بزم طریقتلرده اسرار كائناته و اسرار الهیه‌یه نفوذ ایتمك ایچون اوغراشان ، نفسنك حقیقتنی كشف ایده‌بیلمك ایچون كندیسنی تأثیرات خارجیه‌دن مصون قیلمق فكریله اوزون مدت ریاضت ایدن ، اعتكافه چكیلان و بو صورتله مادیتك كثافتندن قورتیله‌رق داخلی بر شفافیت حاصل ایتمكه چالیشان و بو شفافیت اثناسنده روحنك كندی كندیسنی كورمسنی بكلین پك چوق فیلسوفلر كلوب كچمشدر .

ایشته علم ایله فلسفه‌یی تماميله یكدیكرندن آییرمق ایسته‌ین مسلكلر بونلردر .

بز بو كشمكش افكار آراسنده چیرپینیركن قارشیمزه یكی بر طاقم متفكرین دها چیقارلر و بزم ایچون حقیقتك امكان ادراكی اولمدیغنی سویلرلر . بونلرك نظرنده اشیانك اولدیغی كبی حالی ایله كوروندیكی حالی یعنی ماهیتی ایله مرئیتی آراسنده مهم بر فرق واردر . بزم ادراك ایده‌بیلدیكمز مرئیتلردر . ماهیتلركده مرئیتلرك عینی اولدیغنی اثبات ایده‌جك بر دلیله مالك دكلز ...

بویله بر طرز تفکرده بوسبتون علمك وفلسفه‌نك علیهنه یورور .

***

علم وفن ترقی ایتدکجه فلسفه‌نك ایلك معناسی‌ده‌دکیشمکه باشلادی . وفلسفه علمك برشعبه‌سی و قسم نظریسی کبی تلقی ایدیلدی ، حتی بر طاقم عالملر: « علمدن باشقه بر طرز وقوف یوقدر و اولاماز» دیه‌رك فلسفه‌یی رد ایدییورلردی . حتی انکلیز فیلسوفی بهیقن بیله بویله بیان مطالعه ایتمشیدی .

برجه فلسفه استقبالك علمی‌در؛ هرعصرده ، هریرده علم وفن معین بر نقطه‌یه ایلریلیه بیلمش و اورادن اوته‌یه آنجق کچمك ارزو و استعدادینی کوسترمشدر . علم وفنك کچه‌مدیکی ساحه؛ فرضیه‌ونظریه ساحه‌سیدرکه بوکا فلسفه دینیر. شوحالده هرزمان دونك فلسفه‌سی بوکونك علم وفنی، یارینك علم‌وفنی بوکونك فلسفه‌سیدر . (۱)

اسکی بر مؤلف فلسفه‌یی شویله تعریف ایدییور : «انسان بوتون خصوصی علملردن باشقه بر عمومی علمه مالك اولمغه طبعاً آرزوداردرکه بو علم دیکرلرینه حاکم اولسون ونقطهٔ نظرینك‌وحدت وعمومیتیله وحدت کائناتی‌ارائه ایتسون. بونك ممکن اولدیغنی عقل ادراك ایدر، زیرا هرشیئی فروعیله مکملاً بیلمکدن عاجز قالنجه هیسنی مجملاً بیلدیره‌جك برشیئه البته

(۱) فلسفه مجموعه‌سی ، برنجی جلد ، صحیفه ۱

احتیاج و آرزو کوسترر. هر دورده برچوق دهالر بوعلمی بولمغه تصدی ایتمشلردر . ایشته بوتصدیلر ؛ فلسفه‌در .» (١)

بوتعریف هر برت سپه‌نسه‌رك فلسفه: «وحدت حالنه کتیرلمش علمدر» تعریفنه پك زیاده یاقلاشمشدر .

* * *

فلسفه‌نك فائده‌سی

فلسفه ـ یوقاریدن بری سویلدیکمز تعریفات وتلقیات خلاصه اولنورسه آکلاشیلیرکه ـ هیچ برشیئك خصوصی علمی اولمقسزین هرشیئك بردن علمیدر . بناءً علیه هرشیئه عموماً خدمت ایدر. عقلك کندی کندیسنه نفوذی ایچون واقع اولان مساعیسی برنوع ادماندرکه بوتون قوه‌لرینی تمیه ایدر. خصوصی علملر کبی بر معین قوتی دیکرلرینك ضررینه بسلەمز، بوتون قوه‌لر اوندن متانت ، استقامت ، چویکلك آلیرلر . فلسفه فلان وفلان شیئی اوکره‌تمز ، دوشونمه‌یی اوکره‌تیر. هرشیئك اسنی آرامغه ، هرشیئی تعیین ایتمکه ، هرشیئی آچیق کوروب کوسترمکه چالیشیر ؛ مقتدر ، ممتاز ذکالر یتشدیرر . فکره بر جوالیت ویرر .

فلسفه‌یه مطلق بر فائده کوسترمك لازم ایسه منطقك دوغرو دوشونمه‌یه و اخلاقك دوغرو حرکت ایتمکه اولان خدمتلرینی ذکر ایتمك کافیدر .

---

(١) مکتب درسلری ، برنجی جلد ، صحیفه ١

خلاصهٔ کلام؛ فکرك شو حیاتده اسایشی، مقدرات بشریه‌نك ایقـان عمیقنه منوطدر . وبوتون افکار حراثتدار ایچون اعتقادلرینی نظریات واستدلالاته ربط ایتمك‌ده بر احتیاجدر . ایشته بو احتیاجك تطمینی فلسفه‌نك فائده‌سنی تشکیل ایدییور(١).

علم ، تصنیف علوم ، فلسفه

علم

برکون سوقراط تلامیذندن برینه صورمیشیدی :

— علم نه‌در ؟

شاکرد جواب ویردی :

— هندسه، حساب، قوزموغرافیا. الخ ...

حالبوکه بو بر تعریف دکل ، تعداد ایدی . چونکه اوزمان علم، هنوز یکدیکرندن تفریق ایدیله‌مین بر طاقم بیلکیلرك مشترك بر نام تحتنده اجتماعی عد اولنوردی . ایشته سوقراطده بونك ایچون علمی : « افکار عمومیه‌نك هیئت مجموعه‌سیدر . » دیه تعریف ایتمشدر .

آریستو ایسه : « هیچ بر علم یوقدرکه خصوصی وکچیجی شیلره عائد اولسون، علم ؛ عمومی ولایتغیردر » توصیفنه «علم

---

(١) فضلاه معلومات آلمق ایچون فلسفه مجموعه‌سی، مکتب درسلری . صحیفه ١ ـ ٢ ـ ٣ ـ ٤ ـ ٩ ـ ١٠ ـ ١١ ـ

حقيقی؛ اسبابی بيلمكدر» تعريف مناسبنی دخی علاوه ايتمشدر . مثلا شو منبعك صويی فلان شخصه صحت بخش اولمشدر. دينلسه بو بر وقوف تجربيدر كه بر عالم قدر بر جاهل ده اونی بيلير . فقط بن: «بر منبعك صويی و بو تون بو كا بكزر صولر ايچنده كی فلان ماده سندن طولايی شووشو خسته لغه طوتولانلری تداوی ايدر.» ديرسه م اوزمان بر وقوف علمی يه مالك اولمش صاييليرم .

بناءً عليه : « علوم ؛ اشيانك ايضاحيدر كه قوانين واسبابك هيئت عموميه سنی احتوا ايدر» ديه بيليرز. بوندن ايسه: «قوانين، يعنی اشيا بيننده كی مناسبت ثابته ومعينه يی توليدايدن بالجمله مسائل فنيه دائماً عينی وعموميدر .» نتيجه سی استخراج اولنور .

بو نتيجه يه كوره بر طاقم معلومات وتجارب سايه سنده مختلف مسائلك حلی واحاطه سی قابل اولور . هندسه نك ، كيميانك ، حكمت طبيعيه نك وسائر علوم وفنونك غير قابل تحديد حادثاتنی دماغ بشر آنجق بو صورتله ادراك واحاطه ايده بيلير .

ايشته علومك بو اوصاف سهولت بخشاسی حسبيله بالجمله اشيا ايضاح اولنه بيلديكی كبی حواسمزك بزه احضار ايتديكی بيكلرجه حادثاتده بو معين دائره ايچنه كيره رك قولايلقله ادراك اولنور ، ومفكره بونلری تعميق ايدرك بر چوق نتايج الده ايدر (١). انسان بو صورتله تكميل علومك فصل مشتركارينه قدر ايلريلنه بيلير .

(١) پسيقولوژی (بهاتوفيق) صحيفه ٧ـ٨ـ١٠ ده تفصيلات واردر .

حالبوكه فكر بشر ينه مطمئن اولماز. دها ايلرى يه ده كيتمك ايستر ، علومك اسلرينى ، اصوللرينى و بينلرنده كى اوصاف مشتركه يى ده اكلامق ايستر كه بونلرده فلسفه نك زمين اساسيسنى تشكيل ايدر .

***

تصنيف علوم

بومقدمه يى دها واضح بر حاله قويمق ايچون علومى تصنيفنه احتياجمز واردر. اسكى يونانيلرك بيلكى كلمه سى مقابلنده فلسفه ديدكلرى برشى واردى كه بوتون كائناتى مبهم برصورتده قوجاقلار و بوتون علومك مقدماتنى احتوا ايدردى. فقط انسانلرده كى فكر تجسس بونكلا كسب اطمئنان ايده ميه جكى كبى احتياج تعليم دخى كيتدكجه تزايد و توسع ايتديكندن بوبيلكيلر يواش يواش هرشيئى محيط اولان او دائره دن چيقارق ، هر برى كنديسنه مخصوص برمجرا تعقيبنه باشلادى . فقط محيطك بويله بردنبره كنيشله مسندن فكر بشر بوتون مندرجاتنى احاطه ايده مدى . اوزمان برتقسيم ، برتصنيف احتياجى ميدانه چيقدى .

اسكيدن برى بر چوق عالملر وفيلسوفلر علومى تصنيفه چاليشمشلردى.

ايلك تصنيفجيلر فكر بشرك حافظه ، مخيله ، محاكمه كبى خاصه لرينى نظر دقته آلارق بعض تصنيفلر وجوده كتيرديلر .

لکن بوطوغرو دکلدی. علومی دوشونن فاعلك دکل، دوشو-
نولن ماده‌نك طبیعتنه کوره تصنیف ایتملیدر. بونی ایلك دفعه
معلومات مطلقه‌مزك اقسام تالیه‌سنی آراشدیرکن (بەیقن) کشف
ایتمشدر. ایشته تصنیف طبیعینك بوایلك اسی (آمپه‌ر) طرفندن
قبول ایدلمش وعلوم باشلیجه ایکی شعبه‌یه آیرلمشدر.

برنجیسی: عالم مادیاتی موضوع اتخاذ ایدرکه تکمیل علوم
مادیه‌یی جامعدر.

ایکنجیسی: انسانی مطالعه ایدرك اونده‌کی قوا وملکاتی
وبوقوانك تعلق ایتدیکی معمای کائناتی تدقیق ایدرکه بوقسمه‌ده
علوم معنویه دینیر.

...

بوراده علومك هرشعبه‌سندن آیری آیری بحث ایتمك
وتفصیلات ویرمك ـ کتابك مختصرلغی حسبیله ـ ممکن دکلدر.
بناءً علیه بوندن خلاصة الخلاصه بحث ایده‌جکز.

علومی، مادیه ومعنویه دیه ایکی قسمه آییرمشیدق.

علوم مادیه: ریاضیات، طبیعیات، عضویات شعبه‌لرینه آیریلیر.
بونلردن ریاضیات: جبر، حساب، هندسه وما کنه‌یی؛ طبیعیات:
فلکیات، حکمت، کیمیا، معدنیات وطبقاتی؛ عضویات ایسه:
نباتیات ایله حیوانیاتی احتوا ایدر.

علوم معنویه‌یه کلنجه اوده: معنویات، اجتماعیات، مافوق
الطبیعیات شعبه‌لرینه آیریلیر. معنویات: روحیات، منطق،

اخلاق وحسنیاتی ؛ اجتماعیات : لسانیات ، تاریخ ، پولتیقه ، حقوق شخصیه وعمومیه، اقتصادیات کبی مباحثی محتوی بولنان علوم سیاسیه‌یی ؛ مافوق الطبیعیات دخی مسائل انتهائیهٔ طبیعتی محتوی بولنور .

بوخصوصده فلسفه مجموعه‌سنك برنجی جلدنده ومکتب درسلری قسمنده پك مفصل معلومات مندرجدر .

فلسفه‌نك تقسیمی

فلسفه‌نك موقعنی یوقاریده‌کی تصنیفده آز چوق کوردك . اساساً علوم معنویه صیره‌سنده بولنان بومهم شعبه‌نك مباحثی مختلف صنفلره داخل اولیور . فقط بوراده اونلری طوپلایه‌جغز . دیمك بربرینه قاریشدیردقدن صوکرا یکیدن بر تقسیم اجرا ایده‌جکز .

مختلف فیلسوفلر فلسفه‌یی درلو درلو تصنیف وتقسیم ایتمشلر . فقط بوتون بوتصنیف وتقسیملر خلاصه ایدیلیرسه شویله برنتیجه چیقیور :

فلسفه درت قسمدر : روحیات، منطق، مافوق الطبیعیات، اخلاق .

روحیات ـ احوال روحیه ویاخود وجدانیه‌دن؛ منطق ـ طوغرو دوشونمه‌نك قوانیننددن ؛ مافوق الطبیعیات ـ کائناتك

معمالرندن وعلومك اسلرندن؛ اخلاق ـ حركات بشريه نك تنظيم واداره سندن بحث ايدر .

بو تعريفات بالآخره دها معقول برشكله قونولمشدركه بروجه آتيدر :

روحيات — علومك منبعي وياخود مرأت انعكاسي اولان وجدان بشري تدقيق ايدر .

منطقيات — علومي ميدانه كتيرمك ايچون لازم كلن قواعد تحري وتفكري كوستررر.

مافوق الطبيعيات — علومك نتايجي الده ايتمكه چاليشير .

اخلاقيات — مافوق الطبيعياتك الده ايتديكي نتايجي حياتمزك قسم عمليسنه تطبيق ايدر .

بز كتابمزده بو شعبه لري صيره سيله تدقيق ايده جكز . ونهايت تدقيقات عموميهٔ فلسفيه ديمك اولان تاريخ فلسفه يي كوستره جكز .

روحیات

پسیقولوژی

روحیاتك تعریفی؛ وجدان

روحیات؛ مادیت وحیاتمزك ایجابات ضروریه‌سندن اولان روح بشری، واونك تظاهراتندن اولان افکار وافعالی مطالعه ایله اوغراشیر.

تظاهرات روحیه پك مغلقدر. بالاخره صنوف مختلفه‌یه آیریله‌رق آرالرنده‌کی فرقلر پك واضح برصورتده آکلاشیله‌جق اولان بوبالجمله حادثات روحیه آنجق بر نقطه‌ده مشترکدر. بوده هپسنك عینی واسطه ایله حس اولنملری نقطه‌سیدرکه بوکا روحیات لساننده «وجدان» تسمیه اولنور.

اولا وجدانی اکلایه‌لم: اصطلاحات فلسفیه آراسنده بر موقع مهم اشغال ایدن بو کلمه‌نك افاده ایتمکده اولدیغی معانی مختلفدر. اخلاقك معهود وجدانی ایله روحیاتك وجدانی آراسنده بویوك فرق واردر. لسان جاری‌ده اك زیاده مستعمل اولان وجدان اخلاقه عائد معنایی حائزدرکه «افعالمزك ایی ویافنا، حقلی ویاحقسز اولدیغنی بلاتردد بزه اخبار ایدن برواسطه، خیر وشری تفریق ایدن برحاکم درونی‌در» (۱) حالبوکه وجدانك

(۱) صوك کونلرك اخلاقی بویله بروجدانی قبول ایتمه‌مکده‌در.

روحیاتده‌کی معناسی « کندی کندینی حس ایدن برقوتدر» که بوکا فلسفهٔ عربیه‌ده « نفس ناطقه » و«أنا» تسمیه اولندیغی کبی لسان جاریده‌ده بوخصوصده « روح » کلمه‌سی استعمال اولنور.

روحیات کلمه‌سنده‌کی روح، ایشته بوروحدر. یعنی وجدان دیمکدر. شو حالده اشتغال ایلدیکمز مبحثك موضوعی حادثات وجدانیه‌در.

بوجهتی بر آز ایضاح ایده‌لم: برمفهومی ادراك دیمك، اومفهوم حقنده بر وقوف الده ایتمك، دها طوغروسی برمعنا ایله متأثر اولمق دیمکدر. ایشته بوعملیه وجداندرکه بزم بوتون تفکراتمزده کورولور. چونکه تفکر دوشونولن معنا ایله متأثر اولمقدر: دیمك‌که هرتفکر برحادثهٔ وجدانیه‌در. روحیات ایسه بالخاصه تفکراتك علمی اولدیغی ایچون احوال وجدانیه ایله اشتغاله مجبوردر. یعنی بوعلمك موضوعنی «احوال وجدانیه» و «تظاهرات روحیه» ترکیبلرینك افاده‌کی ایتدیکی معنا تشکیل ایدییور. (١)

روحیاتده اصول

هرعلمك برموضوعی، شایان مطالعه برطاقم حادثاتی اولدیغی کبی اونلری ادراك واونلره کسب وقوف ایچونده براصول، برطاقم قوانین موجوددر.

---

(١) بوخصوصده فضله معلومات آلمق ایچون « ماده وقوت » نام اثرك « وجدان » بحثنه مراجعت.

روحیات ؛ حادثات وجدانیه ایله اشتغال ایدر ، دیدك .
بوخصوصده‌کی طرز ترقیسی ، حرکاتی تماميله تعیین ایدیلیدر .
بونك ایچونده بو حادثاتی اولا « ترصد » ایله بینلرنده‌کی مناسبت طبیعیه نقطهٔ نظرندن برطاقم کومه‌لر تشکیل ایتمك ، ثانیاً اونلری تصنیف ونهایت اوصنفلرده جاری اولان مناسبات تالیه‌یی استدلال ایله قوانین لازمه وضع ایتمك ایجاب ایدر .

ترصد

تفکراتمزی طانیمق ایچون کندی کندیمزی ترصد ایتمکه مجبورز . چونکه بو تفکرات بزده ابتدای ظهورندن اعتباراً واسطهٔ وجدان ایله منکشف اولور . وجدان اونلری طوغرودن طوغری‌یه یعنی بلا واسطه اخذ ایدر . چونکه او ، بزم فکریمزدن نظراً بر دیگر تشکیل ایتمز . یعنی تفکر دخی بر حادثهٔ وجدانیه‌دن باشقه برشی دکلدر .

اوحالده وجدان ؛ تفکراتمزی مکمل ومطلق بر صورتده ضبط وادراك ایدرکه بو قسم ترصده « ترصد ذاتی » تسمیه اولنور (١).

ترصد ذاتی ، ترصد غیر ذاتی ایله کسب قوت ایدرکه بوده دیگرلری اوزرنده اجرا ایتدیکمز ترصددر .

---

(١) ترصد ذاتی حقنده‌کی اعتراضات وجوابلری « پسیقولوژی » اسملی کتابمزك ٢٨-٢٩-٣٠-٣١نجی صحیفه‌لرنده .

تجربه واستنتاج

ترصدی تجربه اکمال ایدر. اکثریا حکما روحیات دعوا-لرینی - علوم طبیعیه‌ده اولدیغی کبی - بر طاقم تجربه‌لرله تقویه وبوصورتله بوعلمه یکی برمنبع واردات تدارك ایتمك ایسته‌مشلردر. ترصد؛ یالکز شرائط طبیعیه تحتنده تحصل ایدن حادثاتك وجودینی بیلدیرر، فقط بوحادثات ارزو اولندیغی قدر متعدد، متنوع ، واضح ومثبت اولاماز. بونك ایچون درجهٔ مطلوبه‌ده مثبت ، واضح ومتنوع بر طاقم یکی حادثات حصوله کتیره‌رك بوعلمه ادخال ایتمك دوشـونولمشدر . ایشته بوکبی حادثاتك صورت استحصالنه «تجربه» دینیور .

روحیاتده تجربه اوچ شکل مخصوصه ارجاع ایدیله‌بیلیر : تجربهٔ خیالیه، عمومی تجربهٔ حقیقه، خصوصی تجربهٔ حقیقیه .

برنجی تجربه: تفکره مستعد برانسـان تخیل ایتمك وبوکا یکدیکرینی متعاقباً خواس خمسه‌دن برینی ویره‌رك حصوله کلن تأثیراتی مطالعه ایتمکدر . [بونی قوندیاق یاپمشدر .]

ایکنجی تجربه : بر طاقم موقت قانونلرله بر ملتك درجهٔ ترقیسنی وسویهٔ روحیه‌سنی اکلامق کبی اصوللردر .

اوچنجی تجربه : تجرید ایدلمش اشخاص اوزرنده اجرا اولنان تجارب،که بونك‌ده غریزی ، حکمی، وروحی شکللری واردر .

ایشته بوسایه‌ده حسیات ، تمایلات ، مقررات ، عادات ،

سوق طبیعی ، خاطرات، تصورات . . . کبی مختلف سلسله‌لر الده ایدیلیر. بونلر تنظیم وتصنیف ایدیلدکدن صوکرا بینلرنده وجود بولان دیکر بعض مناسبتلرکده تحریسی لازمدر . بو مناسبتلر اولا عینی کومه‌نك حادثه‌لری آراسنده ، ثانیاً مختلف کومه‌لر بیننده آراشدیریلیر. یعنی یابعض صنفلرده ویاخود بوحادثه‌لرك هیئت مجموعه‌سنده اجرای حکم ایدن قوانین وجدانیه الده ایدیلمکه چالیشیلیر وبوکاده «استنتاج» دینیلیر .

روحیاتك تقسیمی

حقیقی برعلم اولدیغی شبهه‌سز اولان بوتحریات وحادثاتك نتایج مهمه‌سنی عرض ایتمزدن اول اونلری تصنیف وترتیب ایله آکلاشیلمسنی تسهیل ایتمك یعنی روحیاتك صورت تقسیمندنده برآز بحث ایلمك لازمدر .

روح بشر؛ یکدیکرندن پك فرقلی برطاقم افعال وحادثاتی حاوی بولنور . فقط بونلری طبیعتلری نقطهٔ نظرندن بر قاچ بویوك صنفده جمع ایتمك قابلدر . مثلا خاطرات ، تأثرات ، محاکمات الخ...

بونلری ترتیب وتصنیف ایدرسه‌ك درت بویوك سلسله‌میدانه چیقار .

برنجی سلسله «حساسیت» حادثه‌لرینی جمع ایدرکه تأثرات، تمایلات ، احتراصات » قسملرندن عبارتدر .

بوحادثاتده روح «غیر متعدی» در. یعنی تأثیری کندیسنه عائددر .

ایکنجی سلسله « ارادت » حادثاتنی حاوی بولنورکه عزم یاخود اراده‌دن متشکلدر. بوحادثاتده ایسه روح «متعدی»در. چونکه افعال روحیه خارجه تجاوز ایدییور .

اوچنجی سلسله « فکرت » درکه حسیات ، ادراکات ، خاطرات ، افکار مجرده و عامه ایله محاکماتدن تشکل ایدر .

دیمک که روحیاتده اوچ بویوك شعبه وار : حساسیت ، ارادت ، فکرت . . . بواوچ قوته « ملکات روحیه » نامی ویریلیر .

شوقدرکه بوتقسیم ، بوملکات آنجق قولای آکلاشیلمق مقصدیله احداث ایدلمشدر . یوقسه بونلر ، اساساً ماده‌دن متشکل اولان جسمزك اوصاف وقوتلری اولوب روح نامیله برجوهر مافوق‌الطبیعه یوقدر . مثلا بر معدنك اوصافی ، بر نباتك وظائف عضویه‌سی نه‌ایسه ارادت ، محاکماتده وجود ودماغمزه نظراً اویله‌در . ایشته بز بوکا « ملکه » دییورز .

بومسئله‌یی بتیردکدن صوکرا دیکر برمسئله نظردقتی جلب ایدر: روح دیدیکمز ملکات معنویه ایله‌وجود مادی اراسنده‌کی مناسبت نه‌در ؟

اسکی مافوق‌الطبیعیاته عائد اولان بوجهتدنده برآز بحث ایتملی وبوندن تکون ایدن برچوق مسائل معلقه‌یی حل ایتملیدر.

ایشـته نصفاً روحیاته ، نصفاً ده غریزیاته تعلق ایدن بو مسائلـکه حرکت ، لسان وحسن حادثه‌لریدرـ آیریجه تدقیقه شایاندر . بناءً علیه مبحث روحیاتی درت قسمه آییریورز : حساسیت، ارادت، فکرت، روح ایله جسمك مناسباتی ...

بالاخره نشر اولنان و « طبیعی روحیات » نامی ویریلن بعض کتابلرده بو مبحثك باشقه درلو تقسیم و ترتیب اولندیغی کورولدی .

روح دینیلن ملکاتمز حواس خمسه اعانه‌سیله تشکل ایتدیکی ایچون روحاك ایلك زمین تدقیقی حس‌در . بناءً علیه اولا بر « حسی روحیات » تأسیس ایتملی‌یز .

حسلریمزك تشکل وترکبی « أنا » یی یعنی فردی حصـوله کتیررلر . شو حالده ایکنجی درجه‌دن تدقیق اولنه‌جق قسم‌ده « فردی روحیات »در.

فردلر ملتلری وهیئت اجتماعیه‌لری تشکیل ایدرلر. طبیعی بونلر آراسنده بر چوق مناسبات روحیه موجوددر . بناءً علیه اوچنجی درجه‌دن برده « اجتماعی روحیات » حصوله کلیر.

ملتلر وتکمیل کتلهٔ بشریت ایله طبیعتك اقسام سائره‌سی آراسـنده‌کی مناسبات‌ده آیریجه شایان دقتدر ، ایشته بوندن‌ده « عمومی روحیات » میدانه چیقار .

شو حالده حس‌دن باشلیه‌رق ، فردی ، هیئت اجتماعیه‌یی وبوتون کائناتی قاپلایاجق درجه‌ده کنیش بر روحیات تقسیمی

حصوله کتیریلیور دیمکدر .

لکن هنوز توضع ایتمه‌مش اولان بو اصول ایله بر مکتب کتابی یازیله‌میه‌جغندن بزینه اوجه بیان ایتمش اولدیغمز تقسیمی قبول و مبحثمزی اواساس اوزره یازمغه مجبور اولدق .

برنجی قسم

حساسیت

حساسیت نه‌دیر؟

حساسیتك نه‌دیمك اولدیغنی ایضاحه باشلامزدن اول بزده کی حس ، حاسه وحساسیت کلمه‌لرینی تثبیت ایتمك ایجاب ایدییور. فرانسزجه‌ده بونلر مصیره‌سیله sensation ، sens ، sensibilité دینیر . بو کلمه‌لر بحثمزه عائد روحیات حادثه‌لرینی تمامیله افاده‌یه کفایت ایتملری حسبیله فنی بر کتابده ذاتاً صوك درجه‌ده‌یا کلش وعربجه‌ده‌کی معنالریله هیچ‌ده متوافق اولمیه‌رق استعمال ایدیلن «احساس» وقطعیاً موجود اولمیان «احتساس» کبی کلمه‌لرك بولنمسی غایت عیب اولدیغی کبی تقریباً تجسس معناسنه‌کان و آنجق خیرلی ایشلر حقنده استعمال ایدیلن « تحسس » وسائره کبی کلمه‌لرك وجودی‌ده شدتله لزومسزدر .

مقصدی تمامیله اکلاته‌بیلمك ایچون برآز دیکر مؤلف ومعلملرك مبهم وآز چوق خطالی اولان اصوللرندن‌ده بحثه لزوم وار .

اونلر دییورلرکه : حس حساسیتدن تمامیله آیریدر . بز حاسه‌لریمزدن بری واسطه‌سیله بر حسه مالك اولورز . مثلا برسس ایشیدیرز ، بوسس بزم ادرا کاریمز آراسنه کیرر و بر

فکر تشکیل ایدر. حساسیت ایسه تمامیله آیریدر. جبلی وفطری برشیدر. بزده تأثرلر وتمایللر حتی احتراصلر حصوله کتیرر. ونتیجه‌ده بز محظوظ ویا مکدر اولورز.

بدایت ونتیجه‌یی قبول ایتمکله برابر حساسیتك حس وفکردن آیری، فطری، جبلی برشی اولدیغنی قبوله امکان یوقدر.

آشاغیده‌کی بابلریمزده آکلاتیله‌جقدرکه: هرفکر بدایةً حاسه‌لریمزدن بری واسطه‌سیله حسی عصبمزده و دماغك اوحاسه‌یه عائد مرکزنده واقع اولان براهتزاز ایله حصوله کلیر. بو اهتزاز صیراسیله خاطره‌یی، حافظه‌یی، مخیله‌یی احداث ایدر وآرتق «ایکنجی درجه‌دن برچوق فکرلر حاصل اولور.»

بوفکرلرك هپسی عینی ماهیت وعینی قوتده دکلدر.

عینی ماهیتده دکلدر: چونکه بش حاسه‌مزك بزه تدارك ایدیویردیکی خاطره‌لر اکثریا متخالف ومتضاد اولدقلری کبی انقسام وامتزاج صورتیله حصوله کلن فکر سلسله‌لری دخی انتظامسز، تصادفی و«اضطراری(١)» اولدیغندن شبهه‌سز هپسی باشقه باشقه ماهیتلرده‌در. وباشقه باشقه استقامتلره متوجهدر.

عینی قوتده دکلدر. چونکه بعض فکرلر، برچوق دفعه خارجدن بزه واصل اولمش، متعدد دفعه‌لر دماغمزده عینی اهتزازی حصوله کتیرمش وعطالت خاصه‌سی (٢) موجبنجه

---

(١) تجدد اسملی کتابمزده تفصیلات واردر.

(٢) حکمت طبیعیه‌ده‌کی عطالت خاصه‌سی

بر عادت بلکه‌ده بر سوق طبیعی شکلنه کیرمشلر (١) . دیکر بر قسمی بوقدر قوت کسب ایده‌مه‌مکله برابر دماغمزك بو ایشه مخصوص مرکزنده کندیلرینه بکزراسکی وقوتلی فکرلره تصادف و اونلرله امتزاج ایده‌رك ینه اولدقجه اهمیت قازانمش وتمایز ایده‌بیلمشلر . براوچنجی قسمی‌ده هم آز حس اولونمقدن ، هم‌ده کندیلرینی تقویه ایده‌جك دیکر اساس فکرلره تصادف ایده‌مه‌مکدن چیلیز وقوتسز قالمشلردر .

ایشته تکمیل مؤلف ومحررلرك «حساسیت» تسمیه‌ایتدیکی واسع مبحث بوکوکانمش، قوت واهمیت کسب ایتمش وعادتا فکرلکدن چیقارق وجود وتأثیرلری عادت وسوق طبیعی اولمش برنجی قسم فکرلرك اضطراری ایجابلرندن تشکل ایدر .

« بزده برفعل حصوله کتیرمك ایچون فکرلریمزك بر آز حساسیتله امتزاج ایتمسی لازم کلدیکنی » سویلینلرك حقیقته‌پك یاقلاشان سوزلرنی شوصورتله تصحیح ایتمك ایجاب ایدرکه : فعل وحرکت ؛ فکرلریمزك یعنی خارجك تأثیریله بزده حصوله کلن دماغی اهتزازلرك وجود اوزرنده‌کی منعکس حرکتلرندن باشقه برشی دکلدر . وبو حقیقت؛ الك مدهش ترددلردن یعنی دماغی مجادله‌لردن صوکرا حصوله کلن کوچك بر حرکتدن ، بلا اختیار ــ یعنی عادت وسوق طبیعی تأثیری آلتنده ــ حصوله

---

(١) آتی‌ده ایضاح اولنه‌جق .

كلن الك بويوك حركتلره، حتى حركت رضفيه‌يه قدر تشـميل ايديله‌بيلير .

يعنى حسـاسيت ، فكرلرك كوكلشمه‌سندن واختيارسز بر صورتده دماغ وماديتمز اوزرنده تأثير اجرا ايده‌بيله‌جك برحاله كلمسندن عبارتدر .

حساسيتك قسملرى

ماهيت اساسيه‌سنى خلاصةً ذكر ايتديكمز حساسيت ايكى بويوك شعبه‌يه آريليركه بونلردن برنجى شعبه «تأثرات» ايكنجى شعبه « تمايلات واحتراصات »در.

تأثرات شعبه‌سنك باشليجه تظاهراتى ايكيدر: حظ وكدر.

حظ وكدرك طبيعتى

١ — حظ وكدر «نسبى‌در» يعنى شدت ووسعتى آتيده‌كى شرائط ايله تبدل ايدر .

اولاً: بزه آز چوق تأثير ايدن وقوعات ايله.

ثانياً : زمان ايله (كه حظ وكدرى بعضاً آرتيرر ، بعضاً آزالتير .

ثالثاً : متأثر اولان شخصك مزاجى ايله

٢ — حظ وكدر اساساً « احوال مؤثره» دن اولديغندن دائما حسيات عارضه ايله برلشمش بولنور .(١)

(١) پسيقولوژى اسملى كتابلريمزك ٤٦ نجى صحيفه‌سنده تفصيلاتى موجوددر.

حظ وكدرك مناسباتى

محظوظيت وكدر يكديكرينك مقابلى ، ضدى اولان ايكى حادثه‌در. فقط هر ايكيسنك بر ر حقيقت مثبته اولديغى وبرينك وجودى ديكرينك نقصانى ديمك اولمديغى ادعا ايديله‌بيليرمى؟..

المان فيلسوفلرندن «شوپنهاور» : « حظ، على العاده كدرك انقطاعندن باشقه برشى دكلدر » ديمش وكدرى حال اصلى كبى كوستره‌رك بدبينى مسلكنى تأسيس ايتمشدر. فقط ! اكثر فيلسو-فلرجه بو ادعا قبول اولنماز . اونلر حظ وكدرك آيرى آيرى اولدقلرينى وبرى ديكرينك انقطاعى ديمك اولمديغنى سويلرلر. يعنى حظده، كدرده مثبت وحقيقى بر ر حادثهٔ حساسيتدرديرلر.

حظ وكدرك اسبابى

آريستوبه نظراً تأثراتمزك منشـأى فعاليت معنويه‌مزدن باشقه برشى دكلدر. يعنى بو اسباب ينه بالذات كنديمزده وجود بوليور. حظ وكدر ايسه بوندن آيرى برشى اولميوب بو حادثهٔ معنويه‌يه كسب ارتباط ايدر .

بو اسكى نظريه قسماً طوغرودر. چونكه اكثريا محظوظيت وكدرلريمزك اسباب حقيقيه‌سى بالذات كنديمزده بولنور . مثلا اى ويا فنا بر وقعه‌نك نتيجهٔ تخطرنده حاصـل ايلديكمز حظ وكدركبى . فقط بعضاً فعاليت ذاتيهٔ معنويه‌مز كمال دقتله سوق واداره اولنسه بيله برمحظوظيت استحصالى قابل اولاماز. مثلا

بزم خیرلی بر حرکتمز نانکور بر آدامه توجه ایتمش اولسه بو حرکتمزدن محظوظیت یرینه کدره مالك اولاجغمز بدیهیدر.

بعضاً تأثر ؛ اکثریا فعالیت معنویه‌مزك محیطمزله یعنی خارجله ائتلاف ایده‌مه‌مسندن نشأت ایدر . اوحالده تأثراتمزك سببی بودفعه تماميله محیطه راجع اولور.

حظ وکدرك وظائفی

« حظ وکدر حیات بشریه‌ده پك مهم بروظیفه ایفا ایدر. حظ بزی حیاته ربط ایدر، بزی چالیشمغه سوق ایدر ، کدر زحمت آور اولمقله برابر بزی ایقاظ ایدر، خطالردن تخلیص ایلر. واوندن قاچمق ایچون چالیشیر وفنا ایشلردن چکنیرز. حیاتده هم حظه ، هم ده کدره لزوم واردر » بو مختلف فیلسوفلرك فکرلری... بز کندی فکریمزی اخلاق قسممزده ایضاح ایده‌جکز: بزجه حقیقی انسان حظدن‌ده کدردن‌ده اوزاق اولملیدر.

حظ وکدرك تفرعاتی

درجهٔ ثانیه‌دن برطاقم تأثرلر دها واردر .

١ ـ امید وخوف ـ مستقبلده منتظر اولدیغمز برحادثه‌نك شیمدیکی حالده بزده‌کی حظ ویا کدری .

٢ ـ مسرت ویأس ـ حظ وکدرك زمان حاله‌نظراً اولان شکلی .

٣ ـ امنیت وياخود استراحت وجدان ایله‌نومیدی ـ بونلرده

ماضیده‌کی حظ ویا کدرلرك بر بقیهٔ تأثیری .

٤ ـ تأسف ـ نومیدینك بر درجه خفیفی

٥ ـ عذاب وجدانی ـ بر وقعهٔ مشئومه‌نك کندی خطامز سببیله وجوده کلدیکنی ادراکمز نتیجه‌سنده حصولی طبیعی اولان شدید یأس .

٦ ـ حیرت ـ حظ وکدرك یوقلغی .

٧ ـ تقدیر ـ حظك ایکنجی درجه‌دن تظاهری .

٨ ـ حدت ـ حظ وکدرك عینی زمانده ظهوری . بو راده حظ انتقام املنه ، کدر عناده منقلب اولور .

٩ ـ نفرت ـ کدرك ایکنجی درجه‌دن تظاهری .

حاصلی درجهٔ ثانیه‌دن اولان بو مختلف تأثرلر ، حظ ویا کدرك اسبابه وزمانه کوره تخفف ویا تشدد ایتمسندن وبعضاً ده تبدیل طبیعیت ایلمسندن باشقه بر شی دکلدر .

تمایلات واحتراصات

اوروپاده پك زیاده شهرت کسب ایدن و بزم مسلکمزده بولنان برچوق مؤلفلر تمایللری ایضاح ایچون : «پك طبیعیدرکه انسانلر حظ طویدقلری شیلره قارشی برانهماك حاصل ایدرلر ، طبقی کدر دویدقلری شیلردن قاچمغی ایستدکلری کبی . » دیمشلر واحتراصلری‌ده تمایللرك افراطی اولمق اوزره ارائه ایتمشلردر . شبهه‌سز بو بر خطا !.. چونکه انسانلر هر محظوظیت طوید-

قلری شیئه تمایل ایتمزلر، هرکدر طویدقلری شیدن قاچمدقلری کبی. بوکا مثال اولمق اوزره کوزل برتابلونك سیرندن حصوله کلن حظاله، انسانه برچوق المل وکدرلر بخش ایتدیکی حالده بردرلو آیریلمق ایسته‌نیلمین «عشق» کوستره‌بیلیرز! تمایل، عطالت خاصه‌سی سایه‌سنده متعدد دفعه‌لر حظ ویریجی تأثیرلری آلتنده قالمش شیلرك اوزونجه برمدت دوام ایدن خاطره‌سندن باشقه بر شی دکلدرکه بوده آنجق «عادت» ایله ایضاح اوله‌بیلیر.

احتراص، تمایلك ارتمه‌سی، یعنی «سوق طبیعی» اولمش شدید برشکلیدر.

تمایلك برچوق شکللری واردر. بوتون هوسلر، ارزولر، محبتلر، عشقلر هپسی برر تمایلدر. حتی بونلری آییرانلر اولمش: ذاتی تمایللر، غیری ذاتی تمایللر عنوانلری آلتنده مادی، معنوی، مفید تمایلات بولمشلر، حیوان، اولاد، عائله، وطن، دین محبتلری، حتی حقیقت وحسن عشقلری تشکیل ایتمشلر، فقط روشفوقو؛ بویوك وابدی بر سوزیله بوتون بوتفرعات اوزرینه قالین بر بطلان خطی چیزه‌رك تمایل واحتراصك یکانه موضوعی اولان «خودبینی» فلسفه‌سنی تأسیس ایتمشدر.

فی‌الحقیقه کرك حیوان، اولاد، عائله وسائره محبتلرینك، کرکسه عشقك بر خودبینی‌دن باشقه بر شی اولمدیغنی اکلامق پك مشکل برشی دکلدر.

بوخصوصده فضله تفصیلات آلمق ایچون پسیقولوژی اسملی کتابمزك (٥٣ الی ٦٥) نجی صحیفه‌لرینه مراجعت.

ایکنجی قسم

ارادت

ارادت نهدر ؟

بونی بحثك ختامنده اوکرنمش اولاجغز . بز برشی حقنده « قرار ویرمك » لازم کلدیکی وقت ؛ «ارادت» ، «عادت» ، «سوق طبیعی» کبی اوچ حالدن برینك تأثیری آلتنده بووظیفه‌یی ایفا ایدرز . بونلری برر برر تدقیق ایده‌لم .

اراده‌مزله ویردیکمز قرارلره آرزو دینیلیر. بوآ کلاشیلدقدن صوکرا مطالعه ایده‌جکمز مسئله ایکی‌یه آیریلیر . اولا ارزو ایله هوسی تفریق ، وصوکرا براراده اولوب اولمدیغنی تدقیق ایده‌جکز .

آرزو وهوس

۱ — هوس ؛ برشیئه قارشی اوفاق وعادی بر تمایلدر . مطلقا کلوب کچیجی‌در . آرزو ایسه بو درجه‌یی کچر ومطلقا غایه‌سنه واصل اولمق ایستر .

۲ — ارزو؛ استحصالی قابل شیلره تعلق ایدر. هوس الده ایدلمسی ممکن اولمیان شیلرده تعلق ایدر .

۳ — انسان حصولنی آرزو ایتمدیکی شیلرده هوس ایدر.

مثلا براشقيالق منقبه‌سى اكلاتيليركن اشقيا اولمق هوسى كبى، ارزوبويله دكلدر، مطلقا حصولنى ايسته‌ديكمز شيلره تعلق ايدر.

اراده وجبريه مسلكلرى

معلومدركه برشى ياپمق ايسته‌ديكمز زمان بزه يكديكرينه مباين برچوق تمايلات عارض اولور. دوشونورز. عجباشويله‌مى ياپسه‌م ايى‌در. بويله‌مى ايتسه‌م ايى‌در؟ بوواسطه‌يه‌مى مراجعت ايتسه‌م موفق اولورم، ديكرينه‌مى؟ كبى يكديكرينك آز چوق عكسى برچوق دوشونجه‌لره طالارز. نهايت بوفكرلردن برينى انتخاب ايدرز. حصوله كله‌جك منفعتى وياخود محذورى حساب ايدرز. نهايت برينه «قرار» ويررز. عجبا بوقراريمز، بو انتخابمز بزم آرزومزه‌مى تابعدر. يوقسه بالعكس برمجبرك تأثيرى التنده‌مى بوحكمى ويرييورز؟ دها تركجه‌سى، انسان ايشلرنده بالذات حكم ايده‌بيلمك حقنى حائزمى اراده جزئيه‌يه مالكميدر، ياخود خط حركتى اجنبى برقوت تأثيريله تعيين وتحديد ايديليرمى؟..

كوريليوركه بو سؤالك برنجيسى «موجوديت اراده» ايكنجيسى «جبريه» مسلكنى توليد ايدييور.

اراده‌مى جبريت‌مى؟

اراده وجبريت مسلكلرى طبيعت روحيه‌نك ايچه اكلاشيلمامش اولديغى برزمانده ظهوره كلش ومختلف زمانلرده مختلف تعديلاته اوغرايه‌رق پك اوزون مدت دوام ايلشدر.

بو كون بو مسئلەلرك ایكیسیده طوغرو دكلدر ، ایكیسیده غیر فنیدر .

اسكی مؤلفلر، اسكی فیلسوفلر اخلاقی ارادهٔ جزئیه اساسی اوزرینه تأسیس ایدییورلردی . اكر ارادهٔ جزئیه اولامش اولسهیدی اونلرك نظرنده اخلاقده اولامیهجقدی . چونكه بز افعالمزی انتخابده سربست اولمازسهق اونلرك اجراسندن طولایی مسئولده اولمایز . او حالده هیچ كیمسهنك ؛ یاپدیغمز شیلردن طولایی بزی مدح ویاخود ذم ایتمكه حقی یوقدر .

حالبوكه دیكر طرفدن یاواش یاواش برعلم شكلنده كندینی كوسترمكه چالیشان روحیات بویله برمطالعهیی قبول ایدهمزدی . چونكه افعال بشریه وبالخاصه افعال وجدانیه قطعی سببلرله معین اولملیدركه اسباب ایله حادثات آراسنده برمناسبت بولنهبیلسین وروحیاتده حقیقی برعلم اولسون .

ایشته بو قارشیلقلی ادعالر برچوق دلیللر سردی بهانهسیله اوزایوب كیدییور وبردرلو برنقطهٔ ائتلاف الده ایدیلهمیوردی . اخلاق طرفدارلری « اذعان فطری » یی «ترجیح بلامرجح» كبی حادثهلری ذكر ایدهرك مطلقا انسانده اراده قوتنك بولندیغنی ادعا ایدییورلر ، علم طرفدارلریده بو كبی حادثهلره بر سبب بولارق كندی مدعالرنده اصرار كوسترییورلردی . نهایت بوتون بو مطالعهلر وادعالر خلاصه اولوندی ودینیلدی كه سببسز هیچ بر روحیات حادثهسی موجود دكلدر . لكن بو

سببده روحی اولوب مادی دکلدر . ذهنی ، روحی بر حادثه کندندن اولکی حادثه‌نك تأثیری داخلنده‌در. حادثات دماغیه، اولکی صوکرا کینك سببی اولمق اوزره دوام ایدر وبر سلسله تشکیل ایدر. بوسلسله‌نك بوزولمسی ایچون مطلقا آرایه خارجدن کان برمادە‌نك کیرمسی لازمدر. شوقدرکه بوحادثات، مختلف طبیعتلرده بولنه‌بیلیرلر . مثلا بعضاً حساسیتك الجاسیله یعنی تماميله غیر اختیاری اولور. بعضاًده بالعکس تصورات فکریه تأثیریله حصوله کلیرکه بوحالده بالنسبه اختیاری وظاهری برسبب تحت تأثیرنده‌در . یعنی بعضاً علی العجله بعضاً برمحاکمه نتیجه‌سنده وقوعبولور . لکن شوکا دقت ایتملیدرکه بوتحول اراده‌یه متعلق برکیفیتدر .

شیمدی‌بووثیقه‌یی درمیان‌ایتمکسزین جبریت طرفدارلرینك ادعاسنی قبول ایده‌لم . یعنی ذکاءمزك سربست بر انتخاب قوتنه مالك اولدیغنی دکل ، یوقاریده سویلدیکمز غیر اختیاری واختیاری حادثاتدن برینك مظفریتنی تأمین‌ایدن داخلی‌برقوتك تأثیری آلتنده بولندیغنی سویلیه‌لم . فقط بوده ینه بر سبب ، روحی برتأثیر اولاجغی جهتله انسانی کندی‌فعلنده سربست‌عد ایتمك حقی تظاهر ایدییور. بونی اثبات ایچونده افعالمزی‌تعیین ایدن اسبابك تفکرات ذاتیه‌مز اولدیغی‌اوکه سوریلیور. وبوندن بر« مسئولیت شخصیه» مسئله‌سی استنتاج اولنیور .

ونهایت بر اراده‌یه مالك اولدیغمزه قرار ویریلیور.

بو فکرلری خلاصه ایده‌لم : جبریت ایله موجودیت اراده مسلکلرینك آراسنی بولوب باریشدیرمق نظریاتده اصلا قابل اوله‌ماز. هرقرارك برسببی وار. لکن بوسبب مادی دکلدر. مخاصمات اسباب برانتخاب قطعی ایجاب ایتدیرلرکه غیرقابل احتراز اولان تأثیر بورادەدر. جبریتك ادعاسی‌ده بورایه راجع اولا‌بیلیر. چونکه اسباب بزم مسئولیت شخصیه‌مزدن نشئت ایدر. مع‌مافیه سربستی‌یی حائزدر، ایشته بوده اراده‌یی انتاج ایدییور، ذاتاً هرکس تجارب یومیه‌سنه استناداً کندنده براراده بولندیغنی ادعا ایدر.

عادی وغیر کافی برتحلیل بزه اراده‌نك برخیال وجبریتك قوانین طبیعیهٔ ذکا اولدیغنی تصدیق ایتدیرر. فقط غایت دقیق وقطعی برترصد، بزه بوقوانین ذکائیه‌نك ماوراسنده هرشخصه مخصوص برده « مختاریت » بولندیغنی ارائه ایدر.

فیلسوف رابیه‌یه نظراً کرك موجودیت‌اراده وکرك جبریت مسلکلرینك هرایکیسی‌ده طوغرودر. فقط باشقه‌باشقه ساحه‌لرده...

جبریت سطح ذکاده اجرای حکم ایدر. لکن دیکری اونك قعرنده‌در.

* * *

بزم فکریمزه کوره اراده وجبریت نامله‌ریله ایکی مسلك آییروب‌ده مناقشه ایتمك طوغرو برشی دکلدر. سببسز هیچ برشی اولاماز. وبزم برشیئك سببنی بیله‌مه‌مکلکمز اوشیئك

سببسزلکی دیمك دکلدر .

بونکله برابر هرشیئك برسببی اولمسی مختاریت ومسئولیت شخصیه دعوالرینك علیهنده دکلدر. خسته‌لقلر سببسز اولمدیغی حالده نصل سببلرك ازاله‌سی صورتیله خسته‌یی قورتاران طبابت وارسه ینه بعض روحی سببلرك ازاله‌سیله اخلاقی خسته‌لقلرك اوکنی آلابیلن تمامیله فنی بر اخلاقده تأسیس ایدیله‌بیلیر و بو صورتله مختاریت ومسئولیت فکرلرینك اکلاشیلمسی ممکن اولور.

بز بوخصوصده کرك « یکی اخلاق » اسملی کتابمزده ، کرکسه « تجدد » اسملی کتابمزك « وجدان » بحثنده اوزون اوزادی‌یه معلومات ویردك. مکتبلره مخصوص اولان شوکوچك کتابده بحثی دها زیاده اوزاتمیورز.

عادت وسوق طبیعی

افعالمزك بر چوغی دوشونوله‌رك – کرك برارادهیه مالك اولالم ، کرك اولمیه‌لم – ومطلقا دماغمزدن کچن بر فکر تأثیریله حصوله کلمز . یعنی بر چوق دفعه‌لر بر ماکنه کبی بلا اختیار وکندیلکمزدن حرکت ایدرز . و بو حرکتده تدقیقه شایان هیچ برتفکر یوقدر . شاید مراق ایدرده هرشیده اولدیغی کبی بوراده‌ده بر سبب آرایه‌جق اولورسه‌ق اوکمزه اراده بحثنك ایکی کوچك شعبه‌سی چیقار. عادت وسوق طبیعی بحثلری.

سوق طبیعی آلتنده حرکت ایتمك دیمك اعصابك غایت

طبیعی اولان اختلاجلرینه تابع اولمق دیمك اولدیغی کبی عادت تأثیری آلتنده حرکت ایتمك‌ده اولجه تفکر وقرار نتیجه‌سنده اجرا ایتمش اولدیغمز برفعلك آرتق‌یکیدن دوشونیلمسنه‌وقرار ویرلمسنه حاجت کورولمیه‌رك عطالت خاصه‌سی تحت تأثیرنده اجرا ایدیلیویرمسی دیمکدر. بواراده‌کی عطالت کلمه‌سی لسان عوامده قوللانیلان عطالت دکل، حکمت طبیعیه‌ده بولنان بر جسمك کندیسنی حرکته کتیرن بر قوته تصادف ایتمدکجه الی‌الابد سکونتنی محافظه ایتمسی وحرکتده بولنان بر جسمك دخی بر مانعه‌یه اوغرامدقجه عینی سرعت وعینی قوتله متمادیاً حرکتنده دوام ایتمسی خاصه‌سیدر. بوخاصه حکمی علملرده اوزون اوزادی‌یه ایضاح واثبات اولنور.

عطالت؛ طاشده، ده‌میرده، صوده ونهایتسز اولان فضا ایچنده نامعلوم بر مبدأدنبری حرکت ایتمکده اولان جرملرده وعالملرده کورولدیکی قدر، اوماده‌لرك و اوجرملرك ایجابات طبیعیه‌سندن بولنان غیر مادی حاللرده یعنی تفکرده‌ده نظریمزه چارپار، وتکمیل مخلوقلرده اولدیغی کبی انسانلرده‌ده بر دفعه یاپیلمش اولان بر حرکتك ابدیاً تکررینه ساعی بر استعداد واردر. روحیات متخصصلری بواستعداده «عادت» دیرلر.

ایشته براساس که فلسفه‌نك بویوك بر مبحثی اوکا استناد ایدییور.

عادت سایه‌سنده فعللریمزده بویوك برسهولت ومیخانیکیت

حصوله كلير . هر تكرر ، اوفعله بر آز دها سرعت، بر آز دها انتظام بخش ايدر. نشان تعليملرى ياپان بر آدام، تجربه‌لرى تعدد ايتدكجه موفقيت كسب ايتمكه باشلار. بر كانجى ياواش ياواش دها زياده سهولت وانتظامله چالمغه آليشير. بر محاسب هر كون برپارچه دها آرتان سرعت حسابيه‌سيله مغروردر : و بر كون اولور كه نشانجى هيچ دقت ايتمه‌دن، كانجى رفيقيله قونوشور-كن، محاسب ده بويوك بر تجارتخانه‌نك مزعج كورولتولرى آراسنده هيچ شاشيرمه‌دن ايشلرينه دوام ايده‌بيليرلر .

يعنى عادت هر كون بر آز دها آرتار وانسانك حركتلرنده مدهش بر ميخانيكيت ، اختيارسزلق نظر دقتى جلب ايتمكه باشلار. ايشته عطالت خاصه‌سنك الك مدهش استبدادى بوراده‌در.

وعادت؛ اضطرارى تجلياتنده دهازياده ايلريمكه ساعيدر . حتى ارثاً اولاده انتقال ايدر. اوزمان نه بر تفكر ذره‌سى، نه ده «صراحةً مادى اوليان» سائر بر مانعه كنديسنى توقيفه مقتدر اولاماز. چوجق طوغار طوغماز غداسنى آرامغه، مقتدر اولديغى دقيقه‌دن اعتباراً سويله‌مكه ويورومكه سعى ايدر. ايشته بووارثى عادته‌ده «سوق طبيعى» ديرز .

عادت هر نه‌قدر هر كون ياپمق مجبوريتنده اولديغمز افعالى تسهيل ايدرك بزه خدمت ايدرسه‌ده اكثريا «آليشمق» دينيلن وبردرلو براقيلامايان سيئه‌لر حقنده بزده بويوك بر اعتياد حصوله

کتیره‌رك وبزی تفکردن محروم ایدرك برچوق شیلرده ضررمزی بادی اولابیلیر .

سوق طبیعی، عادته نسبتله دها قطعی ودها شدیددر. سوق طبیعی ایله یاپدیغمز شیلرده اصلا اختیارمز اولاماز. برتهلکه‌نك التندن، دوشونمکه وقت بولامادیغمز حالده صرف سوق طبیعی تأثیری آلتنده قاچار قورتولورز . سوق طبیعی صورتیله بابانك اولادینه انتقال ایدن برچوق مزیتلرندن استفاده ایده‌رز . لکن عینی زمانده ینه بابالریمزك قباحت و فضاحتلرندن‌ده متأثر اولورز. عادت وسوق طبیعی یالکز انسانلرده دکل حیوانلرده دخی کورولمکده‌در .

اوچنجی قسم

فکرت

بوسرلوحه آلتنده کرك کندیمزه و کرك کائناته عائد تکمیل بیلکیلریمز وبوبیلکیلری تشکیل ایدن فکرلری تدقیق وتحری ایده‌جکز .

بیلکی وفکرلرك یدی منبعی واردر :

۱— حس وادراك . ۲— حافظه. ۳— مخیله . ٤ — تجرید. ٥— تعمیم. ٦— تصور . ۷— تصویق .

حس وادراك ؛ حسی، یعنی اعضای حواسمزه عائدافعالی حصوله کتیررلر . چونکه فکرلریمز ؛ دماغی وذهنی عملیه‌لریمز دائما حواسمز واسطه‌سیله حصوله کلیرلر . تصور ایله تصدیقه کلنجه ، بونلر تماميله «ذهنی» عملیه‌لردر . حافظه، مخیله، تجرید وتعمیم ایسه عینی زمانده هم حسه، هم ذهنه تعلق ایتدکلرندن « مختلف عملیه‌لر » نامنی آلیرلر.

علی العموم ، ذهنه ملازمهٔ افکاری تدارك ایدن واسطه حاسه‌لردر، دیمشیدك . بوحاسه‌لر آلتی قسمه تقسیم اولنور.

فکرلرك بربرینه قاریشمسی وامتزاج ایتمسی مختلف اسلرك تأثیری آلتنده‌در. بو اسلر برزملکه دکلدر. بلکه بر رقانوندرکه ایکی منبعله ارتباط حاصل ایدرلر. بومنبعلرده «انقسام وامتزاج

افکار» بحثلریدر. بز بو بحثلری دخی مطالعه ایده‌جکز، چونکه انقسام وامتزاج افکار بحثلری آکلاشیلمازسه حافظه ومخیله کبی کبی مختلف عملیه‌لر بحثنی اکلامق اصلا قابل اولاماز.

بو بحثده بز اولا کندیمزی، صوکرا خارجی وده‌ها صوکرا کندیمزله خارج بینده‌کی مناسبتی تدقیق ایله‌مك مجبوریتنده بولونیورز. بونك ایچون ایسه اك اول باشلانمسی لازم کلن نقطه بزی خارجله مناسبتده بولندیران حاسه‌لریمز، ده‌ها صوکرا کندی خصوصیتمز اولان انقسام وامتزاج افکار بحثی وده‌ها صوکراده دیکر صایدقلریمزدر.

حس وادراك

حس ایله ادراك یکدیکرندن تماميله آیری شیلر دکلدر. ادراك حسك صوکیدر. نته‌کیم احاطه‌ده ادراکات صوکی اولیور. بونی ایجه آکلایه‌بیلمك ایچون بر رؤیت حادثه‌سنی تحلیل ایده‌لم:

مثلا قارشیمده، بر تارلاده بر یيقيق دیوار وار. بن اونی کوریيورم. اونك بر تمثالنه، بر فکرینه مالکم. ایشته بو تمثال، یاخود بو فکردرکه ادراك تماميله یاد اولنور. فقط بو ادراك بنم ذهنمده عجبا نصل حصوله کلیور:

١ — بندن خارجدن حقیقی بر ماده، بر دیوار وار. بو دیوار کونشك ضیاسیله تنویر اولنمشدر، وضیادار‌در، یعنی سطحندن برچوق ضیا حزمه‌لری اطرافه طاغیلیور. بو حزمه‌

لردن بر قاچیده بنم کوزلریمه اصابت ایدییور . ضیانك کوزیمه اصابتندن حصوله کلن تخرش کوزیمك عصبی، یعنی سیکیر واسطه‌سیله دماغمه کیدییور. ایشته حس بودر و بو حال تمامیله مادیدر.

۲ — ضیا حزمه‌سی کوزیمه اصابت ایدوب‌ده کوزیمك عصبی او ضیایه کوره اهتزاز ایتدکدن و مذکور اهتزاز، عصبك طولنجه انتشار ایدرك دماغه کلدکدن صوکرا دماغده‌ده برمدت عینی اهتزازینه دوام ایدییور که بو اهتزازده غریزیاته تابع بر حادثه‌در .

۳ — بو اهتزاز ، دماغده کافی مقدارده بر وسعت حاصل ایدوب‌ده قارشیمده‌کی ضیادار جسمك خیالی نتیجه ادراك ایدلمش بر حاله کلنجه او زمان « حس » تمام اولمش و بر روحیات حادثه‌سی شکلنه کیرمش اولور .

٤ — فقط بو حس اوزون مدت اولدیغی کبی قالماز . دماغه کیرر کیرمز اسکیدن دماغه کیرمش بر چوق فکرلر همان کندیسنه اتصال ایدرلر . اونی تصحیح ایدرلر ، اونی اکمال ایدرلر . مثلا بن اك اول قارشیمده عادی و ضیادار بر دیوار کورییوردم . حالبوکه شیمدی ذهنمده موجود فکرلرك اوکا التحاقیله بو دیواری بر تابلونك مرکزی ایمش کبی تخیل ایدییوردم . و حافظه‌مك اعانه‌سیله بونك اسکی بر أوك بقیه‌سی اولدیغنی دوشونیوردم . صوکرا محاکمه یعنی تصور و تصدیق کبی حادثه‌لر دخی عینی حسه انضمام ایدرك بو دیوارك

نصل اولوب ده بیقلدیغنی ، اوزرندن سقفی سقوط ایتدیکی حالده کندیسنك بویله‌جه قالا بیلمسنك اسبابنی دوشونیوردم . بوتون بو قاریشیقلقلردن ، بو فکر بیغینلرندن ، یکدیکریله چارپیشان ، بربرینی افنا ایدن متضاد بیلگیلردن بکا بر نتیجه قالیورکه بو دیوار حقنده بنم صوك بیلگیم او نتیجه ایله باشلار . ایشته بوادرا کدر . ونهایت بن دیکر برچوق تفصیلات خارجیه ایله بو بیلگیمی اکمال ایدرم که بوده «احاطه» اولور.

حس

هر حسك درت خاصه‌سی واردر .

۱ — مطلقا بر امتداده مالکدر .

بر حس خارجدن کلمه بر تخرشی متعاقب حصوله کلیر ، فقط بو حصول آنی دکلدر . آلت حسدن دماغه قدر اولان عصبك اهتزازی یعنی اهتزازك بوعصبده‌کی یری آز چوق بر مدته وابسته‌در . بونی حساب ایتمك ایچون ایجاد اولنان ماهرانه اصوللر پسیقولوژی نام کتابمزده‌در .

۲ — هر حسك آز چوق بر قوتی ووسعتی واردرکه شودستور ایله نتیجه‌لنیر : « حس ؛ تزایدایدن تأثیرك لوغارتمه‌سی ایله متناسبدر . »

۳— حسلریمز عالم خارجی‌دن بزه نقل ایتدکلری اشکالك نوعنه کوره یدی قسمه آیریلیرلر : برنجیسی : داخلی حسلریمز ،

آجلق صوسزلق ، احتیاج تنفس وسائره کبی — ایکنجیسی: ذائقه — اوچنجیسی : شامه — دردنجیسی : لامسه — بشنجیسی : عضله‌حسی یعنی اعصاب محرکه‌ده کی قوت — آلتنجیسی : سامعه — یدنجیسی : باصره . —

٤ — حسلریمز دائما بر مقدار حظ ویا کدرله ممتزج بولنور .

ادراك

یوقاریده سویله‌مشیدك که: ادراك؛ اکمال اولنمش بر حسدر. شو حالده بر حسك اکمال اولنمسی یعنی ادراك حالنه کتیریله‌بیلمسی ایچون حصولی ضروری اولان عملیه ایکی قسمه آیریلیر :

اولاً — بر حس کرك نفسمزه وکرك عالم خارجی‌یه عائد اولسون، یعنی ایستر اعضای داخلیه‌مزه (آجلق کبی)، ایسترسه بزدن خارجده بولنان برشیئه تعلق ایتمش بولنسون (بردیوارك کورولمسی کبی)؛ بو عملیه‌لر واسطه‌سیله بز حسلریمزك منشأنی کشف ایده بیلیرز . بومنشأیا بزم کندیمزده‌در یابزم‌خارجمزده‌در. و آکلارز که بو حسمزك‌ویردیکی فکر اسکیدن بری دماغمزده موجوددر . (تفصیلاتی فعالیت عقلیه‌نك نتایجی بابنده)

ثانیاً — بر حس دماغمزه واصل اولور اولماز دیکر بر طاقم حسلرله، خاطره‌لرله، تصورلرله وسائره ایله همان اشتراك

ایدر که بوده انقسام وامتزاج افکار بحثنده تدقیق اولنه جقدر.(۱)

عملیات ذهنیه

انقسام وامتزاج افکار

بر حس بر کره ذهنه داخل اولنجه اوراده ایکی مختلف سلسله حصوله کتیرر.

۱ — بو حس اولا کندیسندن اول ذهنه داخل اولمش حسلرله امتزاج ایده بیلدیکی کبی کندیسندن صوکرا کلن حسلرله‌ده امتزاج ایده بیلیر. شوقدر که آراده وبویوك فاصله‌لر بولنماملی‌در. حسلرك وفکرلرك بویله یالکز اتصال سببیله امتزاج ایده بیلملرینه روحیات اصطلاحاتی آره‌سنده «امتزاج اتصالی» تسمیه اولنور.

۲ — حسلر وفکرلر یکدیکریله امتزاج ایده بیلدکلری کبی بعضاً بونك عکسی واقع اولارق بر حس، یاخود برفکر مختلف جزءلره انقسام ایدر. چونکه نه برحس، نه‌ده برفکر اصلا بسیط دکلدر. بر چوق اقسامی ویا عنصرلری حائزدر. مثلا بر تابلو حسی، ایکنجی درجه‌دن بر چوق حسلری‌ده جامعدر که بو ایکنجی درجه‌دن حسلر او تابلو داخلنده‌کی

---

(۱) بوخصوصده تفصیلات پسیقولوژی اسملی کتابمزك (٥٨ الی ١٠٠) نجی صحیفه‌لرنده.

اشخاصه ، آغاجلره وأوئره عائد حسلردر . بویله برتابلو حسی
بر کره ذهنمزه داخل اولدیمی ، ایجه برمدت ، اولدیغی کبی
اوراده قالیر . ونه زمان کندیمزی یوقلارسه‌ق او حسك
انطباعاتنی ذهنمزده بولا بیلیرز . فقط کرك مرورزمانله‌وکرك
دیکر بعض سببلرله بو تابلو حسی طاغیلیر . ایچنده‌کی آغاچلره ،
انسانلره ، أولره عائد ایکنجی درجه‌دن حسلر آیریلیرلر . مثلا
او تابلو داخلنده کوردیکمز برانسانك سیماسی اوزون برمدت
صوکرا خاطرمزه کلدیکی حالده بو سیمایی نره‌ده کوردیکمزی
اصلا تخطر ایده‌میز .

٣ — فکرلرك وحسلرك بوصورتله انقسام ایتمسی ایکنجی
درجه‌دن بر امتزاجه سبب اولور . آیری آیری حسلردن
طاغیلان بر طاقم ایکنجی درجه‌دن حسلر یکدیکرینك یاننه
کله‌رك بربریله تصادفاً امتزاج ایدرلر . مثلا یوقاریده کورمش
اولدیغمز تابلوده‌کی سیمالردن بریسی اصل تابلوحسندن آیریله‌رق
دماغمزده متفرق برحالده قالمشدر . عینی زمانده دیکر برتابلوده
کوردیکمز برآت حسی دخی عینی صورتله عائداولدیغی تابلودن
انقسام ایدرك برآز اولکی انسان حسنك یاننه تصادف ایدر .
بو ایکی حس همان یکدیکریله امتزاج ایدرلر ، وبز اسکیدن
کورمش اولدیغمز او تابلولره دائر برشی خاطرلامق ایسته‌دکجه
قارشیمزه آتلی بر شخصی حاوی خیالی برتابلوکلیر . بورادەکی
امتزاجك سببی ایسه آنجاق حسلرده‌کی مشابهت اولدیغندن

بو کاده « امتزاج تشابهی » دینیلیر .

بو امتزاج وانقسـام افکار حادثه‌لرینی نصل ایضاح ایده‌بیلیرز . بونك سببی نه‌در ؟ ودماغده‌کی شکل حصولی نصلدر ؟ بونلری بزه اوکره‌ته‌جك علم ، غریزیاتدر . یعنی اساساً پسیقولوژی‌یه عائد بولنان بو حادثه‌نك سببنی غریزیاتده آرامق ایجاب ایدر . معلومدرکه دماغ یکدیکرینه نسج ایدلمش حجره‌لردن تشکل ایدر . وذهنده برفکرك حصولی دیمك اعصاب حسیه‌مزدن بری واسطه‌سیله ، دماغی تشـکیل ایدن بو حجره‌لردن برینك اهتزازه کتیرلمسی دیمکدر . او حالده انقسـام افکارك سببی اهتزازه کلن بعض حجره‌لرك آره یرده‌کی ارتباطی غیب ایدرك آیری آیری اهتزاز ایتمه‌لری ، وامتزاجك سببی ایسـه کرك باشلی باشـنه اهتزاز ایدن ایکی آیری حجره‌نك یان یانه تصادف ایتمش اولملری وکرکسـه آرالرنده‌کی ارتبـاطی غیب ایتمش اولدقلری حالده آیری آیری اهتزاز ایدن بعض حجره‌لرك یکدیکرینه مشابهتلری طولاییسیله امتزاج ایتمه‌لریدر .

شوراسی شایان دقتدرکه کرك اتصال وکرك تشابه طریقیله اولسون دماغده حصوله کلن هرامتزاج ممکن مرتبه ممتد اولمق خاصه‌سـنه مالکدر . یعنی ایکی فکر یاخود ایکی حس برکره امتزاج ایتدیمی بو امتزاج دها بر چوق زمانلر واقع اولاجق وامتداد ایده‌جکدر . بوندن نه چیقار ؟ بو چیقاجق شی پك مهمدر . چونکه یکدیکریله امتزاج ایتمش فکرلردن برینی

خاطرلامق دیکرلرینیده خاطرلامق ایچون برسببدر . شوحالده بز دماغمزده بر چوق فکرلری صیره ایله بربرینه ربط ایده بیلیرسه‌ك بالاخره خارجی بر تأثیر واسطه‌سیله یالکز برنجی فکری تحریك ایتدیکمز حالده اونك بوتون دیکر ممتزجلری کندی کندیلرینه اویانه‌جقلر واهتزاز ایده‌جکلردر . ایشته حافظه وحافظه‌نك مقانیزماسی دینیلن شی بوندن عبارتدر . غریزیات بونی دخی ایضاح ایدر . مادامکه امتزاج افکار دیمك یان یانه کلمش دماغ حجره‌لرینك مشترکاً اهتزاری دیمکدر . وبو اهتزاز عطالت خاصه‌سی سایه‌سنده ممکن مرتبه ممتددر . او حالده مذکور حجره‌لردن یالکز بریسنك اهتزازه کتیرلمسی دیکرلرینك دخی اهتزازه کلمسی ایچون کافیدر . ایشته کرك خاطره وکرك حافظه نظریه‌لری بو صورتله دماغمزده حصوله کلن عملیه‌لری بزه ایضاح ایدرلر .

حافظه ، مخیله ، محاکمه

یوقاریده کی اساس او کره‌نیلدکدن صوکرا حافظه ، مخیله ومحاکمه حقنده شو ایضاحاتی ویره بیلیرز :

معلومدرکه بر شیئ ؛ مثلا بر آغاجی کورمك دیمك عصب بصریمزله دماغمزده کی مرکز بصرینك او آغاجدن کلن ضیا تأثیری آلتنده کی اهتزازی دیمکدر . ایشته بر کره بر اغاج کوره‌ن یعنی اوآغاجه کوره عصب بصریسنده ودماغنده

بر اهتزاز حصوله کتیره‌ن کیمسه برمدت صوکرا قارشیسنده او آغاچ اولمدیغی حالده صرف عطالت خاصه‌سی سایه‌سنده او آغاجی تکرار کوزینك اوکنده کوره‌بیلیر. فقط بو کوروش حقیقته نسبتله شبهه‌سز پك سیلیك ووضوحسز اولور، چونکه برنجی اهتزاز مادی برتأثیر آلتنده واقع اولدیغی حالده ایکنجیسی آنجق عطالتك، بدایتده پك ضعیف اولان لطفنه باغلیدر. وبز اوکا «رؤیت» دکل، «تخطر» نامنی ویریرز.

تردد اولنه‌ماز که کوردیکی شیلری متعدد دفعه‌لر خاطرلامغه چالیشه‌رق عصب بصریسنی قوتلندیره‌ن بر آدام یاواش یاواش هر شیئی دها واضح تخطر ایده بیله‌جکی کبی بو عملیاتی سوء استعمال ایدرك اولجه کوردیکی مناظر واشخاصی کیجه‌لین اوداسنده چالیشیرکن قارشیسنده کوره‌جك قدر مریض بر حالده الده ایدیله بیلیر. هله تخطر اولنان شیلر حقیقی اشیایه انحصار ایتمزده — برآز صوکرا اکلاته‌جغمز — مخیله‌یه عائد منظره‌لرده ایشه قاریشه‌جق اولورسه دوقتورلرجه «مرض» اسپیرتیزماجیلرجه «فنون جدیده!» عد اولنان بیك درلو خیال وخرافه‌یه میدان آچیلیر.

شیمدی بز، بعض خاطره‌لری یان یانه دیزه‌رده صیره‌سیله بر کره خاطرلارسه‌ق ینه عطالت خاصه‌سی سایه‌سنده یاواش یاواش عینی صیره داخلنده اونلری سرعت وسهولتله خاطرلامغه آلیشیرز که بوده «حافظه» دینیلن خاصه‌یی تشکیل ایدر.

کرك کوز ، کرك قولاق و کرك بورون ، دیل وسائر لمس عضولری طرفندن الده ایدیلن بو تخطرلردن هیچ بریسی کندی استقلالنی ، کندی کندیلکنی محافظه ایده مه مشدر . مثلا بر آز اول سویله دیکمز آغاجك « خاطره » سی ضعف کسب ایدرك طاغیله بیلدیکی و آیری آیری کوتوك ، دال ، بوداق « خاطرهٔ صغیره » لرینه انقسام ایده بیلدیکی ، کبی ، کذلك باشقه بریرده کورولن بر شیئك ، مثلا بر کل فدانك عینی صورتله منقسم جزءلریله ده قاریشه بیلیر .

خاطره لر چوغالدقجه بو مرضی انقسام وامتزاجده کسب مغلقیت ایتمش وخصوصیله حافظه سنی زورلایه رق آتی حقنده حکم استخراج ایتمك ایسته ینلرده بو حال پك زیاده وسعت واهمیت پیدا ایلمشدر . بو حالك نهایت « مخیله » یی حصوله کتیردیکنی اوزون اوزادی یه ایضاح زائددر . چونکه کل فدانی خاطره سندن آیریله رق منفرد بر حالده قالان پنبه کللرك دائما ذکر ایتمکده اولدیغمز آغاج خاطره سیله قاریشمسی بزده پك قولایلقله « پنبه کللرله مزین بر آغاج ! » خیالی حاصل ایده بیلیر .

بوتون بو دماغی عملیه لر نتیجه سنده بزده بر چوق فکرلر حصوله کلیر . کرك دوغرودن دوغری یه حاسه لریمزدن بری واسطه سیله دماغمزه نقل اولنان خاطره لر و کرك فکرلرك انقسام وامتزاجی نتیجه سنده تحصل ایدن خیالی شکللر هپسی بر ر فکردرلر ، بر ر فکر تشکیل ایدرلر . وتکمیل «محاکمه» لریمز بو فکرلرك

ضعیف وقویلری بیننده اجرا اولنان بر مصارعه‌دن ، بر مجادله‌دن باشقه بر شی د کلدر .

تجرید و تعمیم

تجرید دیمك ، بر هیئت مجموعه‌دن یالکز بر قسمنی آییره‌رق تدقیق ایلك دیمکدر. مغلق بر فکری هیئت عمومیه‌سیله دوشونمك اکثریا موفقیتله نتیجه‌لنه‌میه‌جکندن بو اصول احداث اولنمشدر .

تجریدده، یوقاریده کوردیکمز انقسام افکاردن بشقه بر شی دکلدر . شوقدرکه انقسام افکار ذهنمزده غیر اختیاری بر صورتله واقع اولدیغی حالده تجریدی ایسته‌یه‌رك واجراسندن بر فائده تصور ایدرك یاپارز . بریسنده غریزی اسباب ، دیکرنده روحی اسباب واردر .

تعمیمه کلنجه اوده عینی وصفی حائز مختلف شیلری بر آرایه کتیره‌رك محاکمه ایتمکدر . فقط بو شیلرك عمومی وصفلری حائز اولدیغنی اکلایه بیلمك ایچون اولجه حقلرنده تجرید عملیه‌سی اجرا اولنمق لازمدر. چونکه بر وصف عمومی آلتنده طوپلانمق ایسته‌نیلن مختلف قسملرك حقیقةً او عمومی وصفده مشترك اولملری اقتضا ایدر .

تجرید عملیه‌سنك انقسام افکاردن باشقه بر شی اولمدیغنی دوشونورسه‌ك تعمیم عملیه‌سنك دخی بر نوع امتزاج افکار

اولدیغنی پك قولایلقله اكلایه بیلیرز .

اسكی زمانلرده برطاقم فیلسوف وشاعرلر تجرید عملیه‌سی طولاییسیله برچوق غریب شیلر فرض ایتمشلر، مثلا عقل وحكمت كبی تجسم ایتمش الهه‌لر ومجسم حسنلر و بوقبیل سائر خیالات ایله اشتغال ایلمشلردر .

تعمیم ایدلمش فكرلره كلنجه بونلر الك بسیط فكرلردر، چونكه اشیایی عمومی بر اسمه ارجاع ایتمك ایسته‌دكجه دائما اونی خصوصی خاصه‌لرندن تجرید ایتمك اقتضا ایدر .

ینه اسكی فیلسوفلردن بعضیلری « عمومی فكرلر حقیقی برر موجودیته مالكدرلر » دیه ادعا ایدییورلردی . بونلره مقابل عمومی فكرلرك آنجاق برر كلمه‌دن عبارت بولندقلرینی وبو كلمه‌لرك افاده ایتمكده اولدقلری حقیقتك خارجده بر مقابلی موجود اولمدیغنی ادعا ایدنلرده اكسیك دكلدر . بوفیلسوفلردن اولكیلرینه « ذاتیون » ایكنجیلرینه « اسمیون » تسمیه ایدیلیر. بونلری تاریخ فلسفه قسممزده كوره جكز .

بونلردن بشقه دیكر برمسلك فلسفی اربابی دها واردی كه بونلر فكر تعمیمك حقیقی اشیادن استحصال ایدلمش بر نوع فكر و احاطه اولدیغنی سویلرلردی بونلر دخی « احاطویون » تسمیه اولنمقده‌در (۱) .

---

(۱) پسیقولوژی كتابمزده مفصلاً ترتیب ایدلمش اولان بوبابده موجود اصطلاحات بالاخره بوراده كورولدیغی كبی اصلاح ایدلمشدر .

بو عمليات ذهنيه‌نك برچوق فوائد ومحذورلری واردر .

تصور ، تصديق

تصوردیمك ، برموجوده بر وصف اضافه ایتمك دیمكدر . بونی یعنی تصور كلمه‌سنك معنای اصطلاحیسنی معنای اصلیسیله قاریشدیرمامليدر . هرتصور برقضیه ایله افاده اولنور ، قضیه ایسه اوچ حددن تشكل ایدر . بو حدلرن بریسی نظر دقته آلنان فرد ، دیكری اوفرده اضافه اولنان وصف ، اوچنجیسی ایسه بو ایكی حدی یكدیكرینه ربط ایدن مناسبتدر . یعنی تصور بر وصف ایله موصوف بیننده تأسیس ایدیله‌جك مناسبتك شكل ذهنی سیدر .

تصور ، اكثریا امتزاج افكاره بكزر . فقط آرالرنده فرقلر واردر . تصور ؛ فكرلرك امتزاجی اولمقدن زیاده ارتباطیدر .

تصورك برچوق شكللری واردر . خصوصی یاخود عمومی اولدیغنه كوره كلیه ، جزئیه ؛ تصدیقی ویانفیی افاده ایتدیكنه كوره موجبه ، سالبه نامليرنی آلیر . تحلیلی ، تركیبی اولور ؛ انی ، لمی یاخود توسیع افراد ، توسیع اوصاف قسملرینه آیریلیر .

بوجهتلری منطق قسممزده ایضاح ایده‌جكز .

بونلردن بشقه بعض خصوصی تصورلرده واردر : مثلا ماده مفهومی حقنده دوشونجه‌لریمزی ایكی قسمه آیریرز . بونلردن

موجودیت مادیه‌یه «جوهر»، شکل و رنك کبی اوصافه «عرض» دیرز. بوندن صوکرا حادثاتی ایضاح ایدرکن برسبب مفهومنه مالك اولورز، تعاقب حادثاتدن سببی وسببسز هیچ بر حادثه‌نك ظهور ایده‌میه‌جکنی تصور ایدرز. هر حرکتك برغایه‌یه منعطف اولدیغنی دوشوننجه قارشیمزه برده غایه تصوری چیقار.

عجبا اعتقاد نه‌در ؟

بونی اکلامق ایچون‌ده تصوری تدقیق ایتملی‌یز: هر تصورده اوچ صفحه واردر.

١ ــ وصف ایله موصوف اراسنده‌کی مناسبت.

٢ ــ بو مناسبتك حقیقتنه قناعت

٣ ــ قناعتك اعتقاده تبدلی.

ایشته اعتقاد؛ بواوچنجی درجهٔ تصوردن باشقه برشی دکلدر.

تصدیقه کلنجه: تصدیق تصوردن آیری برشی دکلدر. برچوق تصورلردن وتصورقضیه‌لرندن یکی برتصورویکی برتصور قضیه‌سی اخراج ایتمکدر. دها طوغریسی یکی بر تحلیل اجرا ایدرك اساساً بینلرنده‌کی عمومی مناسبتلردن طولایی یکدیکرینه ربط اولنمش حقیقت کومه‌لرینی دها عمومی بر مناسبت تحتنده برلشدیره بیلمك «تصدیق» در. تصورك ذهنی بر حادثه اولدیغی سویلنمشیدی، «تصدیق» ایسه «بوسبتون» ذهنی‌در. یعنی ذهنك تصوره نظراً دها یوکسك برعملیه‌سنی تشکیل ایدر.

تصدیقلكده برچوق نوعلری واردر : قیاس ، استدلال ، استنتاج . . .

بونلره دائر معلومات منطق قسممزده‌در .

عقل

عقل ومعلوماتمزی اداره ایدن اساسلر

بورایه قدر ، فکرت عملیه‌لرینی مطالعه ایتدك . ذهنمزده حصوله کلن هردرلو حرکتلر وفعالیتلر بو عملیه‌لرله ایضاح اولنه بیلیر. بوعملیه‌لرك برده هیئت مجموعه‌سی واردرکه اوکا « عقل » تسمیه اولنور . عقل بوتون ذهنه حاکمدر. وعقلی مطالعه ایده‌بیلمك ایچون بوتون دیکر عملیه‌لری مطالعه ایتمش اولمق لازمدر. چونکه عقل بوعملیه‌لردن آیری برشی دکل ، بلکه اونلرك نتیجه‌سی وآز اول‌ده سویله‌دیکمز کبی هیئت مجموعه‌سیدر .

معلوماتمزك طبیعتی

معلوماتمزك برطبیعتی واردر. اولا مختلف عنصرلری محتوی بولنور . ثانیاً بومختلف عنصرلری توحید ایدر . فی‌الحقیقه معلوماتمزك ایکی مختلف ومتباعد شکلنی نظر دقته آلیرسه‌ق مثلا بیلکی‌نك غایت بسیط شکلی اولان حس ایله الك مکمل شکلی اولان تصدیقی یان‌یانه کتیرده دقتله مطالعه ایده‌جك اولورسه‌ق غایت مهم بعض شیلره تصادف ایدرز . وبر حس‌ده درجهٔ ثانیه‌دن

دیگر بر طاقم حسلرك وجودینی و بونلرك دائما انقسامه استعدادلرینی کورورز . مثلا بر تابلونك حسی ایچنده بو تابلوده رسم ایدلمش اولان اشخاصه عائد درجهٔ ثانیه‌دن دیگر بر طاقم حسلر ده‌دخی مالك اولورز . شوقدر که بو حسلر بزده تابلونك هیئت عمومیه‌سی فکرینی حاصل ایتمك اوزره دائما برلشمشدرلر . کذلك بر تصدیق، مختلف و متعدد تصورلردن تشکل ایدر. نتیجه اعتباریله بونلرده یکدیگریله برلشمشدر . یعنی معلوماتمز عینی زمانده هم متفرق ، هم متزجدر . تعبیر آخرله هم بر تعدد ، هم ده بر وحدت ارائه ایدر .

بو تحلیلمزی دها زیاده ایلرلته بیلیرز . مثلا جاهل بر آدمك یاخود بر چوجغك معلوماتیله عالم بر آدامك معلوماتنی مقایسه ایده‌لم : چوجغك معلوماتی اولا آزدر ، ثانیاً متفرقدر . حالبوکه عالمك معلوماتی چوق واسع اولمغله برابر عینی زمانده بر وحدت حالنده‌در . یعنی هر بیلدیکی یکدیگرینه مربوطدر . بو مربوطیت ایسه بر طاقم عمومی اساسلرك موجودیتندن ایلری کلیر ..

معلوماتمزی اداره ایدن اسلر

معلوماتمزده‌کی تعدد و تفرق طبیعتی اشیای خارجیه‌دن ، وحدت طبیعتی ایسه بالذات کندیمزدن کلیر. بزده بر طاقم قوتلی فکرلر تشکل ایدر که خارجدن کلن یکی فکرلری دائره‌لری

داخلنه آلیرلر وکندیلرینه کوره تعدیل وتصحیح ایدرلر.
ایشته «اس» دیدیکمز شی بونلردر.

بواسلری برر خصوصی اسم ایله تعیین ایتمك ایسترسه‌ك ایلك دفعه عینیت وسبب اسلری نظر دقتمزی جلب ایدر.

عینیت ــ برشی نه‌ایسه اودر، یاخود اوشی اوشیئك غیری دکلدر. بوندن چیقاجق فائده: هرشیئك ماهیت وطبیعتی کندیسنه مخصوصدر. بوصورتله ذهنمزده فرداً نظر دقته آلنان هرشی ایچون بروجود تشکل ایدر.

سبب — هرشیئك برسببی واردر. وعینی سبب دائما عینی حادثه‌یی حصوله کتیرر. بوندن‌ده کائناتده‌کی برچوق حادثه‌لری توحید ایده‌بیلمك فائده‌سی حاصل اولور.

بونلردن باشقه ایکنجی درجه‌دن‌ده بعض اسلر واردرکه بروجه آتیدر:

ماده — هرشیئك آنجق شکلی دکیشیر، متحول اولان شکلدر، ماده باقی ولایموتدر، (أزلی ــ ابدی) در.

غایه — هرشی برغایه‌یه متوجهدر. تدریجی برتکمل بوتون موجوداتده مشهوددر.

بساطت — طبیعتده هرشی دائما اك بسیط طریقلرله حصوله کلیر.

تمادی — کائناتده هیچ برشی بردنبره حصول بولماز، هرشی تدریجی برصورتده ویاواش یاواش حاصل اولور، تبدل وتکمل ایدر.

معلوماتمزى اداره ايدن اسلرك منشأى

معلوماتمزى اداره اسلر نره‌دن كليور ؟ عقلدنمى ؟ شـايد عقلدن كليور ، ديرسه‌ك عينى زمانده عقلك نره‌دن كلديكنى‌ده حل ايتمك مجبوريتنده قالاجغز . عقل بزده جبليميدر ؟ (١) يوقسه تجربه‌لريمزدن حصـوله كلن كسبى بر ملكه‌ميدر ؟ . . يوقسه معلومات مدخره‌مزك برخلاصه‌سى، برخليطه‌سيميدر؟..

بوفكرلرك هر برينى‌ده ادعا ايدن فيلسوفلر كلوب كچمشدر. بوادعالر بزه عقلك طبيعت وخاصه‌لرى حقنده ايكى مهم نظريه احداث ايدرلر : تنقيد نظريه‌سى ، تجربه نظريه‌سى .

تنقيد نظريه‌سى — قانته عائددر . عقل مجردك تنقيدى نامنده‌كى كتابنده تفصيلات واردر . قانت بونظريه‌سـيله كرك عقلك ، كرك عقله عائد اسلرك جبلى اولديغنى ادعا ايدر . (٢)

بوادعايه قارشى اوچ اعتراض واردر :

١ — بونظريه مجهولاتدن هيچ برينى حل ايده‌مز .

٢ — هيچ بر تجربه اجرا ايتمه‌ين كيمسه‌نك دماغنده‌دخى عقلك اسلرى موجود اولمق لازم كليركه ممكن دكلدر .

٣ — تجربه‌سز هيچ برشى ممكن اولميه‌جغندن جبلى اسلره مالك دخى اولسه‌ق بواسلردن هيچ بر استفاده مأمول دكلدر.

---

(١) عقلى يوقاريده تعريف ايتدك بوتعريفه كوره عقله جبلى ديمه‌نك امكانى يوقدر .

(٢) تاريخ فلسفه قسممزده وفلسفه مجموعه‌سنده تفصيلات واردر .

تجربه نظریه‌سی — بونظریه موجبنجه عقل واسلری تجارب نتیجه‌سیدر . بونظریه‌نك باشلیجه مدافعی (ستوآرت میل) در .

فقط بو نظریه دخی بزه تماميله قناعت بخش اولامیور . چونکه حدذاتنده طوغرو اولمقله برابر عقلی واسلرینی تماميله ایضاح ایده‌میور . شوحالده اوچنجی برنظریه‌یه دها احتیاج واردرکه اوده (هربرت سپه‌نسه‌ر) ك وراثت نظریه‌سیدر .

وراثت نظریه سی — بونظریه تجربه طرفدارلرینه بویوك براستنادگاه اولابیلیر . چونکه هربرت سپه‌نسه‌ردخی ستورات میل کبی تجربه‌یی قبول ایدییور . شوقدرکه بوتجربه انسانلر ایچون شخصاً اجرا ایدیلمك ضرورتنده دکلدر . اجدادیمزك تجربه‌لری‌ده بزم ایچون برتجربه‌در . حاصلی « عقل وعقلك اسلری جمعیت بشریه طرفندن نامعین برزماندنبری اجرا ایدیله کان تجاربك هیئت‌مجموعه‌سنك برنتیجه‌سیدر . » کوندن کونه ، سنه‌دن سنه‌یه ، عصردن عصره تدریجی برصورتده دماغ‌بشرده یرله‌شن بوتجاربی جبلی‌ظن‌ایدن‌قانت‌بوخطاسنده معذورکوروله‌بیلیر . حاصلی انسانلرده‌کی عقل وبوعقلك‌مختلف خاصه‌لری ، اسلری برر سوق طبیعی تظاهرندن باشقه بر شی دکلدر (١) . شوحالده تجربیون وعملیونك « عقل واسلرینك شخصی‌برطاقم تجارب نتیجه‌سنده استحصال اولندیغی » نظریه‌سنك « عقلك

(١) کتابمزك سائربابلرنده‌ده بواصولك تعقیب ایدلدیکی کورولور .

واسطه‌سیله تجارب عمومیهٔ بشر نتیجه‌سنده استحصال اولندیغی » صورتنده تصحیحی لازم کلیر .

لکن بو نتیجه استحصال اولنمقله مسئله حل ایدلمش اولماز. عجبا کرك شخصی وکرك ارثی وعمومی تجارب عقلی نه صورتله حصوله کتیریر؟ ذهنمزده موجود اسلوك، حسلریمز واسطه‌سیله خارجدن تدارك ایدلدیکی قبول اولنمقله برابر دماغمزده ـ عصرلرك تعاقبیله وینه تجربه نتیجه‌سنده ـ حصوله کلن بر «قابلیت توحید» ك وجودی تصدیق اولنیور .

عقلك جبلی اولدیغی ادعا ایدن «دهقارت» ایله بونك عکسنی سویلین « لوق » اراسنده‌کی اوزون مناقشه‌یی حل ایتمك مقصدیله « لایبنیچ » :

« ذهنمزده‌کی هرشی خارجدن وحسلریمز واسطه‌سیله کلیر، یالکز ذهنمز کندیمزکدر » دیمشدر .

فعالیت عقلیه‌نك نتایجی

فعالیت عقلیه نك نتایجنده بزده برطاقم فکرلر حصوله کلیر. بوفکرلرك عددی نا متناهیدر . شوقدرکه اساس وماهیتلری اعتباریله تقسیم وتصنیف ایده بیلیرز .

بوفکرلر اوچ صنفه ارجاع ایدیله بیلیر. برنجی صنف نفسمزه عائد فکرلریمزدرکه «افکار شخصیه یاخود انفسیه» ایکنجی صنف نفسمزك غیریسنه عائد فکرلردرکه بونلره « افکار غیرشخصیه

یاخود آفاقیه» دینلیر. اوچنجی صنفده ایسه کرك کائناتك وکرك نفسمزك سبب ومنشأنه عائد اولان فکرلرواردر . بونلرده الٓهیونه کوره « الله » مادیونه کوره « ماده » وسائر مسالك اربابنه کوره کندی مسلکلرینه عائد اساس فکرلردر .

بونلری مافوق الطبیعیات بحثمزده ایضاح ایده جکز .

دردنجی قسم

روح ایله جسم آراسندهکی مناسبات

شمدی یه قدر حساسیت ، ارادت ، فکرت کبی تماميله روحه عائد مسائلی مطالعه ایتدك. بوندن صوکرا دیکر بعض مسائل کلیور که بونلر روحه تعلق ایتدکاری کبی جسمه ده تعلق ایدییورلر . مثلا حرکت ، لسان وسائره کبی حادثه لر عینی زمانده هم روحه ، هم ده جسمه عائد حادثاتدندر. بونلری مختصراً ایضاح ایدهلم .

روح ایله جسم

روحك ماده اوزرینه بیوك برتأثیری واردر. فقط بوتأثیر نه درونصل اولور ؟ . . روح ایله جسمك تأثیرات متقابله سنی نصل ایضاح ایتملیدر ؟

بوخصوصده اسکیدن بری برچوق فیلسوفلر پك بویوك مناقشه لر ایتمشلردر. « روحك آلات مادیه سی اولمدیغی کبی جسمك ده آلات روحیه سی یوقدر ، شوحالده بونلر یکدیکرینه نصل تماس ایدرلر ؟ . . » سوألی بیکلرجه نظریه نك احداثنی موجب اولمش ، فقط هیچ بریسی حقیقته یاقلاشه مامشدر .

بومغلقیتك سببی کائناتده ایکی ویا اوچ ماده قبول ایتمك ایدی که پك چوق متفکرینی خطا آلوددوشونجه لره سوق ایتمشدر.

بز کتابمزك باشندن بری روح ایله جسمی آیری آیری شیلر دکل. عینی موجودك مختلف طرزلری وبالخاصه روحك برنوع وظیفه وملکه اولدیغنی سویله دك. بناءً علیه بوقبیل مناقشات بزجه پك نابجا و مناسبتسزدر .

فلسفهٔ حرکت

حرکتك ، بالخاصه حرکات انسانیه‌نك نه دیمك اولدیغنی بیلمین یوقدر. یا الکز اقسامی، بعض نقاط نظره کوره تخالف ایدر.

برنجی قسم سلسلهٔ حرکات تمامیله وجودی ومادی درکه اونلرده الك کوچوك برذرهٔ تفکر بیله بولمق ممکن اولاماز. اکثریا حرکات تدافعیهٔ اعصاب بوقبیلدندر. بویله برحرکتك میخانیکیتی ده پك بسیط اولور. بوحرکاتده روح وفکرتك هیچ برتأثیری یوقدر .

ایکنجی قسم سلسلهٔ حرکاتده بویوك برتأثیر وجدانی کورمك ممکن اولور . نیچون و نصل یاپدیغمزی بیلیرز. بوحرکاتك - غریزیاته عائد اولدیغی ایچون - بوراده تفصیلندن صرف نظر ایدییورز. [تفصیلات پسیقولوژی نام کتابمزده]

یوقاریده ارادت بحثنده بوخصوصه دائر معلومات ویریلمشیدی .

مسئلیات

روح ایله جسمك مناسبات عمومیه‌سی تدقیق اولنورسه بو تدقیق؛

مناسبات مذبوره‌نك بزده آنجق بر «حركت» توليد ايتديكنى وبو حركتك دخى برچوق انواع واقسامى بولنديغنى وديكر قسملردن صرف نظر، متوجه اولديغى غايه نقطهٔ نظرندن «سعى» و«ذوق» كبى ايكى بويوك و مهم قسمه آيريله‌بيله‌جكنى آكلاتير .

ذوق انسانى صنعته يعنى صنايع نفيسه‌يه سوق ايدر . صنايع نفيسه‌نك اساسى ايسه « كوزه‌ل » در . ايشته حسنيات ؛ بو كوزه‌للك علمى‌دركه بونى ايجه‌ا كلامق ايچون شواوچ مفهومك صره ايله مطالعه‌سى لازم كلير :

ذوق ، صنعت ، كوزه‌ل

ذوق ؛ هيچ برمنفعت ماديه كوزه‌تلميه‌رك صرف چالشمش اولمق ايچون چاليشمه ؛ ديمكدر . بوقبيل چاليشمه‌لر درلودرلو اولور . فقط بزيالكز ذكاى عالى اصحابنك ذوقنى تدقيق ايده‌جكزكه ايشته بو؛ « صنعت » ى توليد ايدر .

چوجقلردن باشليه‌رق حتى بويوك انسانلره قدر تشميل ايديلن ترصدات بزه كوستريوركه بشرك ذوقديه قبول ايتديكى شيلرك اك‌يوكسكى «صنعتكارك خارجنده برموجود حصوله كتيرمك» غايه‌سيله توصيف اولنه بيلير . شوحالده صنايع نفيسه‌نك هر شعبه‌سنده غايه : براثر حيات ارائه ايتمك يعنى هرموجود حياتينك اقسام مختلفه‌سى بيننده‌كى رقت وتناسبى‌وينه‌اوموجود حياتى‌ده‌كى داخلى وخارجى تكميل تشكلاتك يكديكرينه خدمت ايدن برطبيعت مركزيه‌سنى ونهايت بوموجودك ذاتيت ومجرديتنى ارائه‌ايتمكدر .

خلاصه صنعت ؛ برذوق تحصیلی ایچون صرف ایدیلن فعالیت بشریه‌نك لاعلی التعیین برمقصدایچون اسراف‌ایدلمسندن زیاده مؤثرینك خارجنده حقیقت وحیاته بعض مشابهتلر ابراز ایدن بر اثر احداثی یولنده اظهار ایدلمسندن حاصل اولور .

بناءً علیه صنعتی کوزل ایله دکل ، کوزه‌لی صنعت ایله ایضاح ایتملیدر . چونکه بزه کوزه‌ل فکرینی ویرن یکانه سبب ایشته بوصنعت اولمشدر .

کوزه‌ل نه‌در ؟ . . بونی تعریف ایتمك ایچون شرق وغربك برچوق علماسی سنه‌لرجه چالشمشلردر . اونلرك فکرلری خلاصه‌اولنورسه شو ایکی نقطه میدانه چیقار :

برنجی نقطه : « کوزه‌ل بر وحدتدر که متنوعات ایچنده ظاهر اولور » یعنی کوزه‌ل؛ تفصیلاتك تنوعنده اجرای حکم ایدن برطبیعت اساسیه ایله ظاهر اولور .

ایکنجی نقطه : « کوزه‌ل حس واسطه‌سیله فکری ارائه ایتمکدر » یعنی برشی کوزل صفتیله یاد ایدیلمك ایچون مطلقا بر معنا افاده ایتملیدر .

بونلردن برنجی نقطه‌یی ا کلامق ایچون « عقل » بحثنه مراجعت ایتملی. اوراده بوتون معلوماتمزك طبیعتلری ذکر ایدیلیر. کوزه‌ل ایسه افعالمزك طبیعتی‌در. چونکه هرفعل کندی اطراف تحصلنده بولنان برطاقم عناصرعارضیه چوقلغی آراسنده کندیسنده اجرای حکم ایدن برحال مرکزی یاخود برحال اساسی عرض ایدر .

بر فعلك محصول خارجيسنك عينيله كنديسي كبي اوصافه مالك اولاجغي وبر « وحدت مجموع » ايله بر « كثرت تفرعات » ارائه ايده‌جگي بديهيدر . هر اثر صنعت بزه بر فكر حسن بخش ايدر . اوحالده كوزل؛ كندي چوجوقلقلري ايچنده بر وحدت ارائه اشيايه خاص اولابيلير . ايشته آثار صنعتده‌كي بو خاصه برنجي نقطه‌يي خاطره كتيرمشدر .

ايكنجي نقطه‌يه كلنجه: « كوزل حس واسطه‌سيله فكري ارائه ايتمكدر . » بوني « ماده واسطه‌سيله معنانك تفسيريدر » شكلنده صوقانلرده بولنمشدر. چونكه غايهٔ صنعت ـ تكرار ايدييورز ـ حياته بعض مشابهتلر ارائه ايدن بر اثر وجوده كتيرمكدر . هر اثر حياتي ايسه كنديسنده بر فكر بولنان بر عضويت ، بر تشكل وتماميله مادي اولمقله برابر هر قسمي عيني فكر حاكمي ارائه ايدن شيدر .

بو مطالعاتدن صوكرا بر اثر صنعتي نظر دقته آلاجق اولورسه‌ق عينيله بو طبيعتي يعني بر ماديت مطلقه ايچنده بعض افكار معنويه ارائه ايتمه طبيعتني بولورز . بونك هر كوزل عد ايديلان شيده موجود اولمسي حكمايه ايكنجي نقطه‌يي بر تعريف اساسي اولمق اوزره قبول ايتديرمشدر. فقط دقتلي بر نظر هر ايكي تعريفك‌ده كوزلي لازم كلديكي كبي ايضاح ايده‌مديكني پك واضح بر صورتده كورور .

برشي حقنده كوزل ، ياخود كوزل دكلديه بيلمك ايچون

بونلر کفایت ایتمز. کوزه‌لی تعیین قوتی حسیاتمزك اعماق تأثرنده‌در. یعنی بونك ایچون قطعی بر قاعده وضعی ممکن ومتصور اولاماز. هرکسك کندی عقلی، کندی ذکاسی، کندی محیط وتربیه‌سی، کندی اجداد واقوامی، کندی حس وخیالی، کندی نقطهٔ نظری اونی تعیین وتحدید ایدر.

بناءً علیه فعالیتمزده‌کی تحوللر، ذوقلریمزده، صنعتلریمزده وطبیعتیله کوزه‌للریمزده‌ده براختلاف کلی حصولنی انتاج ایدر. یعنی نه‌قدر انسان وارسه اوقدر ذوق، اوقدر صنعت و اوقدرده کوزه‌ل واردر.

عالی: — کندی فعالیتمزك فوقنده آثارك صنعتی اولان «عالی» یی کوزه‌ل ایله قارشدیرمامالیدر. کوزه‌ل؛ بر اثر خارجینك قدرت وفعالیتمزله امتزاجندن نشئت ایتدیکی حالده؛ عالی؛ بالعکس بونلرك عدم امتزاجندن تحصل ایدر.

لسانیات

حرکاتمزك اویله صریح وقطعی برشکل مخصوصی واردرکه افکاریمزی ترجمه ایدر. دوشونجه‌لریمزی دیکر دماغلره، یاخود دیکر دماغلرك تفکراتی بزه نقل ایلر. ایشته بونلره (اشارت) دییورز. اشارت؛ الك کنیش معناسیله اویله بر حادثه‌درکه کندیسندن غیری بر حادثه‌نك فکرینی اویاندیرر. مثلا دومان آتشك اشارتیدر. فقط بو طرز تلقی‌یی تقیید ایده‌جك اولورسه‌ق کورورزکه

اشارتلر طوغرودن طوغرویه ارائه ایدیله‌مین برمعنایی ، بر حادثهٔ وجدانیه‌یی افهامه خادم برر حرکت حسیه‌در .

اشاراتك تصنیفی پك قولایدر. یالکز برنقطهٔ نظر تعیینی لازم. بر قانون طبیعی تحت تأثیرنده تحصل ایتمش برنتیجه ایسه (اشارات طبیعیه) ، دکلسه (غیرطبیعیه ویاصنعیه) نامی آلیر. کوزیاشنك کدره اشارت اولمسیله حسابده زائدنیلان شو (+) شکلك جمعه اشارت اولمسی کبی .

اشارتلری بویله تقسیم ایتدیکمز کبی توجه ایتدکاری اعضای حسیه‌مزه کوره تقسیم ایده بیلیرز . مثلا کوریلن اشارتلر ، ایشیدیلن اشارتلر کبی که بونلردن ایکنجیسی (لسان) ی تشکیل ایدر .

لسان ؛ انسان وحیوانده مشترك وانسانده‌کی محاکمات مکملهٔ دماغیه‌یی ارائه‌یه صالحدر .

اشاراتی ترجمه ایتمك واکلامق ده برمسئله‌در. بونك ایچون اك مهم قاعده انقسام واشتراك افکار بحثلرندن استحصال ایدیله بیلیر . مثلا بر چوجغك اك اول اوکرندیکی شی والده‌سنك تبسمیله سودیکی شیلر آراسنده‌کی مناسبتدر . چونکه اولجه آغلامشدر ، باغیرمشدر. وبو حرکتی انتاج ایدن سبب ، هنوز کندیسنك‌ده آکلایه‌مدیغی مادی براضطرابیدر. وهیچ شبهه یوقدرکه هرتهییج عصبی باغیرمقله نتیجه‌لنیر . بونك ایچون باغیرر ، چیرپنیر وتجربه ایده ایده اکلامشدرکه هر باغیردقجه

اونی اوقشایورلر، سوییورلر ، اوکاتبسم ایدییورلر ، ایستدیکنی ویریبیورلر. ایشته اوزماندنبری باغیرمق اونك ایچون بر اشارت اولدیغی کبی والدهسنك تبسمیده مقابل بر اشارت اولمشدر .

ظهور السنه : — بومسئله نك تدقیقی پك تحفدر . ایللك مدققلر هر حل اولنهمیان ماده حقنده سویلندیکی کبی لسان ایچونده برموهبهٔ الهیهدر ؛ دیمشلر و ١٩ نجی عصر میلادی بدایتلرنده بونظریه (دوبونال) طرفندن تصدیق وتأکید اولنمشدر. چوق کچمهدن بونك طوغری اولمدیغی آکلاشیلدی. قوندیاق وموپرتوئی اسمنده ایکی حکیم؛ لسانلرعینی یازی کبی بعض کیمسهلر طرفندن ایجاد اولنمشدر دیدیلر. بوده طوغری دکلدی. هیچ لسانسز اولان بعض کیمسهلر بونی نصل ایجاد ایده بیلیرلردی؟ بوندن باشقه لسانلرهرکون دکیشمکده وتکمل ایتمکدهدرلر.

ایشته بو خطالری زمان تصحیح ایتدی . ونهایت آکلاشیلدی که لسان؛ موجودیتنی تفکراتك احتیاجنه مدیوندر. یعنی هر کلهلزوم کوروندیکی زمان ولزوم کوروندیکی یرده تشکل ایتمش .

اولا شونی بیلملیدرکه دماغ ایله اعضای صوتیه آراسنده اعصاب بحثنده مطالعه ایدیله بیلن برارتباط غریزی موجوددر. وشدید بر تأثر دماغی اکثریا (مسرور ویا مضطرب) بر سس چیقارلمسنی انتاج ایدر . [موسیقیده بورادن تفرع ایدییور] معیشتلرینی اکثریا شکارلری آرقهسندن قوشهرق تدارك

ایدن ایلك انسانلردن برینی فرض ایده‌لم. برشیدن قورقمش و بر عصبیت غیر اختیاریه تحت تأثیرنده آجی آجی باغیرمش اولسون. شوراسنه دقت ایتملی که بو باغیرمه رفیقلرندن برینی امداده دعوت مقصدیله اولمدیغی کبی حتی اختیاری بیله دکلدر. بونکلا برابر آرقداشلرینی‌ده یاننه جلب ایتمشدر. و ایشته اوزماندنبری بونك براشارت اولابیله‌جکنی اکلامش و هر قورقدیغی وقت عینی سسی، عینی باغیرمه‌یی استعمالدن چکینمه‌مشدر.

آرادن ایچه برمدت کچدکدن صوکرا اوزمانك انسانلری آراسنده عموماً قبول ایدلمش اولان بو اشارت پك ناقص کلمه باشلامش و تقربندن قورقیلان تهلکه‌نك نوعنه کوره متبدل یکی باغیرمه‌لر و یکی اشارتلر استعماله باشلانمش. مثلا قورتدن قورقنجه چیقاریلان سس بنی نوعندن بردشمنك هجومنده چیقاریلان سسدن آیریلمش و بو صورتله هر شی ایچون یاواش، یاواش تك هجالی بر کلمه تشکل ایده‌رك مرور زمانله ایچه اسم ترا کم ایده بیلمشدر.

نهایت بوده کافی کلمه‌مکه باشلادی و ایشته اوزمان طبیعتده‌کی سسلری تقلید ایدرك یکی یکی اسملر و صفتلر تشکیل ایتدیلر و آرتق ابتدائی برلسان تشکل ایتمش اولدی. تدریجاً دماغلر ترقی ایتدکجه، اشتراك وانقسام افکاردینیلن مزایای دماغیه کسب قدرت و قوت ایلدکجه دها عالی کلمه‌لر، ترکیبلر، جمله‌لر میدانه کلدی. کوندن کونه تزاید و تبدل ایدن احتیاجات تاقورقودن باشلایان او اشارات

ابتدائیه یرینه بوکونکی السنهٔ مدنیه‌یی اقامه ایتدی.

لسانه دائر دها پك چوق نظریات و تفرعات وارسه‌ده هپسنی بوراده ذکر ایتمك کتابمزك پروغرامندن خارجدر. فضله معلومات آلمق ایچون (پسیقولوژی) ناملی کتابمزك بحث مخصوصنه مراجعت ایدیلملیدر.

یازینك منشأئنه عائد نظریات

سوز ایله یازی آراسنده‌کی مناسبات پك محدوددر. اوقدرکه یازینك فائده‌سی آنجق کلمات لسانی اوزون مدت محافظه ایتمکدر، دینیله بیلیر. یازی حقنده بو مطالعه واقعا لزم ایچون وعصریمزك اکثریا یازی یازانلری حقنده دوغرو اولا بیلیرسه‌ده افکارك رسم و اشارتله تصویر و ارائه‌سنه منسوب بعض یازیلرله کلمه‌لری ترکیب ایدن اصواتی بر اشارتله کوسترمك اساسنه مبنی بعض یازیلر بوخصوصده تفریق ایدیلملیدر. بر نظریه‌یه کوره ایلك ایجاد اولنان یازی (ایده‌اوغرافی) دینیلن خط تصویریدن عبارتدر. خطوط صوتیه بالاخره ایجاد اولنمشدر. بوصونجینك ترقی و تکاملی ایچون عینیله لسانلر کبی پك چوق زمانلر کچمش و پك چوق مساعی صرف اولنمشدر. ایلك انسانلر غائبدن یکدیکرینه بیان فکر ایده بیلمك ایچون چیزکیلر چیزر، چنته‌لر کسرلردی: بونی بعض قبا وغیر منتظم رسملر ولی ایتدی. وایشته بورسملر یازینك منشأی اولمشدر. مثلا اوزمان بر ارسلان طوغرودن طوغرویه ارسلانی ارائه ایدردی. فقط بالاخره بونلری قیصالتمق اقتضا ایتمش

ولازم كان معنايى اكلاتمق ايچون آنجق كفايت ايتديكى قدر رسم ومثلا ارسلانى ارائه ايچون يالكز باشى ياپيلمغه باشلانمشدر. طبيعى دركه بو حركت هر ايكى طرفجه معلوم ديكر بر طاقم اشارتلرك استعمالنى نتيجه‌لنديرمكدن كيرى قالمادى . وبوفكر نما تحرير تصويريده بزم سوز سويلركن استعمال ايتديكمز بعض طرزلرده بالمجبوريه قوللانيلمغه باشلادى . مثلا كاى آكلاتمق ايچون جزء، حادثه‌يى سويله‌مك ايچون سبب وياخود عكسى، مصنوع ايچون آلت ودها بوكبى قسمى شيلرك تحريرى كافى كورلدى . ومادى بر رسمك ارائه ايده ميه‌جكى معانى ايسه برقياس وياخود بر قضيه طولاييسيله حصول مقصده كافى ديكر بعض شكللر ايله ارائه‌يه باشلانيلدى . مثلا مصريلر محاربه‌يى اكلاتمق ايچون برنده بربالطه، ديكرنده برقالقان بولنان ايكى قول رسم ايدرلردى. چينليلر برقوش يانته رسم ايدلمش بر انسان آغزندن بلا تردد تغنى فكرينى آكلارلردى ، وبو صورتله ترازى عدالتك، مثلث متساوى الاضلاع ايسه مساواتك برر اشارتى اولمشدر .

اسكى مصريلرده آنجق كاهنلر طرفندن استعمال ايديلن بر نوع يازى واردى كه (مقدس رسم) معناسنه اولارق (هيه‌روغليف) تسميه ايديليردى .

اكثريا چينجه‌ده اولديغى كبى افكارى ارائه‌ايدن اشارات مرور زمان ايله خصوصى برشكل آلمش وعادتا برباشقه‌سى طرفندن

اكلاشيله‌میه‌جق حاله کلمشدر. وبوصورتله یازیلان یازی اولا او اشکالك فکرینی، بعده معانیٔ مطلوبه‌یی حصوله کتیریوردی. بو صورتله حصوله کلن یازی رسم اولمقدن‌ده چیقمشدر. مثلا اسکی مصریلرجه کونشك اسمی (را) اولدیغی جهتله، کونشی ارائه ایچون یاپیلان برحلقه هر (را) صداسیله باشلایان کلمات ایچون استعمال اولنمغه باشلامش وبو صورتله خطوط صوتیه میدانه کلمشدر. خطوط صوتیه‌ده کلمه‌لری دکل، هجالری ارائه ایدن اشارات موجوددر. ایشته ژاپونلرك یکی اصلاح ایدیلن لسانی اولجه‌بو حالده ایدی. یکی برخطوهٔ ترقی، خطوط الفبائیه‌یی میدانه چیقارمشدر. بورادە هروجه تلفظك آیری براشارتی، آیری بر حرفی واردر. بو صورتله کلمات مختلف اشتراکات افکار نتیجه‌سنده برفکری ارائه ایدر. چونکه اشارات تحریریه اشارات شفاهیه‌یی، اشارات شفاهیه ایسه فکری آکلاتیر. بواصولده یکرمی بش اوتوز حرفله‌بتون افکاری ارائه‌ایتمك سهولتی واردر. وبو شرطله صنعت خط، اسکی مصرلیلرده کاهنلرك، چینده بوتون حیاتی اونی اوکرنمکه صرف ایدن ماندارنلرك حقی دکل، عمومك‌مالی اولور وانتشار معارفه بیوك‌خدمت ایدر.

[نطق ایله دماغ بیننده مناسبات ؛ سرلوحه‌سیله روحیات کتابلرنده اوزون‌بویلی تفصیلات وارسه‌ده مکتب طلبه‌لری ایچون ترتیب اولنان‌بومختصر اثرده‌فائده واهمیتی ایکنجی‌حتی اوچنجی درجه‌دن‌اولان‌بویله‌بربحثك لزومسزلغی آشکاردر. پسیقولوژیمزده لازم کلن معلومات مندرجدر .]

روحك فرعى ومرضى حاللرى

اكثر روحيات كتابلرى اويقو ، رؤيا ، سير فى المنام ، خيال كورمه ، جنت ، ظن موت ، تعدد نفس ، تنويم كبى حاللرى روحك ، فرعى ومرضى احوالندن عدايدهرك مندرجاتى داخلنه وضع ايديورلرسه ده بونلرك بوكون سببلرى ومنبعلرى آكلاشلمش وغريزيات علمنه ادخال ايدلمشلردر . بناءً عليه اوچ سنه اول پسيقولوژى كتابمزده موضوع بحث ايتديكمز بو مباحثى بو مختصر كتابمزه قويمقدن صرف نظر ايتدك .

مقايسهٔ روحيات

روحيات علمى يالكز برانسانه ويا برقومه مخصوص دكلدر . مختلف انسانلره ، مختلف اقوامه ، حتى حيواناته بيله تطبيق ايديلير ونتيجهٔ تطبيقاتدن (مقايسهٔ روحيات) طوغار . بو خصوصده كتابمزك باش طرفلرنده بعض معلومات ويرمش وروحياتك برطاقم اقسام جديدهسندن بحث ايتمش ايدك . مختلف انسانلرك وحيوانلرك روحلرى حقنده معلومات مفصله آلمق ايچون ينه پسيقولوژيمزك بعض مباحث اخيرهسيله (ماده وقوت) نامندهكى ترجمهمزك متعدد بابلرينى توصيه ايدرك بحثمزه ختام ويريرز . چونكه المزدهكى كتاب بوكبى طاغنيق ويك مفصل مباحثى استيعابه كافى دكلدر .

— روحياتك ختامى —

منطق

مندرجات

١ ـ منطقك موضوع وتقسیمی ـ ٢ـ فکر و اصطلاحاتك وسعت وادراکی ـ تعریف وتقسیم. ٣ ـ تصور. قضیه ـ تصدیق ـ استدلال؛ قیاس ـ قیاسك انواعی، بوکا دائر قواعد ـ قیاسك حسن استعمالی ـ براهین استدلالیه‌نك انواعی .

منطقك موضوع وتقسیمی

علوم وتصنیف علوم بحثنده علملر تقسیم اولندی . حالبوکه بو علوم نصل تشکل ایتمش و ذکای بشر حقیقته ـ ولو قسماً اولسون ـ نه وجهله واصل اولمشدر؟ ایشته بو مسائل مهمه ـ که حقیقةً علم العلوم تعبیریله توصیفه سزادر ـ منطق مطلقك زمین اساسیسنی تشکیل ایدر .

بونلری حل ایتمك وحقیقتی تمامیله تعیین ایلمك ایچون لازم کلن شرائط ایکی قسمدن مرکبدر :

برنجیسی موقع تعینه وضع اولنان موادن صرف نظرله بالذات ذکای بشرك طبایع مخصوصه‌سندن ؛ ایکنجیسی ایسه‌ ینه ذکای بشرك اوزرینه تأثیر ایتمکده اولدیغی ماده ایله بینلرنده‌کی مناسباتدن تحصیل ایدن نتایجدن عبارتدر .

دیمك كه برنجیلر؛ علم منطقك (منطق نظری) یاخود (منطق مطلق) دینیلان قسم مجردینك، ایكنجیلر ایسه منطق تطبیقی یاخود (اصولیات) [١] ناملی قسم دیكرینك موضوعلرینی تشكیل ایدییورلر .

فلسفهٔ علوم وفنونه الڭ زیاده تعلق ایدن بو علم ـ اصولیات ـ علومی تعیین وتحدید ایتمكله برابر حائز اولدیغی اهمیت نظریه‌دن بشقه برطاقم فوائد علمیه‌ده تولید ، وبو صورتله منطق مطلقك بتون حقایق اساسیه‌سنی بالفعل اجمال وارائه ایلر .

فی الحقیقه بو علمك احاطه ایتدیكی بالجمله قوانین؛ قوانین اساسیهٔ تفكرله بر اصول عمومی تحتنده تركب ایدن وهر علمه تطبیقی قابل اولان برطاقم قواعد نسبیه‌دن بشقه برشی دكلدر .

منطق مطلق

بحثمزه سرنامه اتخاذ اولنان اشبو تعبیردن مقصد؛ ایضاح ایدیله‌جك اولان حادثات منطقیه‌نك بزده حصوله كتیره‌جكی وقوفك ماده سندن یعنی برطاقم قوانین ایله الده ایتمك ایسته‌نیلن موادد ن قطع نظرله یالڭز تفكره عائد اسلردن عبارت اولمسیدر .

---

[١] بوكونلرده بعض معلملر بوكلمه‌یی (علم مناهج) شكلنده استعمال ایدییورلر . بونك سببی علم كلامه دائر اولان علم اصول ایله برالتباس ظهورینی منع ایتمكدر . فقط بز (اصولیات) كلمه‌سنی احداث ایده‌رك هم بو التباسك اوكنی آلیورز، هم‌ده اساساً لسانمزده مستعمل بركلمه ایله مقصدی حل ایلیورز .

هرعلم بر نتیجهٔ تصدیق اولدیغی کبی هرتصدیق وتصورده بر فکردن تحدث ایدر . ادراك ، تصور ، تصدیق : ایشته ذکانك اوچ عمل اساسیسی !

بونلر بو اعمال ثلثهٔ ذکا ، اس تناقض دینیلن بر قانون مهمك تحت تابعیتنده جریان ایدر . تفکراتمزده ظهوره کله جك اولان غایت کوچك بر تناقض اونك بسبتون خطا آلوداولدیغنی اشعار ایتدیکی کبی بردیکری طرفندن واقع اوله جق براعتراض اوزرینه بوصورتله میدانه قونان مباین ادعالردن برینك ترویجی ایچون بیوك بر مجبوریت حاصل اولور که بونلردن برینك بزده برقناعت تولید ایتمش اوله جغی بدیهیدر · فقط شوراسی ده وارکه تناقض هرحالده قابل ادراك برحالده اولهماز. مثلا مبهم برفکرك یاکلش بر تعقلك مستوریت ظاهریه سی آلتنده غائب اولورکیدر. ایشته اوزمان منطق مطلق قواعدینك لزوم واهمیتی آشکاراولور. هرکسك فکرنده برمنطق طبیعی واردر. بوطبیعی منطق برذکای عالی یه مالك اولانلرجه نه قدر مهم ایسه اولمیانلر نزدنده اوقدر اهمیتسزدر. بونکله برابر کرك اشکال حقایقی وکرك سه صور خطیأتی ادراك وتصور ایتمك ،دوغرولرینی محافظه ویا کلشقلریله محاربه ایلمك ایچون اك جدی بر مدافع ، ومحافظ حقیقت عد اولنه بیلیر .

فکر واصطلاحاتك وسعت وادراکی

فکر برعملیهٔ دماغیه درکه ذکا اونکله اشیای مختلفه بیننده کی

اوصاف وطبايعی ادراك ايدر. فقط بعضاً ذكانك آنجق برمالزمهٔ تفكردن عبارت اولان تصوره استناداً واسطهٔ مقايسه ايله اشيا بيننده‌كی مشابهتی كشف وواسطهٔ تجريد ايله اختلافی اهمال ايدرك برفكر متحول تشكيل ايده بيلمسی بو دائره‌دن بسبتون خارجدر .

اشيای منفرده‌نك مختلف زمان ومكانده ساحهٔ تفكرمزده حصوله كتيره‌جكی مختلف شكللرك تكررات بی‌نهايه‌سی بالاخره كسب وحدت ايدر . بر كلمه ، بر اسم مشترك ؛ عائد اولديغی شیٔ حقنده بر فكر حاصل ايده بيلير .

ايشـته كندی افاده‌سی ايچنده‌ا كلاشـلمش فكر ؛ بر اصطلاحدر .

اشـيای حقيقيه و افعال مكونه‌نك هيئت مجموعه‌سـنك بر اصطلاحده جمعی اوفكرك توسعندن عبارتدر. مثلا (ماضی‌ده آتلر) يرينه يالكز (آتلر) ديرسه‌ك آت فكرينی زمانه كوره توسيع ايتمش اولورز. برفكرك ادراكنه كلنجه اوده اشياده مشهوديمز اولان طبايع عموميه‌نك ايضاحندن باشقه برشی دكلدر. مثلا (آت درت آياقلی واهلی برحيواندر) عباره‌سـنده آته مخصوص صـفتلرك ذكری كبی . يعنی برفكرك ادراكی ، آنی تشكيل ايدن هيئت مجموعهٔ معلوماتك تصديق وادراك اولنمسنه وابسته‌در .

برماده‌ده ادراكی قابل اولان طبايع بالذات كنديسـنه عائد اولورسه فكر حقيقيدر. عكس حالده يا كاذب اولور. وبويا كاذبلق

ادرا کده‌کی بطائت درجه‌سنده کسب وضوح ایلرکه بوده حقیقتله اولان مباینتدن ایلری کلیر .

اکرفکر کندینی توسیع ایدن‌موادبیننده‌کی عمومی وحقیقی طبایعدن آنجق بر کوچك قسمنی حائزاولور ایسه اوزمان پك ناقص وغیر مکمل برحالده بولنور. بونی هرزمان تجربه ایده‌بیلیرز . مثلا (اعداد) ی اشکال هندسیه‌یی طانیمزسه‌ق اوصاف خارجیهٔ اشیا حقنده یالکز باشمزه هیچ برتصورده بولنه‌مایز. عالمله جاهلك فرقی‌ده ایشته بونقطه‌ده تظاهر ایدر. اولکیسنك موضوع بحث اولان شیئی ادراکده‌کی سرعتی دماغنده منقوش بولنان قوانین مختلفهٔ طبیعیه‌یی اوفکرك توسیعی‌یولنده استعمال ایده بیلمسندن ، ایکنجیسنك حماقتی ایسه بوکبی معلومات دماغیه‌دن محرومیتدن ایلری کلیر .

اوحالده بر عالم؛ علوم فنونده کسب ایتمش اولدیغی ترقیات مرتبه‌سنده مدرکه‌سنی تقویه ایده بیلمشدر .

ایشته یوقاریده‌کی (هرکسك فکرنده برمنطق طبیعی‌واردر الخ . . .) جمله‌لرینك حقیقتی! بوتون‌بومعلومات‌خلاصه ایدیلیرسه اکلاشیلیرکه حقنده وقوف کافی‌یه‌مالك بولندیغمز موادك بزده حصوله کلن (فکر) ی واضح و منفرد ، عکس حالده خفی و مختلط اولور .

مثلا مسرت ، کدر ، صوت ، رنك ودها برچوق شیلرك تفکری ذکای متوسط صاحبلرینه کوره پك براق اولدیغی

حالده استعداد ؛ دهاء ، شعر کبیلر غیر صاف و مظلمدر. برده فکر، حاوی اولدیغی ماده‌یی تماميله احاطه ایدوب ایتمدیکنه نظراً تام ویا ناقص اسملرینی آلیر. مثلا بر مهندسك دائره ویا کره حقنده‌کی فکری بر فکر تام اولدیغی حالده هندسه بیلمین بر آدمككی هرحالده ناقص اولور.

مع مافیه بر انسان نه قدر عالم اولورسه اولسون افکار ناقصه‌سی افکار تامه‌سنه غلبه ایدر. بو طبیعیدر. اکر بونك عکسی التماس ایدیلور، افکار تامه‌نك افکار ناقصه‌یه غالبیتی ادعایه چالیشلیرسه اوزمان وادی تفکر بسبتون دکیشه‌رك هیچ بر فکر تامه دسترس اولنه‌میه‌جغی و بوتون مندرجات ذهنیه‌مزك بر قاریشقلق و مظلمیت کسب ایده‌جکی بدیهیدر.

تعریف

هرهانکی بر ماده حقنده افکارمزی خطا و نقصانیتدن قورتاره‌رق وضوح و مکملیته ایصال ایدن دعوای منطقی‌یه «تعریف» اطلاق اولنور. تعریف یا بر کلمه‌نك ایضاحندن ویا اشیاده‌کی طبایعك افهامندن عبارت اوله بیلیر. بونك ایچون منطقیون ایکی نوع تعریف آییرمشلردر. واقعا بر فکرك ایضاح ایتدیکی ماده‌نك تحلیل و تدقیقنه کیریشلمکسزین اونی افاده ایده‌جك کلمه و ایضاح حقنده مبهمیت و خطادن بر طریق مجمل و تقید واسطه‌سیله احترازایدیله بیلیر فقط کلمات تعریفاتی؛ عین زمانده ارائه ایتدکلری

اشیانك‌ده تعریفاتی دیمك اوله جغندن بو بابده تحریات عمیقه‌یه لزوم واردر .

برعباره‌نك تعریف حکمنی آلا بیلمسی ایچون مبتدا طرفندن میدانه قونولان فکرك درجات مختلفهٔ تعیینندن کچه‌رك قابل ادراك برحاله کلمسی مشروطدر .

مثلا (قوش حیوانات فقریه‌نك تناسلی تبیضی، جهاز دورانی مضاعف ومنتظم ، دمی حار وجلدی تویلرله مستور ، اطراف قدامیه‌سی قناد حالنده بولنان قسمندندر) دیدیکمزده بو تعریف؛ تام واصلی اولور . یعنی بو جمله ایله قطعیاً بشقه بر شی خاطره کلمدیکی کبی قوش دخی عمومیت نقطهٔ نظرندن تعریف ایدلمش اولور. چونکه بونلر قوشك اوصاف اصلیه‌سیدر. برده اوصاف ظاهره اولورکه اوزمان اونلری جمع ایدن تعریفه (تعریف ظاهری) تسمیه اولنور .

مثلا بیوکلك، کوچکلك بر وصف ظاهریدر. او حالده بو قاریده‌کی تعریفمز برقارتالی حاوی اولدیغی کبی برسینك قوشنی دخی حائزدر. تعریف ناقصه برمثال کتیرلمك لازم کلیرسه (فقریه‌نك تناسلی تبیضی ودوران مضاعفه مالك ، آیاق پارمقلری برددی ایله یکدیکره بتیشیك اولان قسمندن) عباره‌سنی کوستره بیلیرز . چونکه بو عباره قوشلره دکل بالخاصه اوردك جنسنه شامل اولیور. الحصو کره‌کی قیددن‌ده صرف نظرله (قوش برحیوان فقریدر) دنیله‌جك اولسه جمله ینه دوغرودر. فقط دها عمومی برطرز

کسب ایتمش اولور. بر پاپاغانله برابر براوکوزی، برقوربغه‌یی‌ده درخاطر ایتدرر. تعریفلره دها زهاده قوت ویرمك ایچون فرانسزلر منطقده یوقاریده‌کی کبی اولا متصفی صوکرا اوصافی ذکل. بالعکس اوصافی سویله‌دکدن صوکرا اونك صاحبنی ذکر ایدرلر. (حیوان عاقل؛ انساندر) کبی.

تقسیم

افکارك ادراکاتی ووسعتلری کندیلرنده بولنان تعمیم خاصه‌سی ایله معکوساً متناسب برحالده بولنور. ادراکی مشکل اولان بر فکرك وسعتی یعنی ساحهٔ تعمیمی پك واسع اولدیغی حالده وسعتی آز اولنلرك ادراکی‌ده پك قولای وبسیط اولور. بو برقانون منطقیدرکه (برفکرك وسعت وادراکی یکدیکرینك عکسنه بر وضعیتده بولنورلر.) طرزنده افاده اولنور.

اکر فکرلر بیننده بعض عمومی مشابهتلر بولنورسه اونلرك سهولتله ادراکاری ایچون ترتیب وتصنیف ایدلملری اقتضا ایدر. مثلا ساحهٔ احاطه‌سی دها کنیش اولان بر فکر کندیسندن آشاغی درجه‌ده بولنان دیکر افکاری سینهٔ وسعتنه آلدیغی کبی بوایکنجی‌فکرده‌دیکرلرینه‌بویله برموقع تدارك ایده‌بیله‌جك بروضعیت آلمق اوزره‌ترتیب ایدیلیرکه بونلردن نسبتاً برنجی قسمنه (جنس) ایکنجیسنه ایسه (نوع) تعبیر اولنور.

مثلا مستطیل‌فکری برذواربعة الاضلاعه‌نظراًنوع تشکیل

ایتدیکی کبی ذوات بعةً الاضلاع ده مستطیله نظراً جنس حالنده بولنمش اولور. کذلك حیوانك ساحه تفکرمزده حصوله کتیره جکی اهتزازات ادراکیه (فقریه) تعبیرینك انضمامیله تحصل ایده نه نظراً دها عمومی اولدیغندن جنس نامیله یاد اولنور . بوراده نوعی تشکیل ایدن حیوانات فقریه قسمی ده کندندن دها آز وسعته، براحاطه یه مالك اولان (حیوانات ثدیه) یه نسبتله طبیعی بر جنس حالنده بولنیور دیمکدر . ایشته علم منطقده تقسیم ، هرجنسك حائز اولدیغی انواعی اونك ساحهٔ توسیعنـ جمع ایله تفکراتمزه برانتظام ویرمکدن عبارتدر . بوجهتی بر آز دها ایضاح ایده لم :

تقسیم اویله بر جمله‌در که اونك خبری یاخود فعلی مبتدا ویا فاعلك وسعتنی تحدید ایلمکله برابر فعل ویاخود خبر او فکرك ادراکنه خادم برشکلده بولنور .

مثلا : (قوشلر ؛ طیور مفترسه غضافیر متسالغه وحاجبه شاطبهٔ ذوالرحل الکفی نامله یله برطاقم اجناسه تفریق اولنور.) جمله‌سی برتقسیم تامدر . چونکه بوانواع (قوشلر) فکرینك وسعت وعمومیتنی تحدید ایتدکاری نسبتده ادراکاری واضح اولیور. بوراده ذکراولنان نوعلر قوش جنسنه نظراً عین قوتده بولنان برطاقم شعبه‌لردر .

(قوشلر طیورمفترسه‌دن، قارتاللردن الخ ...) تشکل ایدر. جمله‌سی ایسه برجملهٔ تام اولمدیغی جهتله منطقسزدر. چونکه قوشه

نظراً طیور مفترسه برنجی درجه‌دن بر شعبه اولدیغی حالده قارتاللر درجهٔ ثانیه‌دن اولمق لازم کلور .

تصور ، قضیه

تصور ؛ افکار مختلفهٔ مدرکه بیننده‌کی مناسباتك تعیین صحتی ایچون ذکانك اجراسنه مجبور اولدیغی برعملیهٔ دماغیه‌در .

بو عملیه‌نك لساناً افاده‌سنه قضیه دینور . قضیه‌نك برچوق اقسام واصطلاحاتی واردر . بر خلاصه‌دن باشقه برشی اولمیان شو قسمده اونلرك بر بر تعدادی ـ اساساً بسبتون بی‌لزوم اولدیغندن صرف نظر ـ ممکن دکلدر .

مع مافیه بو بحثی همان بر قاچ مثال ایراد ایده‌رك قپامق مجبوریتنده‌یز. قضیه ؛ تصدیقی اولدیغی کبی بعضاً ده بونك عکسی اولور . یعنی نهی وسلب صورتنده بولنورکه بونلره اصطلاح منطقده (موجبه) و (سالبه) تعبیرلری اضافه ایدیلیر .

قضیه‌ده فاعل ویامبتدانك ـ چونکه بو بر جمله‌دن بشقه برشی دکلدر ـ معناسی تمامیله تعمیم اولنوب اولنمدیغنه کوره (کلیه) (جزئیه) قسملری‌ده موجوددر .

مثلا: (بتون معادن؛ اجسام بسیطه‌دندر) جمله‌سی قضیهٔ کلیه اولدیغی حالده (بعض معادن اجسام مرکبه‌دندر) جمله‌سی‌ده بر قضیهٔ جزئیه اولمق اوزره کوستریله بیلیر .

جزئی اولان قضیه‌لرده‌خی دوغرودرلر. لکن بونلرك اوزرینه

عمومی وكلی اولان بر قضیه بنا ایتمك ممكن دكلدر .

مثلا ؛ (قوهٔ حافظه‌لری پك قوتلی بعض چوجقلرده محاكمه همان هیچ مرتبه‌سنده‌در .) قضیهٔ جزئیه‌سی اوزرینه بناء فكر ایله (حافظه‌سی قوتلی اولان هرچوجغك محاكمه‌سی یوقدر.) دیمك سراپا یا كاذب وخطا آلود اولور .

كذلك هر قضیه‌نك عكسی‌ده دوغری اوله‌مز . مثلا (هر كوزل سویلیر) ؛ فقط (هرسویلن شی كوزل) دكلدر .

فكرده ضدیت اولورسه ینه اوقضیه یا كاذب عد اولنور .

(خطوط متوازیه برمدت دوامدن صوكره برلشیرلر) كبی.

فكرك وبونك شكل مادیسی اولان قضیه‌لرك حقیقتله مطابقت ایدوب ایتمدكاری منطق تطبیقی‌یه عائد بر مسئله اولدیغی ایچون بوراده بوقدرجق تفصیلاتی كافی كورورز .

تصدیق ــ برمجموعهٔ تصوراتك ینه برعملیهٔ روحیه واسطه‌سیله هپ برآرایه كتیریله‌رك برحكم ویرلمسندن عبارتدر : تصورات بر طاقم افكار مختلفه‌یی جمع ایتدیكی كبی تصدیقاتده بر چوق تصوراتی تحت تابعیتنه آلیر .

تصدیقك شكل مادیسی قضیه‌لرك برلشه‌رك برعباره تشكیل ایتمسیدر. بواویله برنتیجه‌درکه اونكله مجهولات معلوماته تبدل ایدر. افكارمز قطعیت ووضوح كسب ایدر. اشیانظرمزده تعین، حقیقت ایسه تظاهر وتمیز ایلر .

تصدیقده ایكی طریق واردر. یاعمومی وكلی اولان برفكره

استناداً خصوصی وجزئی ویاخود بالعکس خصوصی وجزئی اولان تصوراتی مرکز عزیمت اتخاذ ایده‌رك عمومی وکلی بر نتیجه‌نك استحصالنه چالیشیلیر. بونلردن اولکنه (استنتاج) ایکنجیسنه (استدلال) تسمیه ایدیلیر.

استنتاج عمومیتدن خصوصیته یعنی کلیتدن جزئیته دوغرو تنزل؛ استدلال ایسه خصوصیتدن عمومیته دوغرو تعالی ایدر.

استنتاجك مطالعه‌سی (اصولیات) ه عائد اولدیغی جهتله بوندن صرف نظر ایده‌رك منطق نظری‌یه متعلق برطاقم تناقضات واعتراضاته قارشی ذکای بشری تأمین وتقویه ایتمك اوزره تدقیقی الزم اولان قواعد استدلالیه‌دن بحث ایده‌لم :

استدلال؛ قیاس. — تصدیق استدلالینك طبیعتنی آكلامق ایچون اونی تمامیٔ افاده‌سی ایچنده مطالعه ایتمك لازمدر که بو تمامیت افاده‌یه قیاس تعبیر اولنور. هر قیاس لااقل اوچ قضیه‌دن تشکل ایدر. بونلردن ایکی اولکیلرینه (مقدم وتالی) صوکره‌کنه ایسه (قرار ویا نتیجه) دینیلیر. مثلا اسماك ذات الثدیه اولان حیواناتدن دکلدر — بالنه ذات الثدیه‌در — مع مافیه بالنه بالق دکلدر قیاسنده کورولدیکی کبی.)

قیاسده برده هر قضیه‌ده ایکی دفعه تکرر ایتمك اوزره اوچ (حد) بولنور. نتیجه‌یی تشکیل ایدن قضیه‌نك خبری ویاخود فعلی اولان حده حد اخیر وینه بو جمله‌نك مبتدا ویا فاعلنه اول تسمیه ایدیلیر. زیرا اولکینك ساحهٔ وسعتی برنجیسنه نظراً

پك بيوك وشموللى در .

اوچنجيسنه ايسه حدثانى نامى ويريلير كه مقدم وتالى اولان قضيه‌لردن (قضيهٔ كبرى) دنيلن اولكيسنده حد اوله ؛ (قضيهٔ صغرى) دنيلن ايكنجيسنده ايسه حداخيره كسب قربيت ايدر .

ارباب رياضياتدن (اوله‌ر) دييور كه :

« قياسك شكلنى چيزمك لازم كليرسه يان يانه وضع اولنمش ايكى دائره‌نك اوزرينه هر ايكيسندن‌ده معين برمقدارده قوسلر قطع ايتمك اوزره ديكر بردائره قويمليدر . شمدى بودائره‌لرى بر رقضيه فرض ايده‌لم، ايكنجى قضيه‌نك، برنجى‌ده داخل اولديغى حالده اوچنجى‌ى ده خارج براقمديغى كورولور »

بونى بر آز دها ايضاح ايده‌لم :

بر كلى تصديق ويارد ايدن هرشى ؛ تكميل كلك حاوى اولديغى اجزا واقسامك تصديق ويارديغى مؤدى اولور . يعنى بر جنسى تصديق ويارد ايدن هر شى اوجنسك حاوى اولديغى بالجمله نوعلرينى دخى ياتصديق، يا رد ايدر. بونى شويله‌ده افاده ايده بيليرز :

برجنسى حاوى اولان هرشى اوجنسه منسوب اولان نه‌قدر نوع وارسه اونلرى‌ده حاوى اولور. بونك عكسى دخى جائزدر. مثلا ثقلت خاصه‌سى جسم تعبيرنده داخلدر. جسم ايسه هوافكرنده موجوددر ؛ اوحالده ثقلت خاصه‌سنك‌ده هواده بولنديغى

بديهيدر . كذلك بالينه فكرى ياالكز بر جهتدن دولابى بالق فكريله غيرقابل تأليف اولمديغى ايچون بالينه‌لر دائرهٔ اسما كدن اخراج اولنورلر. بو قاعده رياضياته دخى قابل تطبيقدر:

٣+٢=٥ كذا ١+٤=٥ ايدر معمافيه ٣+٢ = ١+٤ اولور .

يعنى براوچنجى‌يه مساوى اولان ايكى شى يكديكرينه ذاتاً مساوى ديمكدر .

تصديق قياسى طرز آتى اوزره تشكل ايدن مسائله جواب ويرمك ايچوندر. مثلا(حداول) (حداخير) دەداخلميدر ؟ دكلميدر ؟

ايشته بويله بر مسئله‌ده توافق دوغريدن دوغرويه نظره چارپارسه اوزمان نه تصديقه نه‌ده قياسه حاجت قالماز . لكن اولماز ايسه هر ايكيسيله قابل توافق اوچنجى بر قضيه تحرى ايديليرـ بوصورتله بولنان قضيه‌يهـ كه طبيعى مقصده خدمت ايده‌جكدرـ (قضيهٔ منتجه) نامى ويريلور .

قياسك انواعى وبونلره دائر قواعد

قياسى تركيب ايدن قضيه‌لرك حالنه كوره كليه وجزئيه، موجبه وسالبه اولمالرى اوقياسك مختلف (طرز) لرينى تشكيل ايدر .

اك زياده استعمال ايديلن قياسلرك حد وسطى قضيهٔ كبراده

مبتدا وياخود فاعل، قضيهٔ صغراده ايسه خبر ويا فعل شكلنده اولورلر. اصطلاح منطقده مبتدا وياخود فاعله « موضوع »، خبر وياخود فعله ايسه « معمول » تسميه ايديلير. اوچر اوچر آلنان قضيه‌لرك اختلاطات متعدده‌سندن حصوله كلن مختلف قياسلر اكثريا مقنع اولمازلر. فكرك ينه كنديسيله بر ضديت پيدا ايتمه‌سى وعموميتدن خصوصيته بر نتيجهٔ جديده ويره‌رك كچه‌بيلمسى ايچون تبعيت ايتمسى لازم كلن بر طاقم قاعده‌لر واردركه بوخصوصده شرائطى تعيين ايدرلر .

بو قواعد على العاده استعمال وعكس ايدلمكسزين تطبيق اولنديغى كبى ايى محاكمه ايدلمك ايچون وجودلرى قطعياً الزمده دكلدر . مع‌مافيه كثرتله واقع اولان و اكثريا ايى استعمال اولنه‌ميان استدلاللردن ايلرى كلن بعض خطالرى اشعار ايچون فائده بخش اولورلر .

بر قياسك تماميله مقنع اولمسى ايچون حدوسطى هيچ اولمز ايسه بر دفعه اولسون كندى عموميتى ايچريسنده اخذ اولنمى وياخود اولانجه وسعت معناسيله مقدم وتالى قضيه‌لرده ذكر ايدلمليدركه ديكر ايكى حددن هر برى حدوسطينك قسم ديكريله قابل مقايسه اولسون .

فقط بوقاعده دخى اتيده‌كى مثالده اولديغى كبى بعضاً متناقض اولور : (هرناموسلى ادم كندى ايشلريله اشتغال ايدر . — مع‌مافيه هركيم كندى ايشلريله اشتغال ايدرسه ناموسلى بر آدمدر)

بومثالده ایلك قضیه‌نك دوغرو اولدیغی فرض اولنسه بیله‌اوندن بو نتیجه‌یی چیقارمق قابل دکلدر .

اکر بوبله اولورسه ناموسلی آدملردن بشقه‌سنك کندی ایشلریله‌اشتغال ایتمسی قابل دکلدر؛ کبی برمعنا اکلاشلمش اولور.

مقدم وتالی قضیه‌لرده اولدیغی کبی منتجه‌ده‌ده هیچ برحدودك دها زیاده عمومیتله اخذ ایدلمسی ممکن دکلدر .

مثلا : (فقیرلر شایان مرحمتدر ـ بو ادم فقیر دکلدر ـ اوحالده مرحمت ایدلمه‌ملیدر .) بومثالده‌ده برتناقض واردر . چونکه هیچ کیمسه‌نك «یالکز فقیرلر سزای مرحمتدر. زنکینلر مرحمته‌شایان دکلدر» نتیجه‌سنی چیقارمسی ممکن اوله‌ماز.

موجبه وکلیه اولان قضیه‌لرده محمول علی العاده دائرهٔ وسعتنك اولانجه‌ه محدودیتیله استعمال ایدیلیر که او حالده عبارهٔ تامه (فقیرلرشایان مرحمت اولان فرقه‌لردن بریسیدر.) شکلنده اولور .

سالبه حالنده ایسه محمول صوك درجه‌ده وسعت احاطه‌سیله ذکر ایدیلیر :

(بو آدم هیچ بروجهله سزای مرحمت دکلدر.) عبارهٔ ـ تامه‌سنده اولدیغی کبی نتیجه اصلامقدم ایله تالی‌یی تجاوز ایده‌مز . یعنی کرك مقدم وکرك تالیدن هرهانکی برجزئی سالبه اولدیغی حالده نتیجه هیچ بر وقت عمومی ویاخود مثبت اوله‌ماز .

اکر قیاس اوچدن زیاده خدی حائز ایسه نتیجه نامعقول اولورکه بوصورتله برمبهمیتی تعقیب ایدن حدلردن بریسی متعاقباً

ایکی مختلف معنایه النمشدر ؛ دیمکدر .

قیاسك حسن استعمال وسوء استعمال

برقیاس خطالرله مالامال اولدیغی حالده پك واضح کورونه‌بیلیر ؛ بوکا ایسه مقدمه‌له تالینك دوغرو اولمامسی سببیت ویرر واکثریایا کاش براستدلال یاپمقدن دکل بلکه یاکاش براساسه استناد ایدلمکدن شاشیریلیر . هرشیدن اول شورایی نظردقته الملیدرکه عمومی بر نتیجه استحصال ایچون ترتیب ایدیلن برقضیهٔ عمومیه آنجق قسماً دوغرو اولورسه انسان نتیجه‌یی اصلا حساب ایتمدیکی بر صورتده قبوله مجبور اولور .

(هرکیمك حافظه‌سی قوتلی ایسه محاکمه‌سی یوقدر)

اساسی اوزرینه بناء کلام ایدیلیرسه (شو آدمك حافظه‌سی قوتلی‌در. بناءً علیه محرومِ محاکمه‌در) نتیجه‌سنی ویرمکده هیچ برمشکلات تظاهر ایتمز ـ شوقدرکه اساساً قضیه دوغرودکلدر.

بونك دوغرو اولدیغنی قبول ایتسه‌ك بیله (او آدمك قوتلی برحافظه‌یه مالك اولمسی) حقنده‌کی غیرکافی اماراتدن شاشیریله‌رق یاکاش بر تصورده میدانه کتیریله بیلیر .

اوحالده اساسك عمومیتنی تقویه ومطالعات محققه‌یه اشتغال اولنان حال خصوصیتی ادخال ایتمك ایچون اینجه تدقیقات اجرا ایدلمك لازمدر . عمومیتدن خصوصیتی استخراج ایسه انجق استنتاج واسطه‌سیله اولور. چونکه استنتاجك قواعدی استدلاله اساس

تحری ایتمکی اوکره‌تیر . فقط بر تصدیقك استناد ایتدیکی تصوردەکی خطایی طانیمق ایچون اڭ ایی واسطه تصدیقاته بر قیاس منتظم شکلی ویرمکدر .

مثلا (اونك پك چوق خاطراتی یعنی استحضارات علمیه‌سی اولدیغی ایچون پك ایی محاکمه ایدر .) دینیلیر . فقط (بو آدمك خاطراتی یوقدر ـ بناءً علیه محاکمه‌دن محرومدر) دیمکده بر آز تردد واقع اولور .

یعنی مستثنیات دهازیاده نظر دقته چارپار .

قیاسلرك هر قسمنی لاینقطع بر طاقم براهین ایله اثبات ایتمك ایسته‌مك غایت غریب اولور . شوقدرکه بوصورتله یاپیلان تصدیقاتده‌کی بوسوء استعمال حقیقتی دهازیاده اظهار و اکشاف ایدر . چونکه عبارات مطنطنه بر ازسفسطه ایله مستور اولورسه دعوای مجرد؛ بوصورتله ترکب ایدن حدود و قضایانك قولایلقله تحلیل وتدقیق ایدیلمسنه اکثریا بیوك بر مانعه تشکیل ایدر .

مختلف براهین استدلالیه

قیاسلره بر طاقم براهین استدلالیه‌ده علاوه اولنور . بونلردن باشلیجه‌لری بر مقدمه ایله بر نتیجه‌دن عبارت اولور .

(قیاس مطوی) هر قضیه‌سی دلیلیله برابر ذکر ایدیلن قیاس تمثیل ویاخود قیاس اقترانیٔ مرکبدن ویکدیکرینه ضد ایکی نتیجه‌یی حاوی بولنان (قیاس مقسم) دن عبارتدر .

(قیاس مطوی)ده مقدم ویاتالیدن بری محذوفدر که استدلالك
اك بسیط بر شكلیدر .

مثلا (مادامكه حكمادخی انساندر. بناءً علیه خطاده ایدرلر)
و(منطق فائده لیدر. چونكه محاكمه ایتمسنی اوكره تیور) دینلور كه
بونلرده (هرانسان خطا ایده بیلیر) (هر محاكمه ایتمكی اوكره تن
فائده لیدر) قضیه لری محذوفدر .

ذاتاً بوقیاسك فرانسزجه مقابلی اولان (آتی من) كلمه سی
رومجه دن النمش اولوب (ناتمام معناسنی افاده ایدر) (اپی كردم)
مقدم وتالی قضیه لرك هرایكیسنه ویاخود یالكز برینه دلیلك
ترفیق اولنمه سیله حصوله كلن قیاسدر. مثلا جنایتله محكوم ایدلمك
ایسته نیلن برآدم ایچون: (هركیم قصداً برجنایت ایقاع ایدرسه
جزاسی اعدامدر ـ بوآدمك قصداً برجنایت ایقاع ایتدیكی ایسه
شوشوشاهدلرطرفدن كوروله رك اثبات ایدلمشدر اوحالده . . .)
قیاس مسلسل ایسه برینك دلیل ویانتیجه سی اولمق اوزره برچوق
مختلف قضیه لردن تشكل ایدن بر زنجیردر ؛ دنیله بیلیر .
مثلا (ا = ب، ب = ح اوحالده ا = ح) وكذا (بونهر
كورولتی ایدییور ـ كورولتی ایدن متحركدر ـ حركت ایدن منجمد
دكلدر ـ منجمد اولمزسه بنی اوته یه كچیره مز ـ اوحالده بونهر
كچیره مز) قیاسلری كبی .

(قیاس مقسم) ه كانجه لغةً معناسی ایكنجی نتیجه یه مالك
برهان دیمكدر. بوراده كی نتایج تمامیله یكدیكرینك ضدی اولوب

بونلردن يالكز برينك ذكرى ديكرينه منافى اولور .

(ايكيسندن برى) تعبيرنده اولديغى كبى كه بوصورتله باشلايان بر قضيه مقسم اولمش اولور .

مثلا برقوماندانك معيتندهبولنان و برمحاربهدهفرقهنكهزيمتنه سبب اولان برضابطه (سنك اثناى حربده بو موقعه لياقتك وار ايديسه برخيانت اثرى اولهرق حربى غيب ايتدك . يوق ايديسه بر حرص شهرت نتيجهسنده اوموقعى غصب ايتدك . مع مافيه هرايكى حالدهده قباحتليسين!) صورتنده اولان تكديرى كبى كه بويولده تشكل ايدن قياسلرده مطلقاقضيهلردن برى يا كلش اولهجقدر .

استدلالى اولان قياسلره اك مكمل نمونهلر رياضياتده موجوددر. ايشته ذكايى منطق مطلق قواعدينه آلشدرمق ومحاكمهلريمزدن تام ومعقول نتيجهلر استحصال ايتمك ايچون بوكبى علومه اولدقجه اهميت ويرمك اقتضا ايدر .

— منطقك ختامى —

مافوق الطبیعیات

برنجی باب

مافوق الطبیعیات (متافزیك)

مافوق الطبیعیات کلمه‌سنك اشتقاقی ومعنای ابتدائیسی .

متافزیق تعبیری رومجه‌دن مشتقدر . افاده ایتدیکی معنا : طبیعیاتك فوقنده بولنان ، یاخود کوزله مرئی ال ایله محسوس اشیای‌مادیه وطبیعه‌نك فوقنده ووراسندن اولان‌شی دیمکدر. بو بر عنواندرکه ؛ (آریستو) نك الك اسکی تابعلری اونك ، علم‌الوجوددن بحث‌ایدن اثرینه ویرمشلردر. بوصورتله توسیم ؛ تابعلرینك، بوفیلوسوفك هیئت مجموعهٔ آثاری آراسنده‌بوکتابك مسائل وصفت خصوصیه‌سنی و عرض ایتدیکی علمك علویتنی اشعار ایتمك فکرنده بولنمه‌لرندن ایلری کلمشدر ؛ ظن اولنور. بونلرك مقصدلری هرنه‌اولسه دخی بوصوبك معنا ازمنهٔ قدیمه‌ده غالب اولان وبوکون حالا غالب بولنان معنادر. متافزیك‌دینجه عمومیتله علم‌انسانینك برشعبه‌سی آکلاشیلیرکه اشیای طبیعه‌نك تدقیقنده توقف ایتمیوب بلکه بونلرك اساسلرینه قدر چیقار ؛ اوصاف تحتنده موادی طوتمغه ، آثار تحتنده اسبابی ، مرئی

تحتنده غیر مرئی‌یی، خصوصی تحتنده عمومی‌یی کشفه چالیشیر.
لکن حادثاتی آییرمق ، و دائما دوام ایدنلره مرتبط اولمق ،
دها زیاده ایلری‌یه کیده‌رك موجودیتك شرائط عمومیه‌سنی
تفریق و تعیین، موجودی؛ موجود اولمق حیثیتیله تدقیق ایتمك
ایستر . ایشته آریستونك مؤلفاتنده بعضاً فلسفهٔ اولی نامنی‌ده
آلان متافزیك .... بوعلمه لسانمزده مافوق‌الطبیعیات دینیر .

متافزیکك امکانی و مهالکی

نتایجك علویتنه امنیت تامه ایله بوعلمی تعمیق ایدن اوقدر
چوق عالی متفکرلر، عقول عظیمه نظر اعتباره آلنیرسه بویله
بر علمك انسانه علی‌الاطلاق ممنوع اولمسنی ترویج ایتمك غیر
معقول اولور . علم احوال روحده کورولدیکی اوزره ذاتاً
ادراك بشرك اساسنده برطاقم معلومات اولیه واردرکه : بونلر
بالکز حکملریمزك قواعدی اولمغله قالمیوب؛ ذکایی عالم محسوسدن
بسبتون بشقه و دها مرتفع بر طبقه‌یه ادخال ایتمکه مخصص
کورینورلر . ذکا ، یوکسکلره کندیسنی سوق ایدن بوجاذبه‌یه
مقاومتدن زیاده قولایلقله تبعیت ایدر .

معهذا مفکره‌یی مجردات عمیقه ایچنده غیب اولمغه معروض
قیلان ، ونافع اولمقدن زیاده تحف اولان برچوق معاملاته
مبالغه‌لی بر اهمیت ویرمه‌ملیدر .

عقل حقیقتدن تباعد ایتدکجه ترفع ایدییورم ظن ایدر .
واکثریا بر بوشلق ایچنده غیب اولمقدن بشقه برشی یاپامز :

موجوديتك تام اساسلرينه واردم زعم ايدر . حالبوكه قوف تركيباتدن بشقه برشيئه مالك دكلدر .

متافزيكك محتوى اولديغى باشليجه مسائل :

يقين مسئله‌سى

علم‌الموجود كبى تلقى اولونان مه‌تافزيكك محتوى اولديغى مسائلدن بعضيلرى شونلردر :

اولا — دوشونجه‌دن نفس‌الامره كچيش نه صورتله واقع اولور؟ بو مسئلهٔ اصليه اعتقاديون ايله‌ريبيون آراسنده‌كى مناقشه‌نك موضوعيدر . فقط غايت مشوش بر مسئله‌در . زيرا دوشونجه ايله نفس‌الامرى صورت عموميه‌ده درپيش ايتمك كافى دكلدر: ذكانك بالجمله معلومات اساسيه‌سنى نظردن كچيرمك ؛ وبو معلومات اساسيه‌دن هربرى اوزرينه اونى ادراك ايدن عقلك ، بوعينى فكردن نفس‌الامره نصل مرور ايتديكنى ياخود — ينه بريره وارمق اوزره — او فكر حذاسنده برنفس‌الامر بولنوب بولنمديغنى كنديكنديسنه صورمق لازم‌كلير . ايشته شيمدى‌يه قدر متافزيك علماسنك معلومات اوليه‌يه دائر اجرا ايتدكلرى تتبعات بورادن ايلرى كلمشدر. بوعلما روحيات‌ده‌ده ياپيلديغى اوزره معلومات اوليه‌يى يالكز نصل كسب ايتديكمزى دكل بلكه دلائل وقيمتنى‌ده تدقيق ايتمشلر : وجوهر ، سبب ، زمان ، وحدت ، عينيت ، نسبى و مطلق اوزرينه مناقشه ايله‌مشغولدرلر .

جوهر . — (دهقارت) جوهر جسمانی‌یی بعـده (حیز) ، جوهر عقلانی‌یی دوشونجه‌یه رد ایتمشدر . (لایپنیچ) بالعکس فکر فعالیتی (حرکت)؛ جوهر تعریفنه ادخال ایدییور. لایبنیچك فکرینه کوره جوهر اساساً فعالدر ؛ هر جوهر بر قوتدر . لایپنیچ جوهری قوتله تعریف ایدییور .

سبب . — لوق وتلامیذی سببی تعاقبه رد ایدرلر. بونلره کوره سبب ایکی ویا دها زیاده حادثه آراسنده‌کی مناسبت ثابته‌دن بشقه برشی دکلدر .

زمان و مکان . — بونلر لایپنیچ ایله (قیلارق) آراسنده بر مباحثهٔ شدیده‌یه میدان ویرمشدر . لایپنیچ اعتقاد ایدییوردی‌که زمان و مکان کندی کندیلرینه هیچ برشی دکلدرلر . (یعنی بنفسه موجود دکلدرلر) بونلرك بری یعنی مکان؛ اشیای ماديه‌نك عین زمانده موجودیتلرینك ترتیبی‌در . دیکری یعنی زمان ؛ وقایعك تعاقبنك ترتیبی‌در . بالعکس قیلارق و آنکله برابر (نیوتن) مکان و زمانی صفات الهیه‌دن عد ایدرلر ایدی. فقط اللهك زمان ویا مکان اولدیغی معناسنه دکل بلکه الله ؛ نیوتنك فکرنجه دائما دوام ایتمکله ابدیتی، هریرده حاضر اولمغله وسعت انحائی تشکیل ایلر .

ایشته برنجی طاقم برچوق مسئله‌لرکه متافزیك علماسنی اکثریا تحریك ایتمشدر . بونلرك جمله‌سنی تدقیق ایده‌میه‌جکمز جهتله اك عمومیسی ، اك مهمی ، اك مشهوری اولان مسئلهٔ یقین ایله اکتفا ایده‌جکز .

ایکنجی باب

یقین ـ مسلك ریبیون ـ مسلك یقینیون ـ عمومیتله بداهت ـ ویقین .

وجدانمز بزه ذوق ویا الم حس ایتدیکمزی خبرویردیکی، باصره‌مز ویاخود لامسه‌مز برشیئك علمنی بزه نقل ایتدیکی ، خاطره‌مز بر وقعه‌نك یادینی اخطار ایلدیکی زمان؛ بز وجدانك، حواسك و خاطره‌نك صحتنه اعتراض ایتمیز . فقط بونلرك شهادتلرینه استناداً حکم ایدرزکه بو وقعه واقع اولمشدر ، بو شی موجوددر . نفسمز ایی ویا فنا صورتده تأثیر کورمشدر. انسانك قواسنه اولان بو اعتمادی ، قواسنك کندیسنه کشف ایلدیکی حقیقته بو ارتباط شدید وعمیقی یقین نامنی آلمشدر .

شاید عقلمز مختلف حقیقت طاقملرینه مخصوص بعض قوایه مالك اولمسه‌یدی یاخود بو قوته مالك اولوبده اونلری تطبیق ایتمسه‌یدی . اشیا ایله آرامزده برمناسبت تأسس ایتمزدی . بز اونلرك موجود اولدیغنی تصدیق ایده‌مدیکمز کبی بوکا اعتراض ده ایده‌مزدك . اعتقاد و شبهه‌یه بیکانه وهردرلو فکردن محروم اولاجغمز جهتله حتی موجودیت شخصیه‌مزك حسنه بیله مالك بولونه‌مز ایدك . فقط شاید دیکر طرفدن معرفتك متعلقات مختلفه‌سی ؛ دوشونجه‌یه کندیلرینی کوسترمسه ایدیلر وضیالریله

بزی تنویر ایتمسه ایدیلر ؛ اوحالده معرفت ایچون اومتعلقات نصل موجود اولابیلیردی؟ بناءً علیه بداهت ایله یقین آراسنده تناسب واردر. ایکنجیسی برنجیسنی استلزام ایدر. وهرایکیسی برصورت غیر متبدله‌ده یکدیکرینه رفاقت ایدرلر .

یقین واحتمالك فرقلری

بعض فیلسوفلر یقینك احتماله ارجاع اولنه‌بیله‌جکنی الك یوکسك درجه‌سنه واصل اولمش براحتمالدن بشقه برشی اولمدیغنی‌ده دوشنورلر . فقط تحلیل ؛ بوزعمك مخطی‌یی قیمت حقیقیه‌سنه ایندیرر .

یقینك خاصه‌سی : اولا برشیئك اولوب اولمدیغنك تصدیق قطعیسنی فرض ایتمك . ثانیاً ـ درجه قبول ایتمه‌مك . ثالثاً ـ ثابت ویك شکل اولمق: مثلا؛ هربریمز موجودیت‌شخصیه‌سندن امیندر . ایمدی (بن موجودم) سوزینی باطناً تلفظ ایتدیکمز زمان برخیلی احتماله ذاهب ، یاخود بر یارم یقینه مالك اولوبده صکره دهایوکسك بریقینه ودهاصکره الڭقطعی بریقینه‌می مالك اولورز ؟ـ البته خیر!.. ایشته اجسامك بعد اولدقلرینی، فضاده برحیز اشغال ایتدکلرینی وقایعك زمانده جریان ایتدیکنی ؛ کافه‌سنك برسببی اولدیغنی تصدیق ایتدیکمز وقت ینه اویله‌در.

بز بوحکملری ، خطای حس ویا خطای عقل ایله مغفل اوله‌مز احتماله ذاهب اولمقسزین اعطا ایدرز ؛ بوحکملری

دائما عینی صورتله وبرکون دیکرندن دها آز اولمیان بر اعتقاد ایله اعطا ایدرز.

احتمال —: بسبتون بشقه اوصافه مالکدر: بر وقعه آنجق محتمل اولورایسه وقوعی حقنده برچوق امیدلر، وعدم وقوعی حقنده ینه برطاقم امیدلر واردر. بناءعلیه بو بابده ویره‌جکمز حکم غیر قابل رد اولماز. عقلك تصدیقی نوعما نفسی ایله ممتزجدر. یاخود دها دوغروسی انسان تصدیق ایتمز، زعم ایدر، تردد ایدر. خلاصه امین اولماز.

دهاسی وار. حکممزك خارجنده موجود اولوب اونی متزلزل ایتمکه کافی بولنان بو امکان خلافی دائما عین حالده قالمز. بعضاً غایت عظیمدر. بعضاً پك آزدر. یاخود پك آز کورینور. برنجی صورتده دیرزکه امر مبحوث عنه آز محتملدر. ایکنجی صورتده کیتدکجه دها زیاده محتمل اولور. بو وجهله احتمال بر سلم جسیمك بوتون درجه‌لرینی قطع ایدر. خطا احتمالاتی‌ده آز ویا چوق کثرتلی اولمسنه کوره شوراده دها یوکسك، بوراده دها آلچق اولور. حالبوکه یقین غیر مبدل و هروقت کندیسنك عینی قالیر. احتمالات ملایمه‌یی الی غیرالنهایه تزیید واحتمالات خلافیه‌یی عین نسبتده تنقیص ایتمه‌کز بیهوده‌در. بو احتمالات خلافیه ایسترسه بیك دانه احتمالات ملایمه قارشو بردانه‌جك اولسون؛ موجود اولدقجه امنیتمز کرچه پك اساسلی ایسه‌ده ینه اندیشه‌ناك ومتزلزل قالور؛ امینز دیمك حقنه مالك

اولامیز . خلاصـهٔ کلام احتمالات یقینی تولید ایتمکسزین غیر معین صورتده تنمی ایده‌بیلیر . الڭ یوکسـك درجه‌سنه واصل اولونجه بیله ینه بداهتدن بر کرداب ایله آیریلیر :

فرض ایدیکز که اوکوکزده بشبیکی بیاض و بشبیکی سیاه اولمق اوزره اون بیك یووارلغی حاوی برقاوانوز . الکزی بو قاوانوزڭ ایچنه صوقدیغکز زمان بر بیاض یووارلاق چکه‌جککز حقنده نه‌قدر احتمال وارسه برسیاه یووارلاق چکه‌جککز حقنده ده‌ینه اوقدر احتمال واردر. بیاضلر دها چوق اولورسه اونلر لهنده‌کی احتمال دها بیوك اولور . قاوانوزده ۹۹۹۹ بیـاض یووارلاق ایله بردانه‌جك سیاه بولنسه بیاضلر لهنه احتمال؛ بره قارشو ۹۹۹۹ اولور . فقط بوحالده ادعا ایده‌بیلیرمیسکز که بیاض چیقاجق‌دها وبردانه‌جك سیاه چیقمیه‌جق؟.. قبول ایده‌لم که ثروتکز یاخود حیاتکز الکزڭ چکه‌جکنی یووارلغك رنکنه معلقدر ... تمامیله امین اولابیلیرمیسکز ؟ . . و ۹۹۹۹ احتمال ملایمه‌قارشی یکانه احتمال غیر ملایم روحکزده هیجان القا ایتمکه کافی اولمسون ؟... دیمك که سزده براعتماد تام تولید ایده‌جك اولان یقین بردانه‌جك بیله‌احتمال خلافی‌یی قبول ایتمز. ایسترسه بواحتمال خلافی‌یه قارشو بیکلرجه‌احتمالات ملایمه موجوداولسون.

یقین ، خطانك امکانني طرد ایدر . حالبوکه امکان خطایه استناد ایدن احتمال آنجق بوسببله ترددی ، شبهه‌یی، اندیشه‌یی تولید ایلر .

بداهتلر یقینك انواع مختلفه‌سی.

یقینك ؛ انظار روحه عرض اندام ایدن حقایقك بداهتیله ذهنده حاصل ونوعی کندینه منحصر اولدیغنی کوردکدنصکره تدقیق ، بداهت ایله یقینك ایجه کثرتلی تنوعاتنی طانیغه سوق ایدرکه بوتنوعات اکثر منطق شناسان طرفندن شو بش اساسه ارجاع ایدلمشدر .

۱ — بداهت حسیه ویقین حسی؛ یاخودحواس معاونتیله طانیلان اشیانك بداهت ویقینی : اجسام وخواص کبی .

۲ — بداهت نظریه ویقین نظری که دساتیر و دعاوی ریاضیه‌کبی عقل ایله معلوم اولان حقایقه شامل اولور :

۳ — بداهت اخلاقیه ویقین اخلاقی‌درکه شهود ایله‌معلوم اولان وقایعك بداهت ویقینی .

٤ — یقین بلا واسطه‌درکه بویقینه تحری بیله ایتمکسزین تأثیر آتیسیله واصل اولورز . مثلا : هر حادثه‌نك بر سببی اولدیغی وایکی کره ایکینك درت ایتدیکی کبی .

٥ — یقین بالواسطه‌در که محاکمه‌نك ثمره‌سی‌در ، یعنی وهلهٔ اولاده نظره چارپمیان ومحاکمه طرفندن تولید اولنان بر بداهتك انعکاسیدر .

« تذکر ایدییورم ، بوجسم موجوددر، خط مستقیم ایکی نقطه بیننده اقصرطرقدر» ایشته برطاقم قضیه‌لرکه معانیٔ کلماتدن

بشقه ایضاحاته محتاج اولمقسزین هر کس حقیقت دی یه حکم ایدر .

لکن بزه « بر مثلثك زوایاسی مجموعی ایکی زاویهٔ قائمه یه مساویدر . » دیدیکی زمان حال بویله اولماز ؛ بو دعوای نظری ؛ آنجق ملاحظه و بالجمله تعبیراتی اوزون اوزادی یه تدقیق و مقایسه بدیهی اولور .

شایان دقتدر که یقین بالجمله احوالده ذاتنك عینیدر : زیرا بالجمله یقین ؛ عین عقلك ، عین قوهٔ علمك شرائط مختلفه یه موضوع اولدیغی حالده عملندن حاصلدر ... وجدان نه در ؟ — کندی کندی نه معرفت حاصل ایدن دوشونجه در . عقل نه در ؟ ... — مطلقه معرفت حاصل ایدن دوشونجه در . خاطره ایچون ، تعمیم ایچون ، استدلال ایچون ده عینیله بویله در .

یقینك اساسی

بناءً علیه ذکائی یا کاش تقسیم ایدرك ، اساس یقینی بیلگیلرك دیگر طاقی مستثنا اولارق یالکز بر قسم مخصوصده آرایان فیلوسوفلرك فکری قبول ایدیله مز .

بو صورتله « دهقارت » حس باطنی ایله بیلنن موجودیت شخصیه حقیقتنی کندی فلسفه سنك مبدأ عزیمتی اولارق ارائه ایتمشدر .

« مادیون » و « مثبتیون » یالکز کندی حس باطنیلرندن بشقه برشیئه مراجعت ایتمه مکی ادعا ایدرلر . عناصر محسوسه یه

تحلیل اولونمیان هر هانکی معلومات بونلرك نظرنده مخیله‌نك طیفیدر .

یاریم عصر اول « لامونه » شهود خارجنده یقین اولمدیغنی وشهوداتك تطابقی اساس حقیقت اولدیغنی تعلیم ایدردی .

بوتون بو نظریات یقینك ؛ ایچنده حصوله کلدیکی احوال وشرائطی ، ناقص تدقیقدن ایلری کلیر . وبو نظریه‌لر وحدت تعقلی طانیمازلر .

یقینی بزده حصوله کتیره‌ن شی ؛ بر دفعه دها تکرار ایده‌لم ؛ بداهتدر . حالبوکه بداهت بیلکیلریمزك بالجمله متعلقاتنی درجات مختلفه‌ده تنویر ایدر . یاخود هیچ اولمازسه ایده‌بیلیر . بداهت بالجمله قوای عقلك عملیله مرافقت ایتمکه مستعددر . بناءً علیه بداهتك ، شرطی اولدیغی یقین ؛ جمله‌سی مشروع اشکال مضاعفه تحتنده حصوله کله‌بیلیر .

مع هذا ایکی نقطه قیده شایاندر :

برنجی نقطه شودرکه : طریق ظهور ایله معلوم اولان حقایق ، بنفسها بدیهی اولان حقایق اولیه‌دن انبعاث ایدر . وبو وجهله یقین بالواسطه ، یقین بلا واسطه‌یه تابع وآکا مستند اولور .

ایکنجی نقطه شودرکه : بلا واسطه معلوم اولان حقایق آراسنده موجودیت شخصیه ، ده‌قارتك پك کوزل کوردیکی اوزره وجدان طرفندن بزه افشا اولنان وکافه‌سندن اول بزه چارپان

ایملك حقیقتدر. ایشته بورادن استنتاج اولنور که: کندی کندیمزی معرفت، شخصیتك حس داخلیسی ؛ هر یقینك مبدأیدر .

ریبیونه وخیالیونه

فیلوسوفلر بیننده ، موضوعی ذکانك نره‌لره قدر وارہ‌بیله‌جکندن عبارت اولان مباحثه‌نك عقده‌سنه دوقوندق. عقل بشرك البته حقیقته واصل اولا بیله‌جکنه بر چوق فیلسوفلر اعتقاد ایدرلر ؛ ریبیون بوکا مخالفت ایدر ؛ خیالیون افکاریمزك حقیقتندن باشقه بر حقیقت قبول ایتمز . . . و وجود اجسامی انکار ایدرلر .

مسلك ریبیونك مناقشه‌سی

ریبیونه کوره حکمت ، هر شیده حکمی معلق طوتمقدن یعنی شبهه اوزرینه بولنمقدن عبارتدر ؛ زیرا قطعیاً امین دکلز که قوامز برخطای دائمینك ملعبه‌سی اولمسون .

تاریخ فلسفه‌نك بالجمله ادوارنده مسلك ریبیونه بر چوق طرفدارلر ظهور ایتمشدر. بومسلکك تخملری «صوفسطائیون» طرفندن یونانستانده نشر اولنمشدر که بو صوفطائیلرك اك مشهورلری اولان وسوقراطك مخالفین معتاده‌سی بولنان «غورجیاس» ایله «پروتاغوراس» افلاطونك ایکی محاوره‌سنه کندی اسملرینی ویرمشلردر . معهذا ؛ صوفطائیلر شبهه‌یی نهیلیزم [ابطالیه = یعنی بالجمله اشیانك وبالجمله حقایقك انکاری مسلکیدر .]

مسلکندن دها آز تعلیم ایدرلری . غورچیاس موجود حقنده برکتاب تألیف ایتمش ایدی که بو کتابدن بعض پارچه‌لر قالمشدر. بو پارچه‌لرده موجودك ناموجود اولدیغنی وشاید موجود اولسه ایدی اونی بیله‌میه‌جکمزی وبو حالده علممزی آخره ابلاغ ایلیه‌میه‌جکمزی اثباته سعی ایدر .

فقط تعبیر خصوصی‌سی ایله شکی تشکیل ایدن بو معلقیت کاملهٔ حکمی ایلك اول تعلیم ایدن، اونك اسبابنی برشکل مطرد آلتنده خلاصه ایلین (پیرون)در. ایشته بوسببله مسلك ریبیون (پیرونیزم) نامنی آلمشدر.

پیرونه کوره ریبیون متقدمه‌نك الك مشهورلری متوسط وجدید اقاده‌می‌یی تأسیس ایدن (آرسینه‌ریلاس) و (قارنه‌آت) ایله (آغریپا أنه‌ریدم) و (سکستوس امپریکوس) درکه بوصوك ذات بزه براقدیغی آثار قیمتدارده فلسفهٔ شکی پك عالمانه عرض ایتمشدر . .

معاصرین آراسنده ریبیون غایت مختلف بر طاقم اشکال آلمشدر . یکدیکرینی متعاقب (مونته‌نه‌ی) و (شارو)نك فلسفهٔ سهله‌سنی (داویدخو)نك سبب وعنصر علملری حقنده‌کی دعاویٔ مجرده‌سنی ، (دیدرو) نك بعض فلسفه‌لرینی ، حتی (قانت) لك «عقل مجردك انتقادی» نام اثرینك برقسمنی الهام ایتمشدر .

بومخالفتکاران یقینك دلائلی باشلیجه اوچ رأسه ارجاع اولنه‌بیلیر .

١ — افكار انسانيه‌نك تنوعی ؟

٢ — قوامزك بزی القا ايده‌جكلری خطايا ؟

٣ — ذكانك صحتنی تقدير واشيانك علی الاطلاق بولندقلری حال اوزرينه كوروندیكنی اثبات ايده بيلمكلكمزك امتناعی ؟

جواب — : انسانلرك فكراً يكديكرينه توافق ايتمديكنی ؛ هر ملتك ، هر عصرك ، هر شخصك كنديته عائد زعوم اوليه‌سی بولنديغنی نصل رد ايتمه‌لی ؟ لكن بو اختلاف بعضاً ادعا اولنديغی درجه‌يه واريرمی ؟.. و عقل انسانی اولجه كورديكمز وجهله نه جهالتك ، نه احتراصك سيله‌ميه‌جكی ، واختلاف اقاليم وعادات وقوانينه رغماً هريرده بولنان بعض معلوماته ، سبب ، خير وشر فكرلرينه مالك اولمسونده درك ايله اتباع ايتديكی حقيقتك تعبير مجردينی ادادن عاجز اولسه‌بيله هردقيقه او فكرلرك تطبيقاتنی اجرا ايتمسون ؟

شايان دقت اولان پيرون طرفدارانك اعتراضنی تخريب ايدن شی شودركه : عادتا رابطهٔ عقولی تشكيل ايدن معلومات اوليه معارف سائره‌مزده نظام خدمتنی ايفا ايدر . وسطحی نظران طرفندن غير متناهی فرض اولنان بوجواليت حكمك تجاوز ايده‌ميه‌جكی حدی اوراده ارائه ايدر .

انسانلرك مجادلاتنه كشاده اولان او خالا كنيش دائره‌ده اختلاف افكارك قسم اعظمی انوار علميه‌نك عدم تساويسندن ناشيدر . ذكانك حالی بودر . حقيقته وصولدن عاجز دكلدر .

فقط حقیقتی تتبعات جسورانه، مساعئ متعبانه وغیرقابل اجتناب یا کلش حسابلر (ذهول) مقابلنده آنجق بطائتله کشف ایدر. اشخاص بیننده اولدیغی کبی اقوام بیننده‌ده اذواقك، افکارك، عقائدك بوتنوعی شوراڭن استنتاج اولنورکه: بوتنوع مدنیتك وتکامل مدنیته ریاست ایدن قوانینك قدرتی نظر اعتبار آلنیرسه موجب تعجب اولماز. ریبون صانکه حقیقی‌یی کاذبدن تفریق ایچون هیچ بر واسطه‌یه مالك دکل ایتمشزکبی خطایای انسانیه‌یه تناقضات انسانیه‌دن دها آز مغلوب دکللردر.

بو ایکی خطا وحقیقت معرفتی عقلمزده تشوش والتباس ایدییورلرمی؟ هرکون بویا کلشدر. شو دوغرودر؛ دیمکلکمز واقع اولمازمی؟ آلداندیغمز زمان یا کلشلقلریمزدن خبردار اولمازمی‌یز؟ وذکامز مسلك ریبی‌نك تخیل ایتدیکی حال عجزده بولنسه ایدی؛ اویا کلشلقلریمزی دوغرولتمغه وبشقه‌لرینك یا کلشلقلرینی تصحیح ایتمکه نصل مقتدر اولوردق؟..

هیچ شبهه‌سز کندی صحتنی اثبات ایتمك ایچون ذکا بالضروره بوقوانك شهادتنه محتاج اولورکه اوحالده بوقوانك دوغرولغنی اثبات ایتمك لازم کلور. ذکا کندیسنك خطانك اویونجاغی اولمدیغنی علم بشرك بر طاقم خیالات مغفله‌نك آز چوق انتظام اوزره تسلسلنه ارجاع اولنمدیغنی، کندیسنی نفسه اثبات ایتمکه تصدی ایتدیکی وقت ایشته بوصورتله بر دائره‌ده دونیور کورنیور. لکن بالجمله آثارك صوفسطائیلری بوحالك سفالت

ظاهريه‌سنه يا كلش ذاهب اولمشلردر. هرحقيقت بينه‌يه محتاج دكلدر. و بزم بيلمك ايچون وسائطمزك مشروعيتي تبيينك فوقنده اولان اومعلومات منوره‌نك صف اولنده‌در .

ذاتاً مسلك ريبي هرنه شكلده ارائه اولنورسه اولنسون مسامحه اولنماز برتناقضي حاويدر. فی الحقيقه بومسلكك مدافعلري نه‌يه استناد ايديورلر ؟ شوكاكه « بز اشيايي يالكز انسان اولمق حيثيتيله طانيورز . اولابيليركه قوامز آلدانيور . تعضومز دكيشنجه اشيايي برطرز آخرده كوره‌جكمزي هيچ بر شي اثبات ايتمز . » فقط ساده برفرض شكلنده بو اوچ حكم الك يوكسك درجه‌ده مسلك حقيقيون صفتني حائزدر. بواوچ حكم ديمكدركه « حقيقت مطلقه‌نك بزدن فرار ايديشي بر حقيقت مطلقه ايله حقيقتدر .»

مسلك ريبي نتايجيله درپيش ايديليرسه بتون علوم وفضائلك درحال محوينی استلزام ايدر. اكر روح مسلك، هر آدمده سوائق طبيعيه‌يي سيلمكه مقتدر اولابيليرسه. فقط بودرجه مضر نتايج حصوله كتيره‌يه‌رك مسلك ريبي انساني حقيقته ووظيفه‌يه قارشي بی‌قيد قيلار. بوصورتله اركج مساعئ عالی جنابانه‌نك ، نجيب فداكارلقلرك منبعنی قورودر . اوصافه ووضعياته كوره ايكی متخالف اثری واردر : يا كسر غيرتكه حركت ايتمكي بيلمز وايسته‌مز، ياخود رخصتكه قاعده طانيمز وداعما كنديني هرشيئه جرأته حاضر كوسترر .

موجود ناقص اولدیغی ایچون انسان تخطر ایتملیدر که عقلك وارەبیلەجکی درجه پك قیصەدر. مساعی‌واعمالنه رغماً بودنیاده هیچ بروقت حقیقتی بتمامها اخذ ایتمیەجکدر. لکن بزم علممز الی‌الابد ناکامل قالملی دینلردن و اونك خیالی اولدیغنی ظن ایتمکدن صاقینملی‌یز. برمحرر دییورکه : « فیلوسوفلر آراسنده بعضیلری انسانك هرشیئی بیله بیلدیکنی ادعا ایتمشلردر. بونلر دلی درلر . دیکر بعضیلری انسانك هیچ برشی بیلەمدیکنی ، ادعا ایتمشلردر. بونلرده آنلردن دها عقللی دکلدر. اولکیلر انسانه فضله ایکنجیلرده پك آز ویرمشلردر. بونلرده، اوته‌کیلرده افراطه دوشمشلردر .»

« مسلك خیالیونك مناقشه‌سی »

ایکی نوع مسلك خیالی واردر :

برمسلك خیالی واردرکه بوتون معرفتك اسی ــ نه‌حواس، نه‌ده حواسدن آلدیغمز معلوماتی نظر اعتباره آلمقسزین ــ تعقلك افکار صرفه‌سنده آرامقدن عبارتدر . ایشته افلاطونك ومرور ادوارایله اکا تابع اولان شاکردانك مسلك خیالیسی بودر . قانتك (عقل مجردك انتقادی) اسمنده‌کی کتابنده مکرراً تمیه ایتدیکی مسلك خیالی‌ده بودر ؛ (هەغەل) ك بتون مسلکی بودر . [بومسلکه فکریه تعبیر ایتمکی دها مناسب بولورز .]

دها آز یوکسك و دها آز بیوك فقط دها معین دیکر بر مسلك خیالی واردرکه حواسك شهادتنی رد ووجود اجسامی انکار ایله اکتفا ایتمکده‌در . انکلیز فیلوسوفی (برکه‌له‌ی) ه کوره بزه اوقدر یقین وقاپه‌سی اوقدر قولای برطاقم حقایق موجود درکه اونلری مشاهده ایچون یالکز کوزلریمزی آچمق کافیدر. وبوحقایقك الك مهملرندن بری شودر : ارضی وسینه ارضی تشکیل ایدن هرشی ؛ تجمعی کائناتی ترکیب ایدن بالجمله اجسام ذکامزك خارجنده موجود دکلدر. (برکه‌له‌ی) بونتیجه‌یه اوزمان پك منتشر اولان بر نظریه ایله واصل اولمش ایدی . اوده شوکه : اشیای ماده‌یی ذاتیله طانیمه‌یز. بلکه اونلری بزه ارائه ایدن افکار ایله طانیرز . بو نظریه انکلیز فیلوسوفنك خطاسنك هم سببی همده معذرتیدر . فقط انسانلرك عقلنه مشکلات ایله کیرن بر مسلك وارسه اوده هیچ شبهه‌سز عالم خارجینك حقیقتنی جرأتکارانه انکار مسلکیدر . بوانکار بر نوع ریبیت محدوده درکه دیکر ریبی‌لر قدر ، بلکه دها زیاده حسی تدهیش ایدر. بزکندی وجودیمزدن نصل شبهه ایده‌مزسه‌ك وجود اجسامدن‌ده اویله شبهه ایده‌میز؛ زیرا حرکات اختیاریه‌مزدن هربری برطاقم اجسامه تصادف ایدرکه اونك تماسی بزده مقاومت حسنی تعیین ایدر . اکر بزی احاطه ایدن اجسام بزه مقاومت ایدرسه اونلر نه بر معدوم ؛ نه‌ده برفکر صرفدر . وبوسایه‌ده مشاهده (برکه‌له‌ی) مسلکنی‌ده ویرمك

ایچون کافیدر . آنکلیقان کلیساسنك اك متدین پاپاسی اولان بر کله‌ی دنیا حقنده اك ایی حسن ظنلره مالك ایدی. مادیون مسلکنه ختام ویرمك ایسته‌یوردی . و انسانلرده روحك اعتقاد معنویتنی تقویه‌ایچون اك‌متین چاره‌یی ماده‌نك غیرموجود اولدیغنی آنلره کوسترمکده بولیوردی . فقط وقعه اونك بو حس قبل‌الوقوعنی تکذیب ایتدی . عنصر مادینك حقیقتی علیهنده ایراد ایتدیکی شبهه‌لر برآز صوکرا (ده‌ویت هیوم) طرفندن عنصر معنوی‌یه تشمیل اولندی . بر کله‌ی نصل وجود جسمی انکار ایتدیسه (ده‌ویت‌هیوم) ده وجود روحی انکار ایتدی . بوتون عنصر نفیی ، تعبیر آخرله (مسلك امحائیٔ مطلق) فلسفهٔ حکمتك صوك کلمه‌سی اولارق تکلیف ایلدی .

اوچنجی باب

ماده و حیات اوزرینه مختلف معانی

فیلوسوفلر آراسنده صحیحیت ذکا حقنده ظهور ایدن مباحثه آنجق کندیلرینی علاقه‌دار ایدر. و بر مسئلهٔ یقین آنجق یقینیون ایچون موجوددر. حس مستقیمك درسلرینه مطیع اولان انسانلر ایچون بویله بر مسئله موجود دکلدر. موجوداتك طبیعتنه متعلق مسائله کلنجه بونلرك قسم اعظمی تجسس بشری یی اك یوکسك درجه‌یه قدر تحریك ایدر. کوزلریمزه کورونان، اللریمزه دوقونان و معدن کبی بعضیلری آنجق بر مادهٔ جامده‌دن عبارت اولان، دیکر بر قسمی آز ویاخود چوق قوی بر حیات ایله موهوب بولنان نامعدود اشیا قربنده بولندیغمز جهتله کندی کندیمزه صورارز: ماده نه‌در؟ حیات نه‌در؟ – کندیسنده حیوانات سائره ایله مشترکاً مالك اولدیغی حیات وماده فوقنده مزیت ارائه ایلین انسان نه‌در؟ علم مافوق الطبیعه، دائما بر حس مقاومتسوز ایله بو مسئله‌لری وضع ایتمکه سوق اولنان نوع بشرله مؤتلفدر.

— ماده اوزرینه مختلف معانی —

ماده، اوصافك خواصی آلتنه دوشن بالجمله اجسامك مبناسی اولان جوهردر. ذاتاً آشکاردرکه حیز، لون، ثقلت کبی

اوصاف مخصوصه‌سی اونلره مالك اولان جوهرك خارجنده موجود اولمدیغی كبی بالذات بو عنصرده كندی اوصافنك خارجنده موجود دكلدر .

بالجمله اوصافدن معرا بر ماده و بوتون ماده‌سز اوصاف ، مجردات ذهنیه‌دركه طبیعتده اصلا تحقق ایتمش اولمیه‌جقلردر .

ماده حقنده‌كی مسائلدن برقاچی شونلردر :

١ — ماده‌نك منشأی نه‌در ؟ — فلاسفهٔ متقدمه ماده‌نك قدمنه معتقد ایدیلر : بو اعتقاد اوفیلوسوفلردن برچوغنی نفی اله ووحدت وجوده سوق ایتمشدر . ثنائیه طرفدارلری ماده‌نك مخلوط اولدیغنه قانعدرلر .

٢ — ماده بالجمله اقسام كائناتده عینی میدر ؟ — بویله بر مسئله‌ده صورت قطعیه‌ده حكم ویرمك جرأتكارانه‌در . فی الحقیقه سماواتك اعماق خفیه‌سنده وقوعبولان شیئه دائر نه بیلیرز ؟ مع هذا شایان قیددركه تجربه ؛ یاپیله بیلدیكی حدود داخلنده بو سؤاله جواب تصدیق ویرمكه ملایمدر . فی الحقیقه طوپلانان احجار سماویه ، احجار ارضیه‌نك عینی عناصر مادیه‌دندر . دها زیاده شایان دقت برحال : مختلف طبیعتده اجسام طرفندن عكس اولنان شعاعات ضیائیه تحلیل طیفی واسطه‌سیله تحلیل اولنه‌رق كونشك تركیبنده‌ده سودیوم ، قالسیوم ، ماغنزیوم ، دمیر .. كبی بعض معادنك بولندیغی آ كلاشیلمشدر . شویله‌كه معادن معلومه‌نك طیفلرنده مشهود اولان خطوطك عینی طیف

شمسیده کوریله‌رك اوه‌ثللو معادنك کونشده موجودیتنه حکم اولنمقده‌در .

مثلا : ناربیضا حالنده‌کی دمیر طیفنده ٤٦٠ عدد پارلاق خط بولندیغی معلومدر. حالبوکه بوخطلر تماميله طیف شمسیده دخی کورولمش وبوندن دولایی شمسك ترکیبنده ؛ بخارماء حالنده دمیر بولندیغی منفهم اولمشدر . دیکر اجسام و موادك وجودی دخی بویله‌جه اثبات ایدیلور . ایشته بو تجربه‌لرك نتیجه‌سی اولارق استنتاج اولنورکه شمس ونجوم کره‌مزك عینی معادنی محتویدر .

٣— ماده کائناتی دولدیررمی؟ یاخود؛ ملانك یاننده خلا ایچون یر وارمیدر ؟ — لوسیپ، ده‌موقریت وبونلردن صکره اپی‌کور خلانك وجودینی تعلیم ایدییورلردی‌که اونلرك قولنه کوره خلاسز حرکت ممکن اولمازمش .

ده‌قارتك تلامیذی هرشیئك مملو (ملا) اولدیغنی ادعا ایدییورلردی . زیرا بونلرجه ؛ حیز جوهر جسمانی‌یی تشکیل ایلر ، حالبوکه هریرده حیز واردر . ده‌قارت تلامیذه‌سنك جسم حقنده‌کی تعریفلری برآز صکره کوره‌جکمز وجهله بر عنصر اساسی‌یی یعنی قوتی جسمدن خارج براقمشدر . ودیکر طرفدن ایسه حرکت اپی‌کور طرفدن تحلیل اولنان خلای مطلقه مطلقا متوقف دکلدر . حرکت متأخرینك اثیر تعبیر ایتدکلری هوای متخلخل آراسنده‌ده اولا بیلیر.

٤ — ماده غیر متناهی صورتده قابل تقسیم میدر ؟ —
بشته نازك برمسئله که بونك حقنده انکار وتصدیق عین قوتده
یللرله تأیید اولنمشدر. برطاقملری ماده جزءدر دیرلر. جزء
ولمق حیثیتیله برطاقم اقسامه قابل تقسیمدر . وبو آقسامدن
بریده ینه غیر متناهی صورتله قابل تقسیمدر . دیگر بر
طاقمی دیرلرکه اجسام مرکبدر . وهر مرکب عناصر بسیطه‌یه
توقفدرکه بو عناصرك بسیط اولملری سببیله اقسامی یوقدر.
قابل تقسیم دکلدر. بومنازعه ایکی طرفدن تجدید ولوقره‌س
طرفدن اکثار اولنان جزء لایتجزا نظریه‌سنك مخترعلری
وسیپ ودهموقریت ایله باشلامشدر . وحالاده دوام ایدییور .
ومسئله قانت طرفدن عقلك طبیعت اشیایی بیلمکی ادعا ایتدیکی
وقت دوشدیکی تناقضاتدن بری اولمق اوزره ذکر اولنمشدر .
٥ — ماده‌نك اساسی نه‌در ؟ — بوبابده فیلوسوفلری
اشلیجه ایکی فکر آییرر . بعضیلرینه کوره ـ که بونلرك ایلك
صفنده دهقارت بولنور ـ ماده‌نك خواص اساسیه‌سی حیزه
رجاع اولنه‌بیلیر وید قدرت طرفدن برنجی دفعه کتلهٔ حیزه
تطبیق اولنان قوانین حرکتله تشکل کائناتی و کائناتده حصوله
کلان بالجمله حادثاتی ایضاح ایتمك ممکندر. لایبنیچ صرف میخانیکی
حرکتی) اولان بوایضاحك غیرکافی اولدیغنی وجوهر جسمانینك
بناسی حیز اولمیوب قوت اولدیغنی دوشونمشدر. بوندن ماده‌نك
عناصر بسیطه وفاعله‌نك عجینی (کیف مااتفق اجتماع) اولدیغنه

ذاهب اولمشدر که بو عناصر بسیطه‌یه (موناس یعنی وحدت کلمه‌سندن مشتق اولان (موناد) (١) اسمنی ویرمیشیدی. لایبنیچ کوره دنیانك تشکلی ودوامی مونادلرك فاعلیت خصوصیه‌لریله‌در

— حیات اوزرینه معانی٘ مختلفه —

لکن ماده اوزرینه علم مافوق الطبیعه‌یه متعلق معانی مراجعه موضوعی حیات اولانلره معادل دکلدر .

— حیات نه‌در ؟ وبر حیات اولان ، بر حیات اولمیاندن نصل تفریق اولنور ؟...

حیاتك اك اسکی نظریه‌سی آریستو نظریه‌سیدر . آریستو حیاتك اسنی (آنته‌له‌شه) تعبیر ایتدیکی شیئه یعنی روحه وضع ایده‌رك متعدد روحلر انواعی ، روح نباتی ، روح حسی روح عقلی تفریق ایدر . دیر که « روح بر جسم متعضوك ایلك آنته‌له‌شه‌سیدر (٢). بو ؛ مذهب مشائیون (آریستو تابعلری لسانته واقف اولمیانلر ایچون مظلم بر ترکیب، فقط شو معنای محتویدرکه : روح هانکی نوعدن اولورسه اولسون مربوط اولدیغی جسمی جانلاندیریر و حیاتلاندیریر . شو حالده

---

(١) حکیم مشهور لایبنیچ اصول وفلسفه‌سنجه کافهٔ موجوداتك ترکیبنده داخل اولان فعال وغیر فانی برجوهر بسیط، مادهٔ وحدت، لایتجزی برموجود درکه بالجمله موجودات بوندن مرکبدر .»

(٢) (مکمل وبیتمش اولمق حالی . وبوصورتله مکمل اولانك فعالیتی ؛ ولایبنیچ مسلکنه کوره برموناد .)

نسانلرده روح يالكز نفســه واقف بر قوت دكلدر ؛ اجرا
بتديكنى اعمال خارجنده بر طاقم اعمال دها اجرا ايدركه بونلرى
بلمز وبيلمه‌مكله برابر بونلر ينه كندى قدرت خصوصيه‌سنه
علقدر . بونلر هپ حيات عضويه‌يى تركيب ايدن ومنبعلرى
وحده‌كى تأثيرات مختلفه اولان قوتلردر. (سن طوماس دا كن)
بكر برچوق نقطه‌لرده اولديغى كبى بونقطه‌ده آريســتونك
كرينى قبول ايتمشدر . اوكا كوره روح ماده‌دن نشأت ايتمز؛
ناب حق وملائكه كبى عقول صــنفنه منسوبدر . فقط روح
ده ايله اولان هردرلو ارتباطدن قورتولمش اولمقله برابر ماده
له برلكده يشــامغه تخصيص اولنمشدر . جسمه يرلشديرلمش
ا. نجه بالجمله اعمال جسمانيه ، حس ، حركت ، تغذى ؛ طبقى
شونجه كبى اوندن چيقارلر. ده‌قارت روحك ماهيتنى دوشونجه‌ده
جسمك ماهيتنى حيزده بولدقدن ووجود انســانينك مركب
لديغى ايكى حيات ايله ايكى جوهر آراســنده تباين مطلق
بيس ايتدكدنصــكره يوقاريكى نظريهٔ حيات آرتق محافظهٔ
جوديت ايده‌مزدى. مع مافيه اون سكزنجى عصرك بدايتندن
تباراً بونظريه برآلمان طبيبى طرفندن تكرار نشر اولندى كه
يميزم (روحيه) اسميله معروفدر .

تدقيقات فلسفيه ايله بسلنان وعلى الاكثر فرانسه‌ده (مون پليه)
رالفنون طبيسنه منسوب اولان ديكر بعض اطبا ؛ انســانده
كى حيات: حيات ذهنيه وحيات عضويه تفريق ايدرلر. روحدن

منبعث اولان حیات ذهنیه‌مز، واقف اولدیغمز حیاتدر. اوحیا
اورایه قدر کیدر، دها ایلری‌یه کیتمز. طبیعت بشریه‌نك
وجدانك واصل اولامدیغی بالجمله اعمال روحدن بشقه بر ا
تابعدرکه؛ اس حیاتی اسمنی آلمشدر. مثلا دوران دمی وحیا
عضویه‌نك وظائف سائره‌سنی اس حیاتی‌یه ربط ایتملیدر
بومسلکه (ویتالیزم) دیرلر : (حیاتیه مسلکی .)

حالبوکه نه اس حیاتی، نه‌ده بالذات روح پیش حواسه
کلمز. نه مرئیدر، نه‌ملموس. بونك ایچون هرشیئی حسه ارج
ایتمکی ادعا ایدنلر، بونك وجودینی قبول ایتمزلر، بونلره کو
حیات، مادهٔ متعضوه‌نك بر خاصهٔ خصوصیه‌سی یاخود اعضانك
نتیجهٔ فعلیدر. اعضانك آلات حیات اولدیغنی سویله‌مك کا
دکلدر. اعضا حیاتك موضعی اولدیغی کبی منشأ وسببی‌دردر.
ایشته پارس دارالفنون طبیسنده بوعصرده اییجه شهرت آلا
(اورغانیسیزم) (تعضویه مسلکی) نظریه‌سی‌بودر. بونظریه صرف
مسلك مادیونه رجوع ایدر. کیمیسی روحی لزومسز برچرخ ک
آییران، کیمیسی عضویتك علائمنه قدر آکا وظیفه اسناداید
شو مسالك حیات، طبیعت روح حقنده انسان برفکر قطعی
مالك اولمازسه تقدیر ایدیله‌مز. بناءً علیه بوبابده برتتبع عمی
اجرا ایتمه‌مزه لزوم واردر.

ماورای طبیعت عالمنك دقتنه بوندن دها زیاده لایق زمی
یوقدر.

دردنجی باب

— روح — ملك ماديون ، مسلك روحيون —

وجدانه علامتنك وحدت اسی

(دەقارت) فلسفەیی براساس قویم اوزرینه تأسیس ایتمك مقصدیله ، کندیسنه مشکوك کورینن باجمله معلوماتی عقلندن طرد ایتدیکی وقت واصل اولدیغی ایلك امر غیر مشکوك کندی دوشونجەسی اولدی . فقط ینه درحال دوشونجەنك ؛ دوشونن فاعلك وجودینی واضحاً استلزام ایتدیکنه دقت ایتدی . وعلم بشرك مبدأ عزیمتی اولارق شو مشهور قیاسی وضع ایلدی:

— دوشنیورم دیمك كه وارم .

فی الحقیقه طانیمق ، حس ایتمك وایستەمکی تعیین ایدن اعمال وقوای حیات ذهنیەنك مرکزی اولان بر اسه ، بر موجود ویا جوهره ارجاع ایتمکسزین نه طانیه بیلیرز ، نه حس ایده بیلیرز ، نه ده ایستەیه بیلیرز . شکل ، حرکت و دیکر اوصاف مادیه ؛ صاحب شکل ، صاحب حرکت ، صاحب لذت ، صاحب صوت الخ اولان جسمدن مستقلاً ادراك اولنه مدیغی کبی عینیله بر ادراك ، بر خاطره ، بر ایستەكده حس ایدن ، تخطر ایدن ، ایستەین موجوددن تفریق ایدیلیرلرسه آرتق برشی اولمازلر .

حیات روحیەنك حادثاتی کثرتلی در . فقط بو حیاتك اسی

منفرددر . واضحاً حس ایدرزکه دوشونجه برقسمك، اراده دیکر بر قسمك خاصه‌سی اولیوب بوتون بو اعمال بوتون بو قواعینی جوهره عائددر .

علم منافع الاعضا علماسی : مثلا عصب بصری ایله عصب سمعینك نامعدود مقدارده خرده‌بینی الیافه انشعاب ایتدیکنی کورمشلردرکه بو خرده‌بینی الیافدن هربری یاصوتك یاخود رنکك عادتا لایتجزی بر تدرجنه مقابلدر .

بوبیکلرجه حسلر نصل اولوبده طوپلانمش، تنظیم ایدلمش؟..

بسبتون بدیهی درکه بوایشی یاپمق ایچون مطلقا بر مرکز شخصی، بر فردیت لازمدر .

انا — روح — نفس

لکن بو فردیت نه‌در ؟ بزم کندیمزدر . هردرلو حادثات وجدانیه‌نك منبعی اولان اس ، کندی کندیسنی طانیر . بو حادثاتك جمله‌سی عینی اوصافده دکلدر و منشألری بردکلدر . اراده کبی بعضیلری نفسمزه رغماً خارجدن بزه نفوذ ایدرلر . دیکر بعضیلری اراده‌مزك برسعیندن حاصل اولور . فقط اونلرك بر حد مشترکلری واردرکه برفاعلك وجودینی استلزام ایدر . بوفاعل‌ده بزم کندیمزدن عبارتدر . بونقطهٔ نظردن اونلرك هپسی بزمدر. حزنی ، مسرتی ، المی ، ذوقی ، خوفی، امیدی طاتان ، حکم ایدن ، ایسته‌ین بزایز . ایشته بونك ایچون بو

اسـه بوفردیته روح ، نفس دینلدیکی کبی (انا) ده دینلور . دیمك‌كه بو اوچ اصطلاح مترادفدر . هرنه‌قدر عمومیتله روح، دها خصوصی اولارق مجرداً تلقی ایدیلن موجود خیالی‌یی ؛ انا، کندی‌کندینه واقف اولان موجود معنوی‌یی، نفس دخی اساس تفکر اولمق وجسمدن فرقلی بولنمق حیثیتیله موجود فردی‌یی افاده ایدرسه‌ده انا ، روح ونفس برفعالیت اساسیه‌یه مالکدرکه بونك حسی ، حس موجودیتله التباس ایدر . بزم ایچون موجود اولمق عمل ایتمك دیمكدر . وجودیمزك قعری ده‌قارتك اعتقاد مخطی‌سی‌وجهله ساده‌دوشونجه‌دن‌عبارت‌دكلدر. بلكه لایبنیچك رأیی وجهله‌عملدر. فقط روح، طبیعتده‌موجود اولوبده اجسامك بزه عرض ایتدیکی عمل وعکس عمللره‌حاکم اولان اعمی (نه‌یاپدیغنی بیلمین : روزکار کبی) قوتلرایله التباس ایده‌بیلیر دیمك دكلدر . روحی کندیسنه واقف برقوت دی‌یه پك دوغرو تعریف ایتمشلردر. شوقدركه بونی ماده‌دن‌آییرمق ممكن اولامیور .

شخصیت روح ایله نه‌آکلاشیلور؟

طاقت خصوصیه‌سنك معرفت صریحه‌سی ایله اشیا صنفندن برشی آیریلور . و اشخاص مرتبه‌سنه صعود ایدر . بونك شخصیتی کندی کندیسنه واقف ومتصرف اولمسنك نتیجه‌سیدر. معدن و نبات کندی کندیلرینی جاهلدرلر . حیوان شبهه‌سز

مظلم بر قابلیت حسیه وفکریه‌دن محروم دکلدر. فقط کندیسی ایچون هرشی انطباعات مشوشه‌دن عبارت اولدیغنه مبنی معنای مخصوصیله شخصیته مالك دکلدر. بودنیاده موجودیت شخصیه‌یه مالك اولان یالکز انساندر. زیرا ـ ١ ـ افعالنه وقوف تفکریله واقفدر . ـ ٢ ـ اتخاذ ایتدیکی غایاته کوره افعالنی تنظیم ایدر. بونکله کندیسنی محیط اولان بالجمله اشیادن تمیز ایدر . کائنات اونك نظرنده بوصورتله ایکی بیوك قسمه آیریلورکه بوایکی قسمی التباس ایتدیرمیه‌جکدر : انا وغیر انا یاخود انفس ، آفاق... ایشته بر نظرهٔ اولی که اونکله وجود روحه قناعت ایده‌بیلدك؛ شیمدی روحك طبیعتنی دها قعرندن تدقیق ایتمه‌مز لازمدر . روحك طبیعتی جسمك عینی میدر؟ جسم ایله التباس ایدرمی؟ یوقسه روحك آیری بر موجودیتی وارمیدر؟ روح مربوط اولدیغی اعضادن اساسجه فرقلی، نوعی شخصنه منحصر بر موجود میدر؟

شو صوك سؤاله تصدیق ویا نفی ایله جواب ویرلدیکنه کوره معنویت روحك مدافع ومخاصمی بولندیغی بیان ایدلمش اولور .

مسلك مادیونه — مسلك مثبتیونه

(بەیل) ، اوریبی بەیل بیله روحك معنویتنی اثبات ایدن دلائلك ؛ هندسه اثباتلری قوتنی حائز اولدیغنه اینانیوردی . معهذا بوحقیقت بدیهیه هرشیئی ماده‌یه ارجاع ایتمه‌سندن دولایی

بحق مسلك ماديون اطلاق اولنان مكتب طرفندن انكار اولنمشدر.

بو مكتب ازمنهٔ متقدمه‌ده اپی كورك ، لوقره‌سك ، ازمنهٔ متأخره‌ده هوبس ، ڤولتيس ، هولباخ ، لامه‌تری، قابانيس، كبی فلاسفه‌نك مكتبی‌در . بو مكتب شو صوك سنه‌لرده آلمانيالی دوقتور (بوخنه‌ر)، و(موله‌سقوت)طرفندن تكرار احيا اولنمشدر.

كنديلرينه مثبتيون نامنی ويرنلرك مسلكلرينی‌ده مسلك ماديونه الصاق ايتملی‌در . مثبتيون ، جوهرلرك وسببلرك حد ذاتلرنده نه اولدقلرينی بيلميوب نه ماده‌نك نه‌ده روحك وجودلرينی تصديق ايتمه‌مك، ترصد آلتنه كلن اموردن بشقه برشيئله اشتغال ايله‌مه‌مك مسلكنده‌درلر ؛ فقط بو نلر امور ماديه‌دن بشقه برشی ترصد ايتمه‌دكلری، كورمدكلری وقبول ايله‌مه‌دكلری ايچون — نته‌كيم اعمال فكريه اونلره كوره دماغك انطباعاتی (بر شيئك خواصمزه تصادفی عقيبنده دماغده بر علم حاصل ايتمسيدر.) اولديغی كبی؛ آشكاردركه بو نلرده لوقره‌س، لامه‌تری وقابانيسك نتيجه‌لرينه واصل اوليورلر . ومسلكلری مسلك ماديونه معادل اوليور .

بو مسلكلر بيان ايلدكدن وبو صورتله متخالف وبيان افكار اراسنی تفريق ايده‌جك اساس بيلندكدن صوكرا روح وبالخاصه الله حقنده ويريله‌جك حكملرده تعين ايدر. فقط بز بو حكملری بوراده مختصراً سويله‌مكدن ايسه تاريخ فلسفه قسممزده مفصلاً وتاريخ صيره‌سيله كوسترمكی دها مناسب بولدق .

— مافوق الطبيعياتك ختامی —

اخلاق

مقدمه

کتابمزك باشنده فلسفه‌یی تقسیم ایدرکن اخلاقی‌ده بو تقسیمات میاننده کوسترمش وخلاصةً « اخلاق ؛ مافوق‌الطبیعیاتك الده ایتدیکی نتایجی حیاتمزك قسم عملیسنه تطبیق ایله اشتغال ایدر، وبناءً علیه حیاتمزك تنظیم و اداره‌سندن بحث ایلر .» دیمشیدك .

شیمدی بو قسممزده اخلاقك بر درس مخصوص حالنه قونوله‌رق کندی اصولی دائره‌سنده‌کی مواد ومندرجاتندن دکل، شیمدی‌یه قدر کچیردیکی و اك صوکرا آلدیغی اشکال ایله بو اشکالك فلسفه‌سندن بحث ایده‌جکز . چونکه الده موجود بر چوق اخلاق کتابلری اومواد ومندرجاتدن باحثدرلر. حالبوکه بزم زمینمز - اولجه‌ده سویله‌دیکمز کبی - علومك کندیسی وذاتی دکل، قسم نظری وفلسفیسیدر .

مختلف نظریات اخلاقیه

شیمدی‌یه قدر مختلف لسانلرده متعدد اخلاق کتابلری یازیلمشدر . بو کتابلر هپ کندی نقطهٔ نظرلرندن اخلاقك نه دیمك اولدیغنی ایضاح ایدرلر. بونلردن تصادفاً اون‌بش، یکرمی دانه‌سی آلنیرده تدقیق ایدیلیرسه اخلاقی تعریف وتعیین ایتمك

ایستەین محررلرك فکر ونقطهٔ نظرلرینی درت آیری دائرەدە طوپلامق ممکندر .

بونلردن الك اسکیلر حظ نظریەسی اطرافندە طوپلانیرلرکە بیرلری (آریستیپ) و(ئەپیکور) در . ئەپیکورك فلسفەسی دەموقریتك آتوم مسلکندن تشعب ایتمش وکندیسندن اول کچن آریستونك خیر نظریەسیلە اییجە مشبوع اولمشدر . فقط نظریهٔ خیر بالاخرە پك زیادە انکشاف ایدرك اوزون مدت اخلاقە اساس اولدیغی جهتلە تطبیقات نقطهٔ نظرندن (حظ) اساسندن صوکرایە قالمشدر . شوحالدە اولجە ئەپیکورك حظ نظریەسندن، یعنی حظیە مسلکندن بحث ایدیورز. ئەپیکور ؛ ارادەیی بر تصادف اولمق اوزرە تلقی ایتدی ، « انسان أیییی وخیری حسلریمزدن اوکرنملیدر »دیدی. بونك نتیجەسیایسە (حظ) ایدی .

ئەپیکور طرفدارلری بونتیجەیی قبول ایتمکلە برابر،اخلاقی موقت اولان محظوظیتلر اوزرینە بنا ایتمدیلر ، مؤبد اولان محظوظیتلر آرادیلر . بوخصوصدە سکونت مطلقە وروحك حضور واستراحتیکبی اساسلر ایجاد ایتدیلر . حتی ئەپیکور بالذات بوحظ مسئلەسیلە اوغراشیرکن غریزیاتك اساسی اولمق اوزرە « معدە محظوظیتنی » قبول ایلدی .

ایشتە حظ اساسی اوزرینە مربوط اخلاق بوایدی . یعنی اییی کوتویی آییرانشی انساندەکی «حظ» خاصەسیاولیوردی.

حظك حساسيته عائد متحول بر نتيجه اولديغى اكلاشيلديغى زمان بواساس اورته‌دن قالديريلدى . يرينه خير اساسى قائم اولدى . بونى الك زياده تعميق ايدن فلاسفه آراسندن قانت تميز ايلمشدر .

قانت عقل ومافوق الطبيعيات حقنده‌كى تتبعاتنك عظمتنه رغماً اخلاق خصوصنده پك اسكيلردن برى سوروكلنوب كلن بوخير اساسنى بر درلو براقامش ايدى . اونك نظرنده خير وشرى آييرمق ايچون انسانده بر رشيم؛ وجدان ديينيلن تزلايه خالق مطلق طرفندن أكيلمش بولنيوردى، يعنى ايىيى كوتودن آييران الله ايدى .

حالبوكه اوروپاده بواخلاقك‌ده موداسى كچدى . روشفو- قونك دلالتيله دها يكى براخلاق تأسس ايتدى : بونده اساس ايى وكوتويى آييرمق ايچون آنجق منفعت نامنده كى ميزانك استعمال ايدلمسى لازم ايدى . يعنى ايى ، منفعتى اولديغنه فكراً قانع اولنان شى ؛ كوتو ، بونك عكسى ايدى. كوريليوركه بو اوچ نوع اخلاقده اساس ايى وكوتونك تفريقيدر ؛ حالبوكه فن وفلسفه ترقى ايتدكجه ايىيى وكوتويى آييرمق ايچون هر علم، هرفن مشتركاً چاليشيور، بونى يالكز اخلاقه يوكلتمكده معنايوقدر. اخلاق ايى ويا كوتو اولدقلرى ثابت اولان افعالك اجراسى وياخود عدم اجرا جهتلرينى تأمين ايلسين .

ديمك‌كه اخلاق؛ انسانلرى ايى اولديغنه حكم قطعى لاحق

اولان یوله سوق ایتمکه وفا اولدیغی آکلاشیلان یولدن آییرمغه غیرت ایتملیدر. بوده ارادەنك تربیەسیله ممکندر. چونکه ایی‌یی بیلدیکی حالده یاپمیان، فنالغی کوردیکی حالده کندینی اوندن آییرامیانلر پك چوق ... شو حالده اخلاق انسانده نفس حاکمیتنی تأمینه چالیشملی وبرنوع تربیهٔ اراده اولملی...

بوده اخلاقك دردنجی واڭ یکی شکلی (۱)...

صوك کونلرده اخلاق

صوك کونلرده اخلاق برمسئله اولدی. بومسئلەنك حلی ایچون پك شدید برسعیله چالیشیلمقدەدر. فقط بوخصوصده صرف ایدیلن مساعیدن برنتیجه چیقارابیلمك‌شویله طورسون بالعکس اولجه چیقاریلمش نتیجەلرك، ترتیب وتدوین اولنمش قاعدەلرك یاواش یاواش الڭ آلتندن آقوب کیتدیکنی ومحو اولندیغنی کوریبورز.

اخلاقك بوکونلرده ئولمك اوزره بولندیغنك اڭ بویوك دلیلی، دیریلمسی ایچون صرف اولنان مساعیدر؛ فی‌الحقیقه بعض عالملر بوخصوصده پك‌بویوك مساعی صرف ایدییورلر.

علم دیمك، سببله حادثەیی یکدیکرینه ربط ایدن قانونی بیلمك دیمکدر. مثلا حکمت طبیعیه علمی موجود اولمق‌ایچون اولا برحادثهٔ طبیعیه بولنمق وبوحادثەنك برجه‌سببی معلوم‌اولمق

(۱) بوصوڭ شکله دائر (حساسیت بحثی ویکی اخلاق) اسملی کتابمزده تفصیلات واردر.

ونهايت بوسببك اوحادثه‌يی نصل ونه‌كبی شرائط آلتنده‌حصوله كتيرديكنی تعيين وتثبيت ايديلمك لازمدر. صويك غليانه‌حرارتك سبب اولديغنی وبوحرارتك فوق‌الصفر يوز درجه‌ده بولنمسی ضرورتی كبی .

اكر اخلاق نامنده بر علمك موجوديتنی ادعا ايده‌جك اولورسه‌ق اوعلم داخلنده‌ده بوقبيل مثبت ومعين حادثات ، معلوم وواضح اسباب وقوانين بولوب كوسترمه‌مز اقتضا ايدر . عجبا بوممكنميدر ؟..

اسكيدنبری اخلاقيونك نقراتی اولان « وظيفه » بويله بر وضعيتی حائزميدر؟ حقنده‌قطعی ومثبت قوانين وضع اولنه‌بيليرمی؟.. ايی‌يی وكوتويی آييران قوت نه‌در ؟.. بو قوتك معين سبب ومنشأی وارميدر ؟.. وارسه بوسبب ينه معين شرائط آلتنده دائمـا عينی حادثاتی توليد ايده‌بيليرمی ؟.. كذلك خير وشر دينيلن شـيلر نه‌در ؟.. بوخصوصده‌كی معلوماتمز نره‌لره قدر كيده‌بيليور ؟..

ايشته برطاقم سوأللركه اخلاقيون بونلره واضح جوابلر ويره‌ميور !

مسئله‌نك صورت جريانی وحلی

مسئله‌يی بركره دها خلاصه ايده‌لم : اسكيدنبری «اخلاق؛ انسانی مسعود ايده‌جك طرز حركتك طوتولمسنی كوستره‌ن

ـيلكيلرك هيئت مجموعه‌سيدر.» ديه تعريف اولنوردی. بوايلك تعريف بالآخره كافی كورولمدی . دها شمولّلی برتعبير اولمق اوزره «اخلاق؛ علوم وفنونك نتايج معينه‌سنی حيات عمليه‌مزه تطبيق ايتمكدر.» دينيلدی .

بز بونلری بحثمزك باش طرفنده ذكر ايتدك. فقط بومهم و مكمل تعريفك هنوز برقيمت فعاله‌سنی كوره‌ميورز. بوكون يكی بر اخلاقك تأسيسنی دوشونن عتمول؛ اوروپانك اك بويوك حكيملری‌ده داخل اولمق اوزره ـ برآز اول سويله‌ديكمز كبی ـ حاكميت نفسيه اساسی اوزرينه مستند بر نظريهٔ اخلاقيه طرفداريدرلر . بونظريه‌نك اهميت عظيمه‌سی واردر .

سببسز حادثه وبناءً عليه هرايسته‌ديكنی هرايسته‌ديكی زمان ياپمغه مقتدر صاحب‌اراده انسانا نظريه‌سنی قبول ايتمك موداسی كچديكی كوندنبری اسكی اخلاقده موقع فيمسنی غيب ايتدی. حاكميت نفسيه طرفدارلری ظن ايديلديكی كبی معهود اخلاقی اعدام دكل، احيا ايتديلر. جبريه مسلكنك يد تدميری آلتندن اخلاقی قورتارديلر ، «كرچه بز اسباب مختلفه ومتعدده تحت تأثيرنده حركت ايدرز . بوندن قورتيلمق ممكن دكلدر. فقط معلومات اخلاقيه‌ده بزی‌ايی حركت ايتمكه سوق ايلين سببلردن برينی تشكيل ايده‌بيليره» ديديلر وبناءً عليه اخلاق بويكی نظريه ايله برنوع تربيهٔ نفسه ودها طوغرو تعبيريله عادتا «تربيهٔ اطفال»ه ارجاع ايديلدی .

غایت طوغرو اولان بواساسی بز بوندن پك چوق سنه‌لر اول قبول ایتمش وتجدد علمی و فلسفی کتبخانه‌سنك ایلك کتابی اولان «یکی اخلاق» ی بو اساس اوزرینه بناء ایدرك نشر ایلمشیدك .

بونکله برابر اعتراف مجبوریتنده بولنیورزکه بو طرز و پروغرام داخلنده ، یعنی تربیه و حاکمیت نفس اساسلری اوزرینه تأسیس ایدیلن اخلاقده اسکیسی کبی برموقع معلای مجردیتده دکلدر . حتی بواخلاقك ؛ اخلاق اسمنی طاشیمسی بیله برآز فضولی اولیور . چونکه روح ونفسك تربیه‌سندن اول بونلرك نه اولدقلرینی آکلامق و موجودیتلری بر کره تعین ایتدکدن‌صوکرا او موجودیتلر ایله متناسب طرق تربیه‌یه توسل اولونمق ضروریدر .

وقتیله روح ووجدان دینیلن شیلرك معنوی برروجودی فرض اولونیوردی. حالبوکه معنویتله موجودیتك عادتا بیاضله سیاه‌کبی یکدیکرینه ضداولدیغی آکلاشیلدیغی برعصرده روحك معناسی یکیدن تحری ایدلمش‌وماده ایله قوتك یکدیکرندن‌هیچ آیریله‌ماز برحالده بولندقلری ، عادتا بری دیکرینك قارداشی، یاخود ایکیسی‌ده بربرینك متممی اولدقلری آکلاشیلمشدر . بوندن صوکرا روحك‌ده آیریجه بر موجودیتی اولمدیغی وموجودیت مادیه‌نك ایجابات ضروریه‌سندن بر تظاهر اولدیغی ثبوت بولور .

شوحالده روحی و وجدانی تربیه دیمك اونك شكل
ـاهریسی ، یاخود جبهۀ محسوسی اولان ماده‌نك و مادیتمزك
ـیه‌سی دیمكدر. بناءً علیه الك یكی وجدی اخلاق وجودیمزك
ـادیتمزك اصلاحیله اوغراشان بر علم اولابیلیر .
هر علمك برچوق منابعی ، برچوق استنادگاهلری واردر.
ـا بو ، بوكونك حكماسی طرفندن تأسیس ایدیلك ایسته‌نیلن
ـیكی علم اخلاق منبعنی هانكی علملردن آلاجق و هانكی
ـع بیلكیلریمزه استناد ایده‌جك ؟.. بونی كشف ایتمك كوچ
ـی دكلدر . مادیتمزك تربیه‌سیله اوغراشه‌جق اولان علم
ـلاق، طبیعیینه مادی ومادیتمزدن بحث ایدن دیكر علملردن،
ـم طبیعیه‌دن اخذ معلومات ایده‌جك ، كوزیمزك تربیه‌سی
ـون طبه ، دماغمزك واعصابمزك تربیه‌سی ایچون فن اعصابه،
ـاسیتمزك تربیه‌سی ایچون روحیاته مجبور ومحتاج قالاجق..
ـونلردن طوپلایه‌بیلدیكی معلومات ایله ، بو درمه طوپلامه
ـأق ایله انسانیته خادم اولمغه چالیشه‌جق !..
فقط تأسف اولنور كه كوندن كونه دها ذكی، دها منفعت
ـست اولان؛ پك كیریلرده براقدیغی منشأ حیوانیسندن زیاده
ـۀ سیری بولنان مرتبۀ كماله، مرتبۀ احدیته یاقلاشان انسانیت
ـنق هرشیئی منبعندن ، مركز حصولندن ، فابریقه‌سندن
ـه باشلادی وظن ایدرم كه معلومات اخلاقیه‌یی منبع مادیٔ
ـیلرندن آلمق، هرحالده، اخلاق دینیلن وآراده برقومیسیو-

تجیلقدن باشقه بر وظیفه‌سی قالمیان ایکنجی بر مرکزدن آلمقد
دها قولای ودها منفعتلی اولاجقدر .

بو منفعتی ایضاح ایتمك ایچون علوم وفنونك هر آن دکیشمکد
اولدیغنی ومعلومات اخلاقیه‌نك بوصورتله دوغرودن دوغرو
علوم وفنوندن آلینمق صورتیله هردم تازه‌سنه دسترس او
بیلدیکنی سویله‌مك کافیدر . شوصورتله علومك تربیه‌یه مفـ
اساساتی اسکیتمکدن باشقه برایشه یارامیان علم اخلاقك هیـ
بر وظیفه‌سی قالمیور دیمکدر .

بونی ایی آکلاته‌بیلمك ایچون بر مثال سویلیه‌یم :
یالان سویله‌مك فعلی تدقیق ایدیله‌جك اولورسه بوفعلك
اولا منشأ وسببنی آکلامق لازمدر . مثلا سویله‌نن یالان
منفعت فکرینی تعقیب ایده‌بیلدیکی کبی سوق اعتیادله یعنی ب
منفعت‌ده اولابیلیر . برنجی حالده مسئله‌یی قوانین اجتماعیه
ایکنجی حالده ایسه قوانین روحیه نقطهٔ نظرندن مطالعه‌ایتمه‌
لازم کلیر. دها طوغریسی برنجی حال (اجتماعی روحیات)
ایکنجی حال (فردی روحیات)ك موضوعی داخلنده‌در .

هرشی خود بینی اوزرینه مؤسسدر . انسانك اك زیاد
مربوط اولدیغی شی ، اك چوق بیلدیکی واك چوق آلیشدیغ
شیدر. حالبوکه انسان اك چوق کندی کندیسنی بیلیر وکند
کندیسنه آلیشیر . هرکسك کندینی بکنمسی بوندندر . ه
شخص کندی کندیسنه، کندی حالنه اوقدر مفتوندر که او

ہیچ برشی ایله دکیشه‌مز، فرضا الك عادی برحمال زنکین اولمغی
یستر ، فقط شخصاً روحیلدك تا کندیسی اولمغی ایسته‌مز ،
ندی شخصیتی باقی قالمق شرطیله اوثروته مالکیتی ارزو ایدر.
ك کوچك بر ولایت مأموری والی اولمغی آرزو ایدر ، فقط
ندی کندیسنك والی اولمسنی ارزو ایدر، بالفرض والی احمد
یاخود محمد پاشا اولمسنی ایسته‌مز . حاصلی هرکس کندینی
کنیر، برنقطه‌دن نفسنی هرکسلك فوقنده کورور. ایشته‌بو؛ خود
ینی‌در . خودبینی‌دن منفعت فکری طوغار . بناءً علیه منفعت
شخصیه عوامل حیاتیه‌نك الك مهمی ، الك اساسلیسی‌در. غایت
شروع کورولن مجادلهٔ حیات، منفعت‌شخصیه‌نك نتیجه‌سیدر.
بورایه قدر یك « طبیعی » اولان مطالعات بردنبره ساحهٔ
جتماعیاته کیرییور . منفعت ؛ طبیعی ایسه بواوغورده هرشیئی
پمق جائزمیدر ؟..
بوسوألك جوابنی علوم اجتماعیه ویرر :ـ شخصی منفعتلر
ر نقطه‌یه متوجه اولمازلرسه شبهه‌سز تعارض ایدرلر وبوندن
ضرتلر تولد ایدر. بناءً علیه ساحهٔ حیاتده اولا یان یانه یشایانلر،
انیاً آز اوزاق ونهایت دها دها زیاده‌اوزاق اولانلر آراسنده‌کی
نفعت غایه‌لرینك برلشدیرلمسی لازمدر . بو ایسه صیره‌سیله
عائله‌لرك ، قوملرك ، ملتلرك وحاصلی تکمیل انسانیتك «منفعت
عمومیه»سنی تشکیل ایدر . یعنی شخصك منفعتی؛ دیگر اشخا
صك منافعیله تعارض ایدرك مضرته تبدل ایتمه‌مك ایچون منفعت

عموميه جرياني ايچنده بولنمق واو جريانه موازی اولمق مجبوريتنده
شيمدی اولكی مثالمزه عودت ايده‌لم : سويله‌نن يالان
شرائطی حائز بر فكر منفعت تعقيب ايديورسه هيچ بر ز
اخلاقسزلق اولاماز. بالعكس اك بويوك اخلاقلیلق، اك بو
مزيتدر. شايد بوشرائطی حائزدكلسه شبهه‌سز فنادر، مضرد
يكی ، بونی بزه كيم كوستره‌جك ؟.. ـ علوم اجتماعيه ...
كله‌لم ايكنجی شكله: اكر يالان سوق اعتياد له سويلنيور
طبيعی ينه فنا ، ينه مضر . بونی كيم اصلاح ايده‌جك ؟ . .
عادت بحثنی موضوعاتی ايچنده طوتان روحيات ...
شو حالده اخلاقك وظيفه‌سی نه‌در ؟ . . نه‌غريب‌دركه
كسه وظيفه توصيه ايدن وكنديسنی « علم الوظيفه » تعبير
توصيف ايتديره‌ن (اخلاق)ك دنيا يوزنده هيچ بر وظيفه
يوق ! . . .
طبيعيت انسانيه‌دن بعض مضرلری واردر ، مثلا تلو
وثباتسزلق بو قبيلدندر . بوكا بر نوع اخلاقسزلق ديیورز
تداويسنی بولمق ايسته‌يورز ، بناءً عليه اولا سببنی آرايه‌لم .
سببی مختلف شكللرده كوره‌جكز . بوخصوصده ارثيت ،
تربيه ، محيط ، احوال اجتماعيه واقتصاديه ، تبدلات هوا
نظر دقتمزی جلب ايده‌جك .
فرضا استانبوللمزی آله‌ لم: اهالی غايت متلون ومزاجسز
بونك سببی نه‌در ؟ . . اولا دونكی بابالريمزكه اوچ كون او

قاباقجی‌یی آلقیشلارکن اوچ کون صوکرا عینی محلده علمداری آلقیشلادیلر ؛ ثانیاً تربیهٔ استبداد ؛ ثالثاً اون اون بش چشید اقوام وادیاندن متشکل محیطمز ؛ رابعاً مأموریت ودها طوغریسی قوللق مجبوریتی وبالآخره تمایلی ؛ خامساً کونده بش دفعه دکیشن هوامز...

بو خصوصده دها برچوق سببلر صاییه‌بیلیر . فقط بو صایدقلریمز مقصدی افاده‌یه کافیدر. شیمدی تلون وثباتسزلغی ازاله ایده‌بیلمك ایچون اولا بواسبابی ازاله ایتمك لازمدر . بونه‌ایله اولور ؟.. درت بچق صحیفه‌لك براخلاق کتابی یازمقله وبونی آلوب اوقومقله‌می ؟.. شبهه‌سز خایر !

آکلاشیلیور که «پاییو»نك : « ترقی وتمدن ایتمك ایچون ملتلرك اکتساب ایتملری لازم کلن سجایا» دیه تعریف ایتدیکی اخلاق بوسبتون باشقه برشیدر . وبرعلم مخصوص دکل، علوم مختلفه‌نك مجموعهٔ فوائدیدر ، فوائد اجتماعیه‌سیدر.

ایشته بونی بویله‌جه قبول ایتمك وهرکسی علم اخلاق دیه بیهوده وبیسودلاف کومه‌لریله اشغال ایتمکدنسه اونلری علوم وفنونه سوق ایلمك ایجاب ایدر .

استقبالده اخلاق؛ طبقی علم نجوم کبی فنون غریبه صیره‌سنه کچه‌جك وآنجق قیمت تاریخیه‌سنی محافظه ایده‌بیله‌جکدر .

— اخلاقك ختامی —

مختصر

تاريخ فلسفه

مدخل

تاريخ فلسفه‌ده اصول ومختلف مسلكلرك توحيدی

تاريخ فلسفه‌نك فلسفه‌يه فائده‌سی

تاريخ فلسفه ، فلسفه‌نك بر قسمی ، بر جزئی‌در . چونك
فلسفه ايله عينی موضوعه مالكدر. يعنی فلسفه كبی تاريخ فلسفه د
«ذكا»دن بحث ايدر كه ، بو ذكا كنديسنك طبيعتنی
اساسنی، وغايه‌سنی بولمغه، اوكرنمكه چاليشير . تاريخ فلسف
خطالری تصحيح ايدر ، وقوعبولمسی محتمل يا كلشلقلری
خبر ويرر ، حقيقتی اتمام ايدر.

تاريخ فلسفه‌نك تاريخ عمومی‌يه فائده‌سی

تاريخ عمومی؛ بشريتك وقعه‌لرينی تدقيق ايدر . وبو وقعه
لردن سببلرينه انتقال ايتمك ايستر . سببلر ايسه يا اخلاقيدر ،
يادينی‌در ، ياخود علمی‌در . بواوچدن هرهانكيسی اولورسه
اولسون فلسفه‌يه تعلق ايدر.ـ تفكرده‌كی وذكاده‌كی ترقی‌در كه

بشریتك دیکر ترقیلرینیده اداره ایدر . حتی بر برندن پك زیاده اوزاقلشمش کبی طوران بتون نظریه‌لر ، کورولورکه حقیقتده بری برلرینه پك یقین وعادتا قومشـودرلر . ــ تاریخ فلسفه ایسه دوشونن وجدانك تاریخی اولدیغی ایچون بشریت اونی کندی کندیسندن استحصال ایدر .

تاریخ فلسفه‌ده توحید اصولی

مورخ اولا آکلاملی ، صکره تقدیر ایده‌بیلملیدر . — آکلامق ایچون ، برشیئی ، دیکرلك نقطهٔ نظرندن کوره‌بیلملی یعنی کندی نقطهٔ نظرینی ترك ایتملی ؛ دیکرلرینك تفکرلرینه بوتفکرلرك صاحبندن زیاده نفوذه مقتدر اولملی ؛ واکر ممکن ایسه ینه اوتفکرلرك، استقامتنی تمامیله تعیین ایده‌بیلمك ایچون دهـا زیاده تعمیق وتمدیدینه چالشملی ؛ یازیدن زیاده فکره کیرملی ؛ بو فکرلرکده بسیطندن زیاده مرکبنه ، یوکسـکنه یتیشملی ، خطادن زیاده حقیقته واصـل اولملیدر . الك بیوك تنقید کوزللکلرك تنقیدیدر ، چیرکینلکلرك دکل .

تقدیر ایتمك ایچون ایسه؛ خطالری تصحیح ایتملی، حقیقتلری باریشدیرملی ، توحید ایتملیدر .

خطالر ؛ یا اساسده ، یا نتیجه‌ده‌در . نتیجه‌ده‌کی خطالر ، ینه مسلکده‌کی اصوللر واسطه‌سیله تصحیح ایدیلیر ومسلکدن خارجه چیقیلماز . بو صورتله مسـلك اتمام و اکمال ایدیلیر .

شوقدرکه بوخصوصده استعمال اولنان واسطه‌لرینه عین مسلکه
عائد واسطه‌لردر - لکن بوصورتله اتمام ایدیلن بر مسلك اکمال
ایدلمش اولماز ، یعنی حالا ناقص قالیرده بر حقیقتك ادراکنه
خدمت ایتمزسه ، اوحالده مذکور مسلکك اساسنده خطا
ونقصان بولندیغی تظاهر ایدر . و نتیجه‌ده آرانیلان حقیقته
یاریمه یقین اولور . واصل خطا ، بوناقص حقیقتی ، تکمیل
بر حقیقت دیه قبول ایتمکدر. بوقبیل اساسده بوزوقلق اولان
مسلکلر کرك استقامت وکرك تمایللری اعتباریله کندیلرینه الك
یقین اولان دیکر مسلکلرله تصحیح اولنورلر . بو ایکنجیلر
اوطرز مسلکلردرکه اولکیلر مطلقا کندیلرینه‌طوغرو سورو-
کلنیرلر وکندیلرنده نهایت بولورلر. شو حالده مختلف مسلکلر
یکدیکریله برلشدیرلمش وآنجق مثبت اولان اساسلری آلنه‌رق
دها کنیش بر مسلك وجوده کتیرلمش اولور. - بوعملیه‌نك،
برطاقم مسلکلردن کیفی برصورتده بعض اساسلری اقتباس
ایدیله‌رك وجوده کتیریلن «انتخابیه فلسفه‌سی» ندن فرقی‌واردر.

ینه بوعملیه‌نك ، حتی خطایه بر اهمیت ویره‌رك اونی
حقیقتك اساسندن عد ایدن برطاقم معارض فکرلری طوپلایان
«هه‌غه‌ل» - أرنسته‌کل دکل- اصولندن‌ده‌فرقی‌وار. تاریخك
«حقیقی» اصولی ، بزم کبی حقیقتی سوه‌نلر ، و اونی بولمغه
چالیشانلر نظرنده‌کی طوغرولق و اخوت اولملی‌در .

فلسفهٔ عتیقه

اسکی قوملرك فلسفه نظریه‌لری

هند فلسفه‌سی

هندلیلرك علم مافوق الطبیعه‌سی ، براهمان دیننده کثرت
اله و وحدت وجود طریقلری : ـ هندك ایلك فلسفه نظریه‌سی
کثرت اله » اولمشدر . انسان بو مسلکده طبیعتك تکمیل
قوتلرینی ، کندیسی کبی ذکا واراده ایله متصف وتمامیله کندی
شکلنده بر موجود فرض ایتمشدر . «ووداس» ك الهیلرنده بو
اساس نظره چارپار . ـ بوندن صکره هندك فلسفی فکرلری
وحدت وجود اعتقادینه آتلامشدرکه براهمان دیننك اساسنی
بو اعتقاد تشکیل ایدر . ـ پك کثیر اولان اللهلر اوچ بویوك
اللهه وبو اوچ بویوك الله‌ده عمومی ویکانه بر اللهه راجعدر .
عمومی ویکانه الله روحدر . ـ دنیا اللهك تجلیسیدر ؛ الله
دنیایی برعشق نتیجه‌سی اوله‌رق خلق ایتدی . بوعشق حرص
ایله قاریشیقدر . بعضاً یاپار بعضاً ییقار ، بعضاًده محافظه ایدر .
یاپارکن براهمادر ، ییقارکن سیوادر ، محافظه ایدرکن ویشنودر ؛
ایشته هندلیلرك تثلیثی . ـ دنیایی اللهك بر تجلیسی عد ایتمکدن
بر نتیجه چیقارکه اوده روحلرك سیاحتی وبشقه جسملرده
تعلقیدر . بونظریه‌یه کوره بودنیاده هر روحك کندی درجهٔ

اخلاقیه‌سنه کوره بر موقعی، بر قالبی واردر؛ انسانلرك طالعن
مقدراتنه حاکم خارجی هیچ بر قوت موجود دکلدر. هر کس
کندی ایلکنه و فنالغنه کوره کندی ایی ویاخود فنا طالعن
احضار ایدر. ـ بو اعتقادلر پك بیوك وپك یوکسك اوصاف
ممیزه‌یی حائزدر. براهمادینی واخلاقی. ـ زهدتقوا، تواضع
سادهلك، صبر، حقسزلقلری عفو، ضعیفلره احترام ومحبت
قادینلره احترام ومحبت، حیوانلره احترام ومحبت ... بواخلاق
اولانجه عظمتنه رغماً حریت پرور دکلدر. انسانلر آره‌سند
صنف و درجه‌لر تشکلنه و نهایت رهبانك نفوذ و استبدادین
سببیت ویرمشدر.

هندك مستقل فلسفه‌سی: — هندك مستقل فلسفه احداث
ایدن باشلیجه فیلسوفلری، « مسلك حظ » مؤلفی قاپیلا؛
حالا شایان دقت براثر اولان « مسلك منطق » مؤلفی غوتاما؛
و « رمزیه» مسلکی رئیسی پاتانجالی‌در. پاغاوات چیتانك ومجدد
بودانك نظریه‌لری بالخاصه بوصوك فیلسوفدن اقتباس اولنمشدر.

بودا فلسفه‌سی: — بودانك کرك اخلاقی، کرك علم
مافوق الطبیعه‌سی درت علوی اساسه ارجاع ایدیله‌بیلیر. برنجیسی:
موجودیت حسیه بر خیالدر. ایکنجیسی: بوخیالدن حصوله
کلن هر آرزو کدری انتاج ایدر. اوچنجیسی: خیال وکدر
نهایت « نیروانا » طرفندن ختامه ایره‌ر. نیروانا، ابدی اولان
موجودیتك ایچنده فانی موجودك یوق اولمسیدر. دردنجیسی:

.كره موجود اولان هر شی كندی آرزولرینی تسكین ایده‌ایده
طلقا نیروانایه واصل اولاجقدر. ــ ایشته بورادن بودا اخلاقی
صوله كلیر. بو اخلاقده بتون انسانلر مساویدر. وظائف اخلاقیه،
مليات دينيه‌يه مرجحدر. اخوت عمومی اولملیدر. مرحمت، حلمیت،
غو، تواضع وتحمل برر وظیفه‌در. بودا مسلكی صافیتنه رغماً
سرارلی و «وجد» آلوددر. بوراده مرحمت وایيلك فكری
.قدر انكشاف ایتمشسه، حق فكری اوقدر مجهول قالمشدر.
ساساً شرقده مدنی و سیاسی فضیلتلر یرینه اسرار پرورلك
.دين فضیلتلری قائمدر.

ایران فلسفه‌سی ــ زردشت

زردشتك علم مافوق الطبیعه‌سنه حاكم اولان فكر (عیسی‌دن
٦٦٠ سنه اول) وحدت وجود دكل، ثنائیت وجود ایدی.
ومسلكجه كائنات ضیا ایله ظلمتدن، حق ایله باطلدن، خیر
ایله شردن ممتزج برضمیردر. ــ هرمز؛ خیر اساسیدركه تفكر
دیمكدر. بودنیایی؛ ابدی اولان «كلام» وحقیقتك، ذكانك
افاده‌سی دیمك اولان «فعل» واسطه‌سیله یاراتمشدر. ــ اهریمن؛
شر وظلمت اساسیدر كه متمادیاً هرمز ایله مجادله ایدر؛ فقط
نتیجه‌ده مطلق هرمز غالب كله‌جكدر. زردشتك اخلاقیده
علم مافوق الطبیعه‌سی كبیدر. خیرك شكل اخلاقیسی برحقیقتدركه
سوزلرك صمیمیتی ویاپیلان ایشلرك صافیتیله تعین ایدر. شو حالده

ایرانیلرك نزدنده خیر وشر اولمق اوزره موجود اولان ایکی اساسك بری ضیا ایله دیکری ظلمتله تفسیر اولنور . بونك ایچون عبادتلری ضیایه ، کونشه ، آتشه طاپمق صورتیله تجلی ایدر .

سەلت وغولوا فلسفەسی

سەلت وغولوا اقوامنك عالملری دها یوکسك دهاطوغرو بعض اساسلر تعلیم ایدییوردی که اونلرده شخصه عبادت ، حریته عشق ، اولومی استحقار اساسلری در . الڭ بیوك عبادت فداکارلقدر . چونکه فداکارلقلرده مذکور اساسلرك اوچیده موجوددر . علم مافوق الطبیعه‌یه عائد فکرلرینه کلنجه بو فکرلرده اخلاقی فکرلرینه مربوط اولارق ارادەیه مالکیت وابدیت روحدن عبارت بولنیوردی . غولواده دین فکری‌ده بسبتون بشقه بر شکلده تظاهر ایتمشدر . اونلرجه عشق ابدیدر . انسان انجق اولدکدن صوکرا وقتیله ایتمش اولدیغی فداکارلقلره مکافاةً تکرار دنیایه کلیر . تناسخ ، سعادت ایچوندر . اوبر دنیاده عذاب یوقدر . بتون موجودات کوندن کونه تکامل ایدییور .

چین فلسفەسی ـ قونفوچیوس ، منچیوس

چین فلسفەسی مافوق الطبیعه اولمقدن زیاده طبیعی وعملی در ؛ چین فیلسوفلری دائما ، دینله ، آلهیاتله قاریشمامش بر فلسفه ایله اشتغال ایتمشلر . ـ قونفوچیوس (عیسی‌دن ٦٠٠ سنه اول)

وظیفه‌یی باشلی باشنه وعمومی برقانون اولمق اوزره قبول ایدر.— ارضك قانونی براستکمال وسمانك قانونی برمکملیتدر.— اخلاق، بالذات، طبیعته وکندیسنی استیعابه کافی اولمیان عالمه فائقدر.— هرشیده یکانه اساس مکملشمکدر. قونفوچیوس، بواساسلردن وظیفهٔ عدلیه‌یی وتعاونی استخراج ایتدیکی کبی عین زمانده مرحمت وعشقی ده استخراج ایتمشدر؛ بزانسانلری بتون قلبمزله سومکه واونلره قارشی‌ده اونلرك بزه قارشی یاپملرینی ایسته‌دیکمز شکلده حرکت ایتمکه مجبورز.

منچیوس (عیسی‌دن ٦٠٠ سنه اول) قونفوچیوسك قاعده‌لرینی احیا واصلاح ایتمش، وبوقاعده‌لره حریت پرور بر سیاست علاوه ایلمش‌در. اونك نزدنده بر پرنس افرادك عادیسندن دها عادیدر. حق ملکیتك وویرکیلرك هرحالده دها ایی برشکله قونولمسنه لزوم واردر.

مصر فلسفه‌سی

مصرده خصوصی بر صورتده نه فلسفه، نه فلسفی فکرلر یوقدر. یالکز دین وعبادتلرنده علم مافوق الطبیعه‌یه عائد بعض یوکسك فکرلر نظر دقتی جلب ایدر. بوجمله‌دن اولارق «ابدیت» فکرینی ذکر ایده‌بیلیرز.

عبرانی فلسفه‌سی

عبرانیلرك علم مافوق الطبیعه‌سنده اك اساسلی فکر کائناتك

مادەسنه تعلق ایتمز ، بومادەنك سبب شخصیسنه تعلق ایدر : اونلرك نظرنده الله مستقل برقوتدر كه كندی كیف وارزوسیله بوعالمی خلق ایتمشدر .ـ انسان دخی ارادۀ جزئیه‌یه مالك بر قدرتدر . ایسترسه اللهه اطاعت، ایسترسه عصیان ایدر.

عبرانیلرك اخلاقنجه وظیفه اللهك صفتلرندن بریسیدر . انسانلره نهی صورتده آمر اولور .

سیاستلری حكومت روحانیه‌یه مساعد برحالده‌در. حكمدارلق هم بر ایلك، هم برفنالقدر.

یهودیلره عائد بتون مسلك ومكتبلرده ایلك ومرحمت فكرلری كورولور . اسكی هیله‌ل (عیسی‌دن ١٠٠ سنه اول) انسانلره قارشی حلمیت وعشق توصیه ایدر و : «سزه‌یاپیلمه‌سنی ایستمدیككز شیئی باشقه‌سنه یاپمایكز . » دیردی . اخلاقه كلنجه: كرك ستوئیسیه‌نلر، كرك ترابوتلر قناعتكار وخیالپروردر.

یونان فلسفه‌سی

ایپونیا طبیعیونی

ایونیانك ایلك فیلوسوفلری : تالس

ایپونیا فیلوسوفلری اشیانك ماهیتنی حس اولنه‌بیلن طبیعتده‌آرارلر. تالسه‌كوره كائناتك ماده‌سی صویك معادلیدر. «آناقسیمه‌ن»ه وآپولونیانك «دیوژن»نه كوره بوماده هوانك

معادلیدر . آنا قسیماندر ، بوادعالره رغماً کائناتی تشکیل ایدن مادهنك نههوایه، نهده صـویه معادل واونلرکبی معین اولمدیغنی سویلمش واصلا بونك تعیین ایدیلهمیهجکنی ادعا ایتمشدر .

هر اقلیت

هراقلیتك متافیزیکی، حرکت وقانونی .ــ هراقلیت «کائناتك مادهسنی آرامق بیهودهدر . » ادعاسنی درمیان ایدر . نظرنده اساساً هیچ برشی موجود دکلدر . انجق صوکرهدن وجوده کلنلر موجوددر . کائناتده کی تحرکات آقان بر صـوده شکلی واردر . یعنی هرشی کچر . وعینی آقان صوده ایکی دفعه بانیو ایتمك ممکن دکلدر. عینی تحرکات برشکلیده آتشدهدر. وانجق آتش واسطهسیله وآتش شکلنده تکمیل کائناته انتشار ایدر . عمومی آتش مرئی دکلدر . کوروله‌مز ، فقط حیات صاحبی ذکا صاحبی، ازلی، ابدلی والهیدر .ــ هرنهقدر هرشیٔ موقت وقرارسز ایسهده کرك بوحرکت وکرك بوقرارسزلق ینهقطعی وثابت برقانونه تابعدرلرکه بو قانونده « ضدلرك اجتماعی » در . هرشی هم موجوددر ، هم دکلدر . بواجتماع ازلدن ابده قدر امتداد ایدن بر آهنکدر . فقط عینی زمانده‌ده بر محاربهدر . مخالفت اولمایجه آهنك اولماز . سـیوری‌یه قارشی قالین ، کوندوزه قارشی کیجه، یازه قارشی قیش واردر. بتون‌اشیانك منشأی محاربهدر . بوندن ماعدا بوقانون براحتیاجدر. حتی بر

عدالتدر . چونکه هرحرکتك عمقنده مطلقا برفکر واردر . بوندن الله استنتاج اولنه‌بیلیر .

هراقلیتك حکمت طبیعیه‌سی ـ هرشی، دوشونن ویاشایان؛ سونن ویانان؛ هوایه، صویه، طوپراغه انقلاب ایدن وینه اصلی حالنه رجعت ایله‌ین آتشك تناسخلریله ایضاح اولنه‌بیلیر. آتش هرشی اولور . وهرشی آتش اولور . هراقلیته کوره آتش اویله بر شیدرکه شیمدیکی زمانك فیلوسوفلری عینی شرطلری وعینی وصفلری حائز اولمق اوزره «قوت»ی ذکر ایدرلر .ـ هراقلیت کائناتده‌کی قوت وحرکتك ثابت اولدیغنی ومقدارندن غیب ایتمدیکنی‌ده ادعا ایتمشدر. اونك نظرنده آتشك حرکتی بتون کائناته شاملدر. طبقی بر آلتونکبی هرشیئه تقابل وتبدل ایدر .ـ شوقدرکه بوعمومی اولان حرکت برطاقم قاعده‌لره و قانونلره تابعدرلر . غایت منتظم ودورلرك مروریله حصوله کلن برتکامل واردر. بوتکامل بعضاً یوقاری‌یه طوغری چیقار بعضاً آشاغی‌یه طوغرو اینر. ازلی ـ ابدی‌در. چونکه کائناتك نه‌اولی ونه‌ده آخری واردر .

هرافلیتك «اخلاق» ی .ـ روحمز الهی اولان ودوشونن آتشك برقیغلجیمیدر؛ نه‌زمان هرشیئی دوشونه‌بیلیرسه، نه‌زمان کائناتك حقیقتنی آکلارسه اوزمان فضیلت صاحبی اولور . اك عملی اخلاق قاعده‌سی ، اشیانك احتیاجنه تابعیتدر . بونك ایچون روحی هرشیدن تصفیه ایتملی . بالخاصه اونی قرارتان

وسوندورن شیئی دفع ایتمیلی‌در . روح؛ کندی شخصی حیاتنه نظراً فانی ، فقط عمومی اولان موجودیتنه نظراً باقیدر . هر شهر طبقی برشخص کبی عمومی اولان کائناتدن بسله‌نیر. و کندی قانونلرینی‌ینه او کائناتك قانونلرینه قیاساً یاپار . — نتیجه هراقلیتك فلسفه‌سی حقیقی فلسفه‌نك باشلانغیجی ومحسوس اولان عالمك صادق بر لوحه‌سیدر . افلاطون بوموقت عالمك فوقنده باقی ومافوق الخیال دیکر برعالمك موجودیتنی ادعا ایتمشدر .

آناقساغور

کائنات ـ آناقساغور اشیانك سببی اولمق اوزره هراقلیت کبی «حرکت»ی قبول ایده‌جك یرده مافوق‌الموجود ایکی شی آره‌سنده بسیط برمناسبت وبونك نتیجه‌سی اولمق اوزره حرکتی قبول ایتمشدر؛ هیچ برشی غائب اولماز. هرحادثه اشیا آره‌سنده‌کی میخانیکی امتزاجلرك برنوعیدر . بورادن کائناتك تمامیله میخانیکی برایضاحی استخراج اولنه‌بیلیر. — هرشی برنهایتسزلکدر، هرشی برکائناتدرکه مختلف نسبتلرله هرشیئی محتوی بولنور : هرشی هرشیئك ایچنده‌در . بوندن بشقه هر موجود نهایتسز برصورتده ، مساوی قسملره تقسیم اولنه‌بیلیر.

قانك نامتناهی طامله‌لری واردر . أت ، نامتناهی درجه‌ده کوچوك ذره‌لردن تشکل ایدر . بونلر هپ متجانس ومتشابه قسملردن عبارتدر. — اشیانك بتون اقسامی بری برینه قاریشیرده

هیچ برشی حاصل ایده‌مزسه حس اولنمیان بر عمومی تشوش باشلایور ؛ دیمکدر . بو عمومی تشوش دها «زمان» دیدیکمز شی باشلامادن اول واقع ایدی . بو تشوشی دفع ایتمك واشیایی یکدیکرندن آییرمق ایچون‌ده حرکته احتیاج کورولیوردی . حرکت‌ایسه الٓهی اولان ذکادن ظهور ایتدی . وطبقی روحك جسمی حیاته سوق ایتدیکی کبی کائناتی تحریك ایتمکه باشلادی . «هرشی بری برینه قاریشمش ایدی . ذکا کلدی ، انتظام باشلادی .»

کائناتی حرکت ایتدیرن ذکا ـ ذکا بنفسه موجوددر ، صافدر ، بسیطدر ، مستقلدر ، کچمش ، کچمکده بولنان وکله‌جك اولان هرشیئی بیلیر ، هرشیئی حرکت ایتدیرر . ـ نتیجه : ایشته ایبونیا فیلوسوفلری هرشیئك ایضاحنی طبیعتده آرادقدن صوکرا نهایت بو ایضاحی ذکاده بوله‌بیله‌جکلرینه حکم ایتمشلردی . هراقلیت ، ذکایی ماده‌نك داخلنده و ماده‌یی داخلاً تحریك ایدیجی برحالده فرض ایتمش ، آناقساغور ایسه بو ذکایی ماده‌نك خارجنه چیقاره‌رق خارجی برصورتده ماده‌یی تحریك ایلدیکنی سویلمشدر . بالآخره کوروله‌جکدرکه ذکا ماده ایله برابر فرض اولنه‌جق ، نه اونك داخلنه کیره‌جك ، نه ده اونك خارجنده قاله‌جقدر . بوراده بحث اولنان ذکا روحك معادلیدر .

ده‌موقریتك آتوم مسلکی

ده‌موقریت کائناتك میخانیکی برصورتده انکشافی مسئله‌سنی

پك زياده انكشـاف ايتديرمش، فقط آناقساغور كبى تحريك ايديجى ، عالى بر ذكانك موجوديتنى قبول ايتمه‌مشدر. حركت ازلى ـ ابدى اولديغى ايچون اونك ايضاحى كندى نفسنده‌در. هرشيئك عنصرلرى «خلا» ايله «ملا» در . ملا برطاقم آتوملره تقسيم اولنوركه اونلرك امتزاجى « كل » ى تشكيل ايدر. روح دهـا رقيق بعض آتوملردن متشكلدر . ــ دەموقريت مسلكى تماميله ماديون مسلكنك عينى‌در .

ايتاليانك و «ئه‌له» نك غايهٔ خيالى مسلكى

ايتاليا مسلك فلسفيسى

فيثاغور و فيثاغور طرفدارلرينك متافيزيكى . — آريستو ديیوركه : رياضيات ايله يوغورولمش اولان بوآدملر، اشيانك صوك ايضـاحنك عددلرده اولديغنى اعتقاد ايتديلر . بونلرك نزدنده عددلر اشيانك فوقنده ، و اونلرك قانوننه حاكم ايدى. كائناتى آنجق عددلر اداره ايدييورلردى. فيثاغورطرفدارلرى بونظريه اوزرنده اوقدر ايلريله‌ديلركه نظرلرنده يكانه حقيقت « عدد » لردى . و تفكرك بتون عنصرلرى عـدده رجعت ايليورلردى .

فيثاغور طرفدارلرينك رياضياتى وحكمت طبيعه‌سى .— بونلر حساب علمنه دائر برچوق شيلر كشف ايتمشلردر. بالخاصه

تكرات جدولى و عرب رقملرى دينيلن رقملر، حسابه وهندسه‌يه عائد برچوق تطبيقات بومسلك طرفدارلرينك ايجادلرندندر . «فيلولاوس» اسمنده‌كى حكيم ارضك كندى محورى و مركز نارينى اطرافنده دوندكده اولديغنى سويلمش؛ خسوف وكسوف حادثه‌لرينى ، قمرك صفحه‌لرينى ايضاح ايتمشدر . بوندن باشقه رياضياته عائد برچوق دعوا ونظريه‌لرك فنك ترقيسنه پك بيوك ياردملر ايتديكنى‌ده سويلمشدر .

فيثاغور طرفدارلرينك روحياتى و اخلاقى. — روح بر عدددركه كندى كنديته حركت ايدر . فضيلت بر آهنكدر. عدالت ؛ متقابل مناسبات ؛ دوستلق مساواتك برخاصه‌سى‌در. عددلرك منشأى غايت علوى‌در و نامتناهيلكى احاطه ايدن وحدت حالنده بولنور. نامتناهى وحدت ، الله‌در .

ئه‌له مسلكى

قسه‌نوفان. — ئه‌له مسلكنده حكم اجرا ايدن باشليجه فكر ، اشيانك تعددينك ظاهرى اولمسى وبرشى نه‌قدر تعدد ايدرسه‌ايتسين وحدت خارجنه چيقه‌مديغى فكرى‌در. قسه‌نوفان ادعا ايدييوركه الله «بر» در، الله كائناتدر. بونلرى آيرى آيرى فرض ايتمك ممكن اوله‌ماز . چونكه اوزمان «بر» ك خارجنه چيقلمق لازم كلير .

پارمه‌نيد . — پارمه‌نيد دخى «موجود مطلق» ك « بر »

اولدیغنی قبول ایدییور . وبو «بر» ك نامتناهی ، ازلی وابدی اولدیغنی و اوندن خارج هیچ برشیئك موجود اوله‌میه‌جغنی سویلیور وعلاوه ایدییورکه ؛ وجود تفکره مساعد برشیدر .

زه‌نون . — ئه‌له‌نك بو بیوك فیلوسوفی هراقلیتله برابر بوطرز دوشونجه‌لری ردایله یکانه حقیقت اولمق اوزره وجودی قبول ایدییور . اونك نظرنده‌ده هیچ برشی یاراتیلماز، هرشی اساسندن موجوددر. تبدل وحرکت آنجق ظاهری شیلردر... زه‌نون بورادن حرکتك امکانی علیهنه برچوق دلائل الده ایتمشدر .

ایشته بوصورتله ئه‌له فلسفه‌سی قطعی بر وحدت فکری ایچنده طولاشوب طورمشدر . وحدتك خارجنده هیچ برشی موجود دکلدر. بومسلکك صوکی خیالی بر «پانته‌ئیزم = وحدت وجود» در .

آنپه‌دوقل

آنپه‌دوقل ؛ فیثاغورك وایپونیانك فلسفه مسلکلرینی یکدیکرینه مزج ایدرك یکی برفلسفه مسلکی احداث ایتمشدر . آنپه‌دوقلك نظرنده هرشی ایکی اس‌دن ظهور ایدر . بو اسلر عشق ایله نفرتدر . بدایتده هرموجود آنجق بروحدت تشکیل ایدییور وبووحدت ایسه عشقك یعنی اللهك آغوشنده بولنیوردی. بالاخره نفرت، اتحاد یرینه انقسامی و « جذب » دوره‌سی یرینه

« دفع » دوره‌سنی قائم ایتدی . بوصورتله کروی اولان عالمد
برحرکت حصوله کلدی. وبرچوق دفعه انقساملر پیدا اوله‌رق
درت عنصر میدانه چیقدی: آتش، طوپراق ، صو ، هوا ..

هرشی یواش یواش ینه عشقك اولکی وحدتنه عودت
ایدییور . وانسان ؛ معلوماتی، حسیاتی، واشیا آره‌سنده‌کی آهنگ
بیله‌رك او آهنکه توفیقاً اجرا ایتدیکی حرکتلری طولاییسیله
یاواش یواش ینه وحدته تقرب ایتمکده‌در . بناءً علیه یالکز
همجنسلرمزی دکل ، بتون موجود اولان شیلری سومه‌مز
ایجاب ایدر . برکون کله‌جکدرکه بوجاذبه قوتی تکمیل کائناتی
براسره ارجاع ایده‌جك وبو اس عشقك حکمدارانه اداره‌سی
آلتنده بولنه‌جقدر .

سوفسطائیه

بشنجی عصرك صوکارینه دوغرو سوفسطائیه (صوفیزم
مسلکی فوق العاده یول آلمش وبو مسلکه منتسب برچوق
فیلسوفلر یتشمشیدی . بوفیلسوفلرك کندیلرینه مخصوص
مسلکلری وفلسفه‌لری یوقدی. بتون فکرلری ونظریه‌لری دیکر
فیلسوفلرك عینی ایدی . یالکز آنه‌ده یکدیکرینه معارض
صورتده نشر اولنمقده بولنان برطاقم مسلکلر حقیقتك انکشافه
خدمت ایده‌جك یرده بالعکس اورته‌دن غیب اولمسنه سبب

ولييوردى . سوفسطائيلر بو حالدن ملهم اولديلر . وديديلر كه
« هر شى؛ اوزرينه استناد ايتديكى ديكر برشيئه نظراً حقيقى در،
حد ذاتنده حقيقى هيچ برشى يوقدر . »

پروتاغوراس

پروتاغوراس ؛ ايپونيانك حظ وتهوت مسلكندن بعض
نتيجه‌لر استخراج ايتمشدر. انسان اشيانك مقياسيدر. بو خصوصده
حاسه‌لريمز واسطه اولورلر. چونكه اساساً اشيا يوقدر؛ آنجق اشيانك
بزه كورونوشى واردر. يعنى موجود اولان شى بزم حسلرمزدر.
بوندن ده فكرلريمزك ومعلوماتمزك نسبيتى نتيجه‌سى ميدانه چيقار.

غورجياس

غورچياس ، ئه‌له فلسفه‌نك غايهٔ خياليسندن كندى زبيت
نتيجه‌سنى استحصال ايدييور ، دييوركه : هيچ برشى موجود
دكلدر . اكر بعض شيلر موجود اولسه‌يدى اوموجود اولان
شيلرك طانماسى ممكن اوله‌مازدى . اكر برشى هم موجود
اولسه هم‌ده طانينسه بو موجود اولان و طانينان شيئك افاده
ايدلمسى ممكن اوله‌ماز . ايشته غورچياسك اوچ اساسى ...

سوفسطائيلر مطلق حقيقت يرينه مافوق الطبيعياتده
«نسبى»نى ومشابهى اقامه ايتدكارى كبى اخلاقده‌ده «نسبى خير»ى
مطلق خير يرينه اقامه ايتديلر . ولطيف ، فائده‌لى كبى صفتلر
احداث ايلديلر . سياسياتده قطعى اولان حق فكرينه مقابل

عارضی بر قوت قبول ایتدیلر . هرنه‌قدر بتون کائناتی عارضی ونسبی اوله‌رق قبول ایتمك یونان فلسفه‌سنك ترقیسنه خدمت ایتدی وموقت بر مدت ایچون فائده‌لی اولدی ایسه‌ده بو فائده و خدمتی اوزون مدت دوام ایده‌مدی . سوفسطائیلر اشیانك فکرینی ، دوشونن فاعله ارجاع ایده‌رك کوستردلرکه بواشیایی آکلامق ایچون تفکردن باشقه نه بر واسطه ، نه بر مقیاس واردر . بوندن بشقه فکرلرمزده آنجق بیوك بر تحول کوردکلرینی سویلرلر . اوراده اصلا عقل ، محاکمه واراده کبی خاصه‌لری کورمك ایسته‌مزلر .

سوقراط

سوقراطك ایلك مطالعه‌لری . — سوقراط چوجوقلغنده حکمت طبیعیه وقوزموغرافیا ایله اشتغال ایتدی. آناقساغورك کتابلرینی اوقودیغی زمان ذهننده یکی بر جریان حصوله کلدی. کائناتك ایلك سببنك مادی اولمیوب معنوی اولدیغنی ـ آناقساغور کبی ـ تصدیق ایتدی . وبوندن صکره مطالعاتنده پك زیاده ایلریلیه‌رك آناقساغوری کیریده براقدی. « خیر » ه مقابل ذکا یالکز باشنه ایکی شیدن برینی انتخاب قدرتنی حائز دکلدی. یعنی کائناتك حقیقی سببی «خیر» در. وذکانك مطلقا «خیر» ی غایه اتخاذ ایتمسی لازمدر. ایشته سوقراطك علت غائیه نظریه‌سی...

.كايه اساس اولمق اوزره « خير » ی قبول ايتدكدن صكره
.وقراط نظرنده بتون علملره حتى فلسفه‌يه حاكم اولان شی
اخلاق» ايدی . وسوقراط بالخاصه «اخلاق» ه چاليشدی .

سوقراطك اصولی ياخود اصول مناظره . — بو اصول
يكی قسمی حائزدر . برنجی قسم استهزادركه حقيقی علمك
نايهٔ خياليسنی ، خطالی علمك غايهٔ خياليسيله قارشيلاشديره‌رق
حقيقتی اعلا و خطائی تصحيح ايدر . ايكنجی قسم ايسه
معلوملردن مجهولی استخراج ايتمك اصولی‌در . بوكا ذكانك
وليدی دخی دينيلير . علمك باشليجه واسطه‌لری شونلردر :
رنجيسی استدلال‌دركه بسيطدن مركبه، خصوصی‌دن عمومی‌يه
طوغرو ايلريله‌جك‌در . ايكنجيسی تعريف‌دركه عمومی بر
فكر وجنس ايچنده‌كی حقيقتی وخصوصيتی كوسترر. بوخصوصده
سوقراط هرشيئی فكره ارجاع ايتمش وفكريوندن [ايده آليست]
ولمشدر .

سوقراطك اخلاقی . افعالده اصول. اراده نظريه‌سی . —
علمك وظيفه‌سی اشيانی فكر داخلنده برطاقم جنسلره آيرمقدر.
بوصورتله هرشی كنديسنه لايق اولان موقعی بولور .

بوصورتله فكراً اشيانی تصنيف ايدن كيمسه «بودها اي،
بو دها فنا» كبی تعبيرلرله اونلری تصنيف ايدركن ناصل حكم
يتديسه افعالنده دخی عين صورتله حكملر ويره‌رك فعل
وحركتلرينی ، اوكرنمش اولديغی علمه تطبيق ايله‌ملی‌در .

فقط نظری اولان علمه عملی اولان حرکتلری تطبیق ایده‌بیلمك ، یعنی ایی دیه حکم اولنان شیلری یاپمق وفنا دیه حکم اولنان شیلردن قاچمق ایچون انسانده براراده‌نك وجودی قطعی‌در . بونکله برابر سوقراط ارادۀ جزئیه‌یی قبول ایتمز . چونکه بویله بر اراده هیچ بر صورتله ایضاح ایدیله‌مز ، هیچ بر صورتله تعریف اولنه‌ماز . سوقراطه نظراً اختیاریله فنالق یاپان هیچ بر کیمسه یوقدر . شوحالده سوقراط ذکا ایله اراده‌یی بر برینه قاریشدیرر . سوقراط فلسفه‌سی «اخلاقی» اولمق ادعاسنده بولندیغی حالده آنجق ذکائی اوله‌بیلمشدر . علم بوراده هرشیئی قاپلامشدر . سوقراط دییورکه : خیری اوکره‌نیکز ؛ واجر ایدیکز . انسانلره علم تحصیل ایتدیریکز . اونلری عالی قیلکز . بر انسانك خیر عد ایتدیکی شی دیکر بر کیمسه‌نك خیر عد ایتدیکی شی ایله تعارض ایتمز . حتی بتون کائناتك خیر عد ایتدیکی شی ایله‌ده تعارض ایتمز . خیرك بوقدر عمومی اولدیغنی آکلایان کیمسه هیچ برشیئی اوکا ترجیح ایده‌مز وبویله بر آدم عینی زمانده هم عالم اولور همده فاضل ...

شوحالده شکللری آیری آیری اولسه‌ده فضیلت عینی‌در اساس ؛ عقل حکمت‌درکه انسانده جسارتی . قناعتی وعدالتی حصوله کتیرر . حتی مرحمتی تولید ایدر . عقل . جسارت وقناعت ؛ شخصی فضیلتلردر . عدالت ، اجتماعی بر فضیلت مرحمت ایسه دینی برفضیلتدر . سوقراطك عدالت حقنده‌کی

ظريه‌سی مكتوب اولان قانونلر اوزرینه دكل ، انسانیتك پك
لی اولان نظری قوانینی اوزرینه مستنددر . بو قانونلر عینی
مانده طبیعی والهی عد اولنورلر ، چونكه عقلی دزلر . ایشته
صورتله سوفیستلرك ، یكدیكرینه ضد اولدیغنی ادعا ایتدكلری
بیعتله قانون یكدیكریله برلشیر . حقیقی قانون بالذات طبیعتدر .
بیعت ایسه عقلدر .

ایلك عدالتده داخلدر . فنالغه قارشی فنالق ایتمك حدمز
كلدر . هر یرده وهركس ایچون خیری آراملیدر . هركسه
رشی دوست معامله‌سی اجراسنه مجبورز . انسانیته محب اولمق
جاب ایدر .

بر عائله ایچنده قادین ارككه مساویدر . هر نه‌قدر وظیفه‌لری
مخالف اولسه‌بیله فضیلتكار بر قادینی حتی بر ارككه ترجیح
ه‌ملیدر . سعی بتون اسكیلرك دخی ادعا ایتدیكی وجهله سوقراط
دنده محترمدر وسربستانه‌لی‌دز . بو دوشونجه‌یه بناءً سوقراط
سیرلرك آزاد ایدلمسنی توصیه ایتمشدر . سوقراطك نزدنده
باست ؛ حقك علمی وفائدۀ عمومیه‌در . بناءً علیه كیم الك چوق
لسه انسانلرك اداره‌سی اوكا عائد اولمق لازمدر . جبر وشدت
ه ، قوت ایله ، غلبه‌لك واسطه‌سیله وتصادفاً انسانلری اداره‌یه
لاحیت قازانمق حقسزلقدر . بورادنده سوقراطك آریستوقرا-
ی‌یه تمایل ایتدیكی آكلاشیلیر . هیچ كیمسه بر دیكرینه قوت
ه برشیئی قبول ایتدیرمكه مأذون دكلدر . آنجق اقناع ایله‌ملی‌در .

بوفکریله‌ده سوقراط دەموقراتلغه تمایل ایتمشدر . شو صورتده سیاستی قاریشیق اصوللردن متشکلدر .

سوقراطك دینی نظریلری. — سوقراط اللهك موجودیتنی ولطفنی اثباته پك چوق اوغراشمشدر . اولا عمومی برسببك وجوبی، وبوسببك کندی عمومی اولان ذکاسندن بزیده حصه‌دار ایتمسی ، ثانیاً کرك طبیعتده وکرك انسانده برطاقم علت غائیه‌لرك موجودیتی براللهك وجودینه دلیلدر. الله‌بردر ازلی‌وابدی‌در . غایت عظیمدر . کندی لطفی هرشیئه شاملدر وکندی کندیسنی بعض کیمسه‌لره داخلی برصدا ایله الهام ایده‌بیلیر . شوصورتله سوقراط الٓهی برالهام حسنه مالکدر عینی زمانده ملکه وشیطانه‌ده اعتقاد ایدر .

دعوا، مدافعه‌وسوقراطك‌وفاتی.— سوقراط‌سوفیستلرله مجادله ایدییور واونلری ینه کندی سلاحلریله محو ایتمك ایستیوردی. فقط‌بومجادله‌لراثناسنده‌اونلرله‌اختلاطده‌بولندیغندن آریستوفان طرفندن کندیسنك‌ده برسوفیست اولدیغی اعلان ایدلدی . عینی زمانده آریستوقراسی‌یه تمایلی دخی علیهنده‌بعض سیاسی کیملر اویانمسنی دعوت ایله‌مشدی . مه‌لیتوس وآنیتوس نامنده ایکی کشی سوقراطی اللهه اعتقاد ایتمه‌مکله و کنجلرك اخلاقنی افساد ایتمکله اتهام ایلدیلر . سوقراط منتظم برصورتده کندینی مدافعه ایتمکه و ایتدیرمکه تنزل ایتمدی . محکوم‌اولدی زهرلندی . کندیسنه قاچمق تکلیف ایدن « قریتون » ده یله مشهور اولان جوابی ویردی ، ووفات ایتدی .

افلاطون

فكرلر ارەسندە اصول مناظرە وفكر نظريەسى

حس اولنان عالم ، ظاهرى بر عالمدر. شوحالدە حسلرمزك
ە طانتديغى شى بر كولكەدر . اصول مناظرە برمرديوەندركە
رنك واسطەسيلە روح كچيجى وظاهرى اولان شيلردن ابدى
لان حقيقتلرە يوكسەلير خصوصى، جزئى ومتحول حادثەلردن
وح برطاقم مناسبتلر استدلال ايدركە بونلر طبيعتك عمومى
ابدى قانونلرينى بزە افهام ايدرلر . فرد كچر ، جنس قالير .
رك چيچكدە ، كرك حيواندە ، كرك انساندە اولديغى كبى
لان جنس دائما كيدن فردك يرينە يكيلرينى اقامە ايدر .

فكرلرك طبيعتە كانجە : عمومى اولان اس ؛ چيچكى ،
يوانى وانسانى حصولە كتيرەجك اولا وسائطى ابدياً نفسندە
ائزدر . بو اسدە فضلە اولەرق غايت عالى برشكل آلتندە
رك چيچكدە، كرك حيواندە ، كرك انساندە هنوز تماميلە ظهورە
ەمش وتحقق ايتمەمش اولان برطاقم مكمليتلردە واردر .
بير آخرلە هرموجودك غايهٔ خياليسى ، تكملك صوك حدى
ندەدر. بواسك حائز اولديغى مكمليت برفكردر(١). بناءً عليه

(١) بورادەكى فكر كلمەلرى يرينە عربجەدە (مثل) لفظنك قوللانيلمش
لديغنى كوردم .

انسانك صوك تكمل حدی بر فكردن بشقه برشی دكلدر. فكر ایسه مكملدر ، صافدر ، یعنی هیچ برشی ایله قاریشمامشدر . موجودیتی مطلقدر ، قابل انقسام وتغیر دكلدر . عجبا بوفكرلر اشیا ایله ناصل برمناسب تأسیس ایدرلر ؛ هرهانكی برماده‌نك فكری اوماده‌نك موجودیتنك اسی‌در . موجود اولمق ینه بر فكردن باشقه برشی دكلدر. هرشخص انسانلق حسنه حصه‌دار اولدقجه موجوددر . نته‌كیم برقوپیه اصلنه بكزه‌دكجه موجود صاییلیر . فكرلرك تفكرله مناسبتنه كلنجه : بر شیئك تفكر ایدیله‌بیلمسی ، یعنی اوشی حقنده ذهنك بروقوفه مالك اولمسی فكرلرك وجودینه وابسته‌در . طانیمق دیمك اشیانك فكرینه مالك اولمق دیمكدر . فكرلرك فكرلری ایسه عالی اولان بر وحدت ، یاخود الله‌در . شوحالده الله روحلرك بركونشی‌درکه كندیسندن هم ذكا ، هم قابلیت ذكا تفرع ایدر .

حسلر آره‌سنده اصول مناظره ـ عشق وخیر نظریه‌سی

عشقده ایكی درجه واردر. بریسی عالم حسله ، دیكری عالم ذكا ایله كسب ارتباط ایدر . برینك اسمی : ارضك ونوسی ، دیكرینك اسمی : سمانك ونوسی‌در. هرعشقك ؛ هرتفكرك اولدیغی كبی ـ اس وغایه‌سی خیردر . موجودلرده سویلن شی اوموجودلرك وصفلری و بناءً علیه فكر وخیر ایله اولان ارتباطدر. دها طوغروسی سویلن شی فكر وخیردر

عشق الهی، بتون عشقلرك اساسی در . نته‌کیم الله فکری ،
بتون دیکر فکرلرك اساسی ایدی . عشق ؛ ـ ذکاده دخی
اولدیغی کبی ـ برمناظره مردیوه‌نی تعقیب ایدرك اولاشکللرك،
صوکره روحلرك کوزللکنه تعلق ایدر ودائما کندیسنی کوزل
ایشلرده کورل حسلرده، کوزل فکرلرده کوسترر . عشق بو
صورتله کوزللکدن کوزللکه یوکسه‌له‌رك نهایت ابدی ومطلق
حسنده قرار قیلار .

فعللر آره‌سنده اصول مناظره؛ اخلاق وسیاست

اراده نظریه‌سی. ـ اراده، فعللرك عمومی برغایه‌سی اولمق
اوزره انجق « خیر »ی ایسته‌یه‌بیلیر . وبوغایه‌یه واصل اولمق
ایچون بنه «خیر»ه تمایل ایله‌ین واسطه‌لری استعمال ایدر. افلا-
طون دخی سوقراط کبی ارادهٔ جزئیه‌یی قبول ایتمز. افلاطونك
اخلاقنه کلنجه ، فضیلت ؛ روحك فکرلره توافقی و بناءً علیه
اللهه مشابهتدر . عقل وحکمت ، جسارت وتحمل کبی وصفلر
روحده برانتظام وآهنك حصوله کتیرر که افلاطون بوکا «عدالت
داخلیه» نامی ویرر. عدالت خارجیه ایسه عین انتظام وآهنکك
جمعیت بشریه ایچنده حصوله کتیریله‌بیلمسی‌در .

کندی نفسنه قارشی غایت طوغرو اولان برآدام کندندن
غیری‌یه قارشی‌ده عینی دوغرولغی حائزدر . یعنی کندیلکندن
ایی اولان برموجود دیکرلریله اولان مناسباتنده دخی ایی‌در .

عدالتدن ایلك ظهورایدر. هرکسه قارشی خیر اجرا ایتملیدر. هیچ کیمسه‌یه قارشی فنالق ارتکاب ایتمه‌ملیدر. حتی بزه فنالق ایدنلره بیله ایلکله مقابله ایتمکه مجبورز .

افلاطونك سیاستنه کلنجه : افلاطون عندنده سیاست ، عمومی ویوکسك براخلاقدن باشقه برشی دکلدر. شوصورتله افلاطون نزدنده سیاستله اخلاق یکدیکرینه قاریشمشدر . سیاستك غایه‌سی انسانلری فضیلتکار وبختیار برحاله کتیرمکدر. بومناسبتله افلاطون حکومتلره فردك فوقنده بر موقع وقوت بخش ایله‌مشدر : حکومت هرشیدر، فردهیچ برشی دکلدر. عائله وملکیت؛ ایجاب ایدرسه حکومت منفعتنه موافق اوله‌رق اورته‌دن قالدیرلمالیدر . افلاطونك بوسوزی اشترا کیونه بر اساس حاضرلامشدر. افلاطونه نظراً قانونلر عقل وفن اوزرینه استناد ایتملیدر . افلاطون عندنده جزا قانونامه‌سنی کفارت اساسی اوزرینه تنظیم ایتمك اقتضا ایدر.

افلاطونك الهیاتی

اللهك موجودیتی ـ بتون تجلیاتك فوقنده براللهموجوددر. ایشته بتون مناظره‌لردن بونتیجه چیقار. الله اویله بر موجوددرکه کندیسندن غیری اولان هرشی اوکا تابع ومحتاج اولدیغی حالده اوهیچ کیمسه محتاج وتابع دکلدر. افلاطون اللهی اثبات ایتمك ایچون برقاچ دلیل وضع ایتمشدر .

برنجی دلیل .ــ سبب محرك ... اشیا بنفسه متحرك اولمدیغندن کندیسنی حرکته کتیره‌جك بر سببه وبر محرکه محتاجدر . بو محرك : روح عمومیدر .

ایکنجی دلیل .ــ علت غائیه ... کائناتده‌کی هرشی بر خیره دوغرو کیتمکده‌در . بو کیدیشك ووسائطك حصوله کتیره‌جکی آهنك ؛ ذکای عمومی‌یی احداث ایدر . شوصورتله موجودیتی اثبات اولنان الله بودنیایی نصل خلق ایتدی ونیچون خلق ایتدی ؟ چونکه الله غایت ایی‌در . وایی اولانلر هردرلو آرزو ومنفعتك فوقنده اوله‌رق ایلکلرینی هرطرفه نشر ایتمك ایسترلر . لطف ربانی ، قدرت ربانیه ونیکبینلك کبی افلاطون طرفندن وضع اولنان تعبیرلرك ایضاحنه کلنجه : کائنات ممکن اولدیغی قدر ایی‌در . یعنی کائناتده اصل اولان ایلکدر . اییلك حدودینك بیتدیکی یردن فنالق وشر باشلار . فنالق ماده‌ده واحتیاجده‌در .

افلاطون نظرنده لایموتلق دخی واردر . تفکرك اساسی اولان روح لایموتدر . تفکرك موضوعی دخی بسیط ونامتناهی‌در . شوصورتله دوشونولن شی ایله دوشونن فاعل آره‌سنده بر مشابهت واردر . یعنی تفکر دخی بسیط ولایموتدر .

بوحال باشقه درلوده اثبات اولنه‌بیلیر . حرکتك وحیاتك اساسی اولان روح کندی فعالیتده الی الابد دائمدر . حرکت ازلدن بری موجوددر . واېده قدر موجود اوله‌جقدر . شو حالده محرك عمومی اولان روح دخی دائما موجوددر . بزم

خصوصی روحلرمز عمومی روحك بر فرعی اولمق اعتباریله اونلر دخی لایموتدر .

بولایموتلق مسئله‌سی اوچنجی برصورتله دخی حل اولنه‌بیلیر . فضیلتك اسی اولان روح کندی حساسیتنده الی الابد دوام ایدر . فضیلت آنجق سعادتله قائمدر . روحك کندی قیمتنه وافعالنه کوره مکافات ویامجازات کورمسی ایچون الی الابد باقی اولمسی لازم کلیر .

افلاطون مسلکی خلاصه ایدلمك ایسته‌نیلیرسه بو مسلکده اساس هر موجودده برعقلك وایدلکك وجودیدر . شو حالده بوایدلکلره وعقله‌مکمل صورتده مالك‌اولان براللهك وجودی ایجاب ایدر . کائناتك وجودی و ایدلکی اللهك ایدلکندن ویاراتدیغی شیلری کندیسنه مشابه اوله‌رق یاراتدیغندندر .

افلاطونك بر خطاسی وارسه اوده دوشونولن موضوعی دوشونن فاعل ایله بر طوتمسی‌در. افلاطون بوقدرله قالمامش؛ دوشونولن موضوعی‌دوشونن فاعله، سویلن شیئی، سوه‌ن شیئه ترجیح ایتمشدر. اراده‌یه دائر فکرلری غایت ناقص اولدیغندن افلاطونك فلسفه‌سی شخصیت وفردیته دخی تمامیله تعلق ایده‌مه‌مشدر . افلاطونك سیاستنده و اخلاقنده فرد دائما عمومیته وحکومته قربان ایدیلیر .

آریستو

طبیعت ، موجودیتك اسلری وشکللری

موجودیتك طبیعتی . — فلسفهٔ اولی یاخود متافیزیك ؛ موجودیتك علمیدر . موجودیت ایسه ، افلاطونك ظن ایتدیکی کبی عمومیتده دکل فردیتدهدر. سوقراط سوقراطدر. چونکه اوخصوصی بر شخصیتدر. ودیکر شخصلرله قاریشمش بر عمومیت حالنده دکلدر . فعالیتده فرد حکم سورر . موجود اولان فعالدر . فعال اولان موجوددر . ایشته بوصورتله آریستو ؛ فلسفهنك اك باشنه فعالیت حقندهکی بیلکیلرینی یازمشدر .

موجودیتك اسلری : ماده ، شکل ، سبب اول وعلت غائیه — غیرممکن اولان موجودلر نزدنده فعالیتك ایکی عنصری واردر . بو عنصرلردن بریسی قدرت و استعداد عنصریدر که مثال اولهرق قدرت تفکری کوسترهبیلیرز. دیکری ایسه فعل وحقیقت عنصریدرکه بوکا مثال اولهرقده فعل تفکری کوسترهبیلیرز . قدرت واستعداد ماده ایله برلشیر . وبو برلشمهدن اشیا ظهوره کلیر . فعل ایسه شکل ایله برلشیر. مثلا برهیکلك مادهسی ویاخود مرمری ، هیکللك استعدادینی حائزدر. فقط هیکل دکلدر . شکلی ایسه فعلاً اوکا هیکل لك صفتنی بخش

ایدر. کرك مادی و کرك نظری اولان سببلره آریستو دیکر ایکی سبب دها علاوه ایدرکه بونلرده سبب اول ایله علت غائیه‌در . مثلا بر هیکلده سبب اول هیکلتراش و علت غائیه شرفدر . ــ فقط نظری سبب اویله بر فعلدرکه نهایت سبب اوله راجع اولور. سبب‌اول دخی علت غائیه‌یی حصوله کتیرر. چونکه هرفعل نتیجه‌ده حصوله کله‌بیله‌جك بر خیره وصول مقصدیله اجرا اولنور . ماده وخیر یاخود قدرت وفعل بتون موجودلرك ایکی قطعی اسی‌در .

موجودك شکللری: حرکت وطبیعتده ترقی. — حرکت یاخود تحول ؛ قدرتك فعل ، ناقصك مکمل اولمسیدر . ماده‌نك حرکتی دائما بر ترقی‌درکه اوواسطه ایله طبیعت عادی شکللردن یوکسك شکللره، غیری عضوی موجودیتدن‌عضوی موجودیته، نبات یاشاییشنه، نبات یاشاییشندن حیوان‌یشاییشنه، حیوان یشاییشندن انسان یشاییشنه ، انسان یشاییشندن الله یشاییشنه تعالی ایدر .

عادی‌یی ایضاح ایده‌جك شی «عالی» در . ناقصله مکمل تعریف اولنماز . مکمل ایله ناقص ایضاح اولنور. اك عالی واك مکمل فعل تفکردر. شوحالده موجودات انجق تفکرله ایضاح اولنه‌بیلیر . تفکر دخی بر موجودیتدر . اشیا تفکرله فعال اولور. شوحالده موجود اولمق دیمك، دوشونمك دیمکدر .

الله ، کائناتك ایلك محرکی وصوك مبدئی

اللهك موجودیتی . — تحول یاخود حرکت بر سبب محرکدر. محرکدن محرکه کچدکجه آریستو نهایت ثابت بر محرکه تصادف ایدرکه اوده اللهدر . — الله بو کائناتی ناصل حرکت ایتدیرییور؟ بوحرکت آنجق بر آرزو واسطه‌سیله‌در. بو آرزو یسه علوی خیر ، یاخود علوی غایه شکللرنده کائناته نفح اولنور . فقط بو بر سبب اول دکل ؛ برعلت غائیه‌در .

اللهك طبیعتی . — بونی تدقیق ایتدیکمزده اوچ شی بولورزکه برنجیسی فعالیت الهیه‌در. الله اساساً صاف برفعالیتدرکه بشقه بر فعالیتك کندیسی اوزرینه تأثیر اجرا ایده‌بیلمه‌سی ممکن اوله‌ماز. وبوفعالیت الهیه یاواش انکشاف ایتمکده دخی دکلدر. بنفسه منکشف ومکملدر. وبوموفقیتی ابدی‌در. ایکنجیسی ذکای الهیدر . اللهك هرفعلی تفکرله قائمدر . الٓهی تفکر کندی کندیسندن غیری بر ماده‌یه مالك دکلدر . او هم دوشونن فاعلك ، هم دوشونولن موضوعك علوی بر اتحادندن عبارتدر ، تفکرك تفکریدر . اوچنجیسی سعادت الهیه‌در . الله ابدی صورتده فعال ومتفکر اولدیغی کبی ینه ابدی صورتده بختیاردر . چونکه تحریك ایتمك ودوشونمك بختیاراولمق دیمکدر. شوحالده فعالیته، ذکایه؛ سعادتی‌ده علاوه ایتملی‌در .

اللهك دنيا ايله مناسبتی. — آريستويه نظراً الله غايت مكمل برتفكر اولديغندن ناقص اولان بودنيايی دوشونه‌مز. بويله ناقص بردوشونجه كندی تفكر خاصه‌سنك صافلغنی كيده‌ره‌جك برشيدر. بوكا رغماً دنيا اوزرنده‌كی انتظامه وانتظامسزلقلره‌ده ينه الله سببدر. بوتون كائنات اوزرينه تطبيق ايتمكده اولديغی خير واسطه‌سيله انتظامه سبب اولديغی كبی كندی درونده اولان اشيايی طانيمقسزين اونلره الهام ايتديكی برعشق واسطه‌سيله ينه كنديسنه تقرب خاصه‌سنی بخش ايدر.

كنديسی ثابت اولديغی حالده كائناتده حركتی اوياندير. الله اولمسه‌يدی كائناتده انتظام اوله‌مازدی، حتی كائنات هيچ موجود اولمازدی. بونكله برابر الله بوكائناتی نه براراده فعلی نتيجه‌سنده، نه‌ده برتفكر نتيجه‌سنده ياراتمامشدر. كائنات اللهك جاذبه‌سی آلتنده كندی كنديته وجود بولمشدر: فقط ناصل؟ آريستو بوراسنی ايضاح ايتمه‌مشدر.

آريستونك اخلاقی وسياستی

فردی اخلاق. — غايه‌دن غايه‌يه، خيردن خيره كچه‌رك نهايت علوی برخيره واصل اولمق ممكندركه آنجق بوخير بزم فعاليتمزی ممنون وبزی بختيار ايدر. بوخير نه‌در؟ بوخير اك يوكسك برفعلدركه بز اونی ايشلمكه مقتدر اولور وطبيعتمزك اك صوك حدينی اوايشده ارائه ايدرز. بوده آنجق انسانه

مخصوص بر حرکتدر . بونی دها زیاده ایضاح ایتمك ایجاب
ایدرسه دییه بیلیرزکه بویله برفعل ؛ برحرکت ، برحیات ؛ بر
حظ دکلدر . چونکه بوکبی شیلر عادی مخلوقلرده دخی
واردر. علوی خیره واصل اوله جق یوکسك برحرکت، اولسه
اولسه عقلك ادمانی وتفکردر. فعالیت عقلیه بالذات عقلی ممنون
ایدر . بوخاصه یی الده ایدن آدم کندینه حاکم اولمش دیمکدر .

وجدفضیلتی . — علوی فضیلت برشخصك دائما حقیقتی،
عقل وحکمتی دوشونمك عادتنه مالك اولمسیدرکه بودوشونجه نك
غایه سی اللهه قدر واصل اولور .

عملی فضیلت . — وجد فضیلتنك آلتنده عملی فضیلتلر
واردر . بودخی برطاقم عضولرمزی عقلك، بیلگی نك وجدك
امرینه تابع قیله بیلمکدن عبارتدر . عادی فضیلتلر دائما عالی
فضیلتلرده مندمجدر. وهر فضیلته مقابل کندندن عالی وعادی دیکر
فضیلتلرده واردر. مثلا جسارت وشجاعت، آلچقلقله کستاخلق
بیننده متوسط بر فضیلتدر . کذلك اعتدال ، شهوتله نفرت
آره سنده بولنور . عملی فضیلتلر برنوع مجادله درکه اونلرك
هدفلری ومکافاتلری ، وجدی فضیلتك سکون وسروری
بخشنده در .

اجتماعی اخلاق . — اجتماعی اخلاقك ایکی بیوك فضیلتی
واردرکه بونلردن بریسی انسانیت محبی اولمق ، دیکری حق
وعدالت طرفداری اولمقدر . سویلمکه نظراً سومك هرحالده

دها طاتلی ودها ایيدر . كذلك اییلك كورمكدن زیاده اییلك ایتمك دها زیاده تقدیره شایاندر. انسانیت محبی اولمقدن مساوات طوغار . بزم دوستمزك بزدن هیچ برفرقی یوقدر . حق وعدالت طرفداری اولمغه کلنجه : بوده انسانلر آره‌سنده‌كی مساواته احترام ایتمكدر . عدالت ؛ توزیع وتعاطی اولنور برنجیسی هرشیئی ایاقتلرینه كوره اشخاصه توزیع ایتمك، دیكری دخی او اشیایه مقابل اشخاصدن برشی آله‌رق دكیشمش اولمقدر .

آریستونك سیاستی . — حكومت سربست ومساوی آداملردن متشكل برهیئتدر . آریستو ؛ حكومت حقنده‌كی نظریه‌لریله افلاطونك ، اشتراكی اولان وعائله ایله حق ملكیته دائر بولنان فكرلرینی تصحیح ایتمشدر .

عائله‌نك وحق ملكیتك رفعی وطن محبتنه برشی علاوه ایتمش اولماز . آریستو اسیرلر حقنده پك خطالی نظریه‌لر سرد ایتمشدر . اونك نظرنده جمعیت حر كیمسه‌لرله اسیرلردن تشكل ایدردی . حتی پك چوق زمان آریستو اسارتله حریتی یكدیكرینه‌مزج ایتمكه چالیشمشدی . آریستو برده حكمدار نظریه‌سی‌وضع ایتمشدركه بونظریه موجبنجه حكمدارلق هركسه عائددر . آریستو بونظریه‌سیله‌ده دموقرات اولمشدر . حقیقی مساوات‌نه‌زمان‌اخلال اولنورسه همان براختلال ظهورایده‌جكنی آریستو امیندر .

پیرونیزم ـ ئەپیکوریزم وستوئیسیزم ـ یکی آقادەمی ـ لاتین فلسفەسی

پیرون . — آریستودن صکره یونان فلسفه‌سی غایت آغیر دوشونجه‌لر ونظریه‌لر آلتنده یورولمش وازیلمش کبیدی. پیرون؛ ربیون مسلکنی قبول ایتدی . نظرنده عقل وحکمت هیچ برشیئی تصدیق ایتمه‌مکده ودائما شبهه وتردد اوزره حرکت ایلمکده‌در .

ئه پیکورك حکمت طبیعه‌سی : هر بیلگی حواسمزدن کلیر. هرموجود ماده‌یه ارجاع اولنور. ماده ایسه لایتناهی برصورتده، بوشلق داخلنده حرکت ایدن آتوملردن متشکلدر . آتوملر دائما برخط مستقیم حالنده بولنمامغه‌سعی ایدرلر. وبوسعی نتیجه‌سنده یکدیگرینه‌قاریشه‌رق مزج اولورلر. بویله برسعی بزده‌کی «ترجیح بلامرجح » خاصه‌سنده‌ده حکم سوره‌ر . دائما بزی کدرلردن واضطرابلردن اوزاقلاشدیره‌رق حقیقی محظوظیته دوغرو تمایل ایتدیرر . طالع یاخود قدر هرشیئی حکمی آلتنده طوتماز . بورادن تصادفه‌ده برحصه آییرملیدر . تصادفدن مقصد ایسه جسملرده‌کی حرکت غیراختیاریه‌وروحده‌کی ترجیح بلامرجح خاصه‌سی‌در .

ئه‌پیکورك اخلاقی : خیردیمك‌دائمی برمحظوظیت دیمکدر. موقت اولان محظوظیتلر دیمك دکلدر . یعنی اخلاق مسعود

وبختیار اولمق صنعتدن عبارتدر .

زەنون وستوئیسیزم (رواقیون) ـ بو مسلکدە حکمت طبیعیە ـ وجودك اساسی: قوت ، تونر، وفعالیتدر. بزم برشی حس ایتمەمز دیمك ، اوشیئك قوتی کندی قوتمزلە مقایسە ایتمەمز دیمکدر. قوتك ایکی اسی واردر. بریسی مؤثر اسدرکە تفکر وذکا حالندە ، دیکرمتأثر اسدرکە مادە شکلندە بولنور. بو ایکی شی اصلا یکدیکرندن آیریلەمزلر. بونلرك آیریلغی آنجق ذهندە موجوددر . ذکا وتفکر ، مادەنك خارجندە وفوقندە دکل داخلندە وبرابرندەدر. بوذکا وتفکر کائناتك عین زماندە هم طالعی هم تصادفیدر ؛ چونکە هرشی یکدیکرینە محتاج ومربوطدر. الله دخی کائناتك داخلندەدر ودائما اوغراشمقدە اولان بوذکادن بشقە برشی دکلدر .

ستوئیسیزم طرفدارلرینك وحدت وجودی و اخلاقی مسئلەسنە کلنجە :

حریت نظریەسی : ـ انساندە داخلی برحریت اساسی واردر. بواساسك اسمی ارادەدرکە دائماصاحبیاوزرینەاجرای تأثیر ایدر . وخارجی مانعەلرلە مجادلە ایدر . اشیا « بزە تابع اولان » و « اولمیان »ناملریلە باشلیجە ایکی قسمە آیریلیر ـ مثلا روحك قوتی بزە تابعدر؛ ثروت وصحت بزەتابعدکلدر ـ خیر آنجق برنجی قسمە تعلق ایدر . چونکە ارادەمزلە یاپدیغمز شیلردرکە ایی یاخود فنا اولور . دیکرلری خوشە کیدر یاخود

کیتمز؛ طوغرو یاخود یا کاش کبی صفتلرله توصیف اولنورلر.
شو حالده خیر، ارادی اخلاقك «خیر» یدر.

ستوئیسیزم طرفدارلری خیری حریت داخلیه اساسنه بناء ایتمکده حقلی ایدیلر. یالکز بو حریت داخلیه‌یه دائر اساسلی بر فکره مالك اولامدیلر. بونی آکلاشلمش وقبول ایدلمش بر احتیاج کبی تلقی ایتدیلر.

اخوت وعدالت نظریه‌لری : — انسانك اساسی اولان حریت، اراده وعقل، دائما کندیسنی دیکر انسانلره، دیکر موجودلره طوغرو یاقلاشدیرر. بتون دنیا بر عائله‌در. انسانك کندی طبیعتنه کوره یاشامسی طبیعت عمومیه‌یه کوره یاشامسی دیمکدر. انسانك کندی تفکرینه کوره یشامسی تفکر عمومی‌یه کوره یشامسی دیمکدر. حر اولمق، حریت عمومیه ایچنده چالشمقدن بشقه بر شی دکلدر. حق وعدالتك اساسی عقل وحکمتك مکتوب بر حاله کتیرلمسی‌در. ستوئیسیزم طرفدارلری قرون اولانك اك بیوك حقوق عالملری اولمشلردر. بو عالملرك حق وعدالته دائر فکرلری‌در که ظلم واسارتی محکوم ایتدی.

خیر وعالی نظریه‌لری ـ خیر وعالی، بالذات سعادت اولان فضیلتدر. بر عاقل، بر فاضل؛ حردر، حاکمدر، کوزلدر، مسعوددر. حتی اللهلره مساوی، حتی اونلره فائقدر. بویله بر آدم یواش یواش احتراصلردن اوزاقلاشیر، غیر حساس بر حاله کلیر. اختیاری وعقلی بر انتحار ایله حیاتدن واز کچر،

یعنی حیاتی هیچ مرتبه‌سنده تلقی ایدر. ستوئیسیزم مسلکنك برخطاسی وارسه اوده اصلا عشقی ، بوبیوك مؤثری نظر اعتباره آلمامسیدر .

یکی آقاده‌می ، ونظریه‌سز ریبیون ـ بومسلکده اصلا بر قطعیت یوقدر . هرشی احتماله باغلیدر. اونه‌زیدهم، آغریپا ، سه‌کستوس کبی بومسلك فلاسفه‌سنه کوره بزم معلوماتمز آنجق ظاهری بیلکیلردر. دها فضله برشی بیلمه‌مزك احتمالی یوقدر.

لاتین فلسفه‌سی ـ بوفلسفه « لوکره‌س »ك ئه‌پیکوریزم مسلکیله یکی آقاده مینك احتمالاتندن ، «چیچه‌رون»ك اخلاق افلاطونیسندن، «سه‌نه‌ك»ك ستوئیسیزم تمایلندن عبارتدر . لاتین فیلوسوفلرینك کندیلرینه مخصوص هیچ بر خصوصیتلری یوقدر .

اسکندریه مکتبی ـ پلوته‌ن وخلفلری

پلوته‌ن والهیاتی

اسکندریه‌ده‌کی یهودی مکتبنك رئیسی بولنان فیلون یکی افلاطون مسلکی‌ایله خریستیانلق مسلکنك سلفی‌عداولنه‌بیلیر. اسکندریه‌ده‌کی یکی روم مکتبی ایسه اللهی مطالعه ایدرکن ، تصدیق اولنان الهیات علمی ایله منفی اولان الهیات علمنی یکدیکرندن آییرر . برنجی قسمده علوی اس بتون افعالنده

بتون قدرتلرنده مثبت بر صورتده وهرشیئه قادر بر شکلده
صدیق اولنور. ایکنجی قسمده ایسه دیکر مخلوقلره مخصوص
ولان اوصاف الهیه نظراً پك عادی اولدیغندن بوعلوی اسك
بوکبی وصفلردن مجرد اولدیغی ادعا ایدیلیر . الله مطلق بر
وحدت، مطلق بر خیردر. ارتباطه ، تحوله ، واختلافه تمایل
یدن‌شیلر اوکا اضافه ایدیله‌مزلر.— بناءً علیه الله تفکرك فوقنده‌در.
تفکردن عالی‌در . چونکه تفکر بر وحدت حالنده بولنماز ،
حصولی دوشوننله دوشونولن ك وجودینه متوقفدر .— الله
وجودك‌ده فوقنده‌در . ووجوددن‌ده عالی‌در. چونکه وجوده
مالك اولمق‌ده برمحدودیت دیمکدر . فقط بوسوزلردن اللهك
موجود اولمدیغی آکلاشیلمامli‌در. اسکندریه مکتبی طرفدار-
رینه کوره اللهی بر وجود اولمق اوزره دکل ، بر حقیقت
اولمق اوزره تلقی ایتملیدر .

مراسم الهیه وتثلیث

وحدت الهیه عقیم دکلدر . مکملیتك: تمام اولمسی ایچون
مبذولیتله ممتزج اولمسی ایجاب ایدر. شوحالده الله تولیدایدییور.
فقط تولید ایتدیکی شیلر کندندن غیری‌شیلر اولدیغی حالده بونلر
فصل اونك سینه‌سنده بولنه بیلیورلر . الله کائناتی نه براحتیاج
نتیجه‌سنده ، نه‌بر آرزو نتیجه‌سنده، نه بر تصادف نتیجه‌سنده،
نه‌برضرورت نتیجه‌سنده، نه‌ده بر ترجیح بلا مرجح نتیجه‌سنده

تولید ایتمز . آنجاق طبیعتیله تولید ایدر. یعنی اساساً بالذات « خیر مطلق » اولدیغی جهتله بو خیرك تشمیلی طولاییسیله کائناتی تولید ایدر. مکملیتدن صکره دها آز مکمل اولان کلیر. شو ترتیب اوزره اللهك آز مکمل اولانلردن اول پك آز مکمل اولانلری یاراتمشدر . بالنتیجه اللهدن ایلك طوغان ، صوکرا کی طوغانلره نسبتله کندیسنه یاقیندر. که بوده ابدی اولان ذکادر.— ذکا دخی مکملیتده کندیسنه اك یقین اولان ابدی روحی تولید ایتمشدر. ایشته خیر مطلق، ذکا، روح ... بونلر اسکندریه مکتبی فلسفه مسلکنك تثلیثنی تشکیل ایدر . شوقدرکه بو اوچ اساس آره‌سنده مساوات موجود دکلدر .

مراسم کائنات، کائناتك اللهه رجعتی

روح الهی کائناتی تولید ایدر. یعنی هرشیئی جانلاندیران مختلف روحلری حصوله کتیرر. بو حصول دائما بردرجه دها آشاغی دوشمك وتنوع ایتمك دیمکدر . بوتنوع ایسه الی الابد دوام ایتمکده اولدیغندن کائناتده هیچ بوش یر یوقدر . — برکره حصوله کلن روحلر بر مدت صوکرا کندیلرینی حصوله کتیرن اسه رجوع ایتمکه باشلارلر . یعنی هریرده وهرزمان اللهه دوغرو بر تمایل ورجعت واردر . روح بشر آنجق عبادت فضیلتلری و فضائل وجد ایله اللهه

[ع]ودت ایده‌بیلیر . وجدك موضوعی اولا حقیقت ، صوکرا [ح]سن‌در . حسنك طبیعتنه گلنجه : حسن ؛ مرئی بر فکر ، [م]اده‌یی تحریك ایدن بر ذکادر . پلوته‌نك حسن حقنده دها [پ]ك چوق مکمل فکرلری واردر . علوی وجه عشقله‌خیردن [م]تشکل براستغراق‌در. استغراق ایچریسنده روح، الله‌ه عودت [ا]یدر وکندی خصوصی ذکاسنی‌غائب ایده‌رك کندی وجودینی [ذ]کای الهینك استیلاسنه معروض براقیر . ایشته الهام دینیلن [ش]ی بودر . اسکندریه مکتبنك بوندن بشقه دینه عائد بعض [ف]لسفه نظریه‌لری دها واردر .

پلوته‌نك خلفلری وآتنه مکتبی

پلوته‌نك خلفلری پورفیر ، ژان بیلیق وبالآخره آتنه مکتبی مدیری اولان پروپلوس‌در . بونلرك ایچریسنده اك زیاده شهرت قازانان بوصوك حکیمدرکه لطف ربانی‌یه دائر خصوصی برفلسفه مکتبی وجوده کتیره‌بیلمشدر. لطف ربانی؛ برشیئی اولدن سزمکه نسبتله دها یوکسك وعالی بر حرکتدر. وحدت الهیه ضرورتك ، ذکانك و اولدن سزمه‌نك فوقنده بولندیغی جهتله بزم‌هردرلو اختیارلرمزی تخریب ایتمکسزین کندی نفسنده جمع ایتمشدر .

خریستیان فلسفه‌سی

خریستیان فیلسوفلرینك آلهیاتی

اللهك علوی خیر فرض ایدلمسی . — خریستیان فلسفه‌سنده افلاطون و آریستو فلسفه‌لرینك اساسلریله دیکر یونان فیلوسوفلری و شرق افکاری یکدیکریله مزج ایدلمشدر . «انجیل» ایله فیلونك، پلوته‌نك وافلاطونك کتابلری خریستیانلغك منشأی اولمشدر . افلاطونك علوی خیردیدیکی شی خرستیان فلسفه‌سنده پدر نامیله یادایدیلیر بوپدر توصیف وتعریف اولنمازه آ کلاشیله‌ماز .

اللهك علوی فکر فرض اولنمسی . — بورادەده تمامیله افلاطونك استدلالی اصولی وفکر نظریه‌لری حکم سوره‌ر . الهی فکر یاخود (کلام) هرشیئه عائد افکاری حائزدر . فکر اوغلدر . بو اوغل دائما پدرینی تعقیب ایدر . فقط پدرنه نظراً دها آشاغی بر درجه‌ده دکلدر .

اللهك علوی روح فرض ایدلمسی . — افلاطون روح الهی‌یی فکر الهی ایله عالم آره‌سنده بر واسطه عد ایتمشدی . خریستیانلر بو روحی فکر ایله ووحدت الهیه ایله مساوی‌عد ایدرلر . _ الله کندی‌کندینی سور. بالذات عشق ومرحمتدر، روحدر . الله کائناتی‌ده سور . چونکه تمامیله حر بر حالده وبر

شق نتیجه‌سنده بو کائناتی حصوله کتیرمشدر. خلقتده بر انقلاب اردر . حر اولان خیر ضروری اولان خیره ترك موقع نمشدر .

خریستیانه فیلوسوفلرینك اخلاقی

مرحمت وشفقت نظریه‌سی . — مرحمت وشفقت اللهك شقیدر ، والله‌ه راجع اولان انسانلرك عشقیدر . عشقك ن الاساسی اولان شفقت و مرحمت اك یوکسك درجه‌دن بر تیردر .

حریت نظریه‌سی. — مرحمت وشفقت حد ذاتنده حردر. رحمتله عفو بر آره‌یه کلدیکی زمان بونلرك مناسبتندن مشکلات ظهور ایدر وحریت فکری زائل اولور .

جمعیت نظریه‌سی. — جمعیتلر، حاکمیت اوزرینه مؤسسدر: حق اوزرینه دکل . بو بحث حریت دینیه ، اسارت و ملکیت مسئله‌لرینی دخی احتوا ایدر .

اسقولاستیق فلسفه‌سی

قرون وسطی ودور تجدد

اسقولاستیق فلسفه‌سنك عمومی خاصه‌لری . — قرون وسطی‌نك دینی مکتبلرنده یواش یواش انکشافه باشلایان

علمك‌اك مميز خاصه‌سی فلسفه والهیاتك حقیقی برمناسبت ابراز ایتمسی ایدی . بونك ایچون هر اساس فکر ، دکیشدیریله‌مین بر اعتقاده مربوط وبوخصوصده حریت وجدان وتفکر مفقود بولنیوردی . حریت تفکر آنجق ایضاحاتده وتفرعاتده جاری اوله‌بیلیر ایدی . بواصولده ایسه مختلف فقط اساسلی ایکی طرز واردر. برنجی طرز، منطق ومناظره، ایکنجی طرز؛ اسرار . اسقولاستیق فلسفه‌سنك ایلك کتابلری برطاقم منطق مجموعه‌لرندن عبارت ایدی . بونلردن باشلیجه‌سی آریستونك «اورغانوم» اسمنده‌کی کتابیدر. اوزمان بوقبیل کتابلری اوقورلر، شرح ایدرلر و ایچلرنده‌کی قیاسلری استعمال واکثریا سوء استعمال ایلرلردی . بونك نتیجه‌سی برچوق تقسیم وتصنیفلرله تفکرك برنوع مقانیزمه‌یه ارجاعنی موجب اولدی. عین زمانده اسراره قارشی بر تمایل حصوله کلدی‌که دین ودینی حیاتك وجدی بونی پك طبیعی بر صورتده ایجاب ایتدیرییوردی . نهایت اسقولاستیق فلسفه‌سنده اوچ‌دور حصوله کلدی. برنجی دور : فلسفه ومناظره‌نك دین واسرار مسلکنك برفرعی عد ایدلمسی . ایکنجی دور : فلسفه ومناظره ایله دین و اسرار مسلکلرینك توحیدی . اوچنجی دور : بومسلکلرك انحلالی ویکدیکریله مجادله‌سی .

اسقولاستیقك برنجی دوره‌سی

اسقولاستیق فلسفه‌نك منشأی یکی افلاطون مکتبی ایله

خرستیان فلسفه‌سیدر. طقوزنجی عصرده یشامش اولان ایرلانده‌لی اسقوت ئەریژەن افلاطون و پلوته‌ن نظریه‌لرینك اکثریسنی احیا ایتمشدر .

اسمیون ایله حقیقیون آراسنده‌کی مجادله‌لر و مناظره‌جیلر. — و دور اثناسنده افلاطون ایله آریستو آره‌سنده‌کی فکرلر مناقشه‌سی یکیدن میدانه چیقدی .

مثلاانسانیت فکری کبی عمومی فکرلر افلاطونك دیدیکی کبی شخصلردن و شخصیتلردن آیریجه‌می موجوددر؟ یوقسه آریستونك دیدیکی کبی شخصلرله و شخصیتلریله‌می قائمدر؟ اشیانك منشأنی احاطه ایدن فکرلر آره‌سنده‌کی بو مجادله تکمیل قرون وسطی فلسفه‌سی اشغال ایتمشدر . بو مسئله ایلك دفعه افلاطونك ایسته‌دیکی کبی حل ایدلدی . یعنی عمومی فکرلر ، ذهندن ، شخصدن و طبیعتدن آیری اولارق موجوددر ، دینلدی . بوصورت حل بالخاصه اون برنجی عصرده سنت آنسه‌لم طرفندن مدافعه اولندی . بو ذات افلاطونك حقیقیونه اساس اولان بونظریه‌سنی قبول ومدافعه ایتمکله‌ده قالمیه‌رق موجودیت الٓهیه لهنه یکی بر دلیل دها احداث ایتمشدر . بو دلیل ایسه اوندنیاته عائد بردلیلدر. سنت آنسه‌لم دیبوردی ، که «مکملیت موجود دکلدر. » ادعاسنده بر تناقض واردر . چونکه اساساً وجود بر مکملیت دیمك اولدیغندن بویله بر ادعانك معناسی مکملیتده مکملیت یوقدر، دیمك اولور، بو ایسه برخطادر. افلاطونك

ره آلیزم تسمیه اولنان بو مسلکنه قارشی برده آریستونك نومینالیز
یعنی « اسمیه » مسلکی واردرکه بو مسلکجه عمومی فکرلر
آیریجه برر موجودیته وحقیقته مالك اولدقلری اعتقادی تماماً
مجروح عد ایدیلیر . بونلرك نزدنده عمومی فکرلرك ذهن بشر
خارجنده اصلا وجود و حقیقتلری یوقدر ، آنجق نامل
و اسملری واردر . بونك ایچون کندی مسلکلرینه اسمیه
مسلکی تسمیه اولونمشدر. روسلین نام فیلسوف؛ اسمیونك ال
غیرتلی مدافعلرندن بریدر. حقیقیه مسلکنی الك صوك حدینه قدر
واردیران وپك بیوك افراطکارلقلره یول آچان کیوم دوشامپو
ایله روسلین آره‌سنده دهشتلی مجادلر اجرا ایدلمشدر .

بوایکی مسلك بیننده متوسط برمسلك دها واردرکه آبه‌لار
نام فیلسوف طرفندن تأسیس ایدلمشدر. ادزا کیه تسمیه‌اولنان
بومسلکده عمومی فکرلر ، کندی طبیعت اساسیه‌لری ایجابنجه
عقلاً ادراکی ممکن اولان موجودیتلر آنجق بوصورتده منحصر
بولنان حقیقتلردر . بونظریه ایله آریستو نظریه‌سی آره‌سنده
پك بیوك برفرق موجود دکلدر. آبه‌لارك سربست برصورتده
مناظره‌لر اجرا ایتمسی کلیسا طرفندن محکوم ایدیلمسنه سبب
اولمشدر .

برنجی دورك اسرارجیلری . — سن برنار ؛ عقلیونك
منطقنه قارشی اسرارمسلکنك مرحمتنی ارائه‌ایدر. سن ویقتور
طرفندن تأسیس ایدیلن مسلکده‌دخی عینی تمایل کوزه چارپار

سرارجیلر آره‌سنده دخی حریت فکریه قبول ایدلمشدر. ایشته وسربستی تفکر طولاییسیله‌درکه کلیسا برچوق عالملری احراق بالنار وآریستونك اثرینی آفوروز ایتمشدر (١٢٠٩) . بالاخره آریستو؛ انسانی مسائلك اك مهم برمؤسسی اولارق طانیمشدر.

اسقولاستیقك ایکنجی دوره‌سی

عربلر یونان فیلسوفلرینك اثرلرینی کندی لسانلرینه ترجمه واونلری شرح ایتمشلردی. مشهور عرب فیلسوفلری اون برنجی عصرده یتیشن طبیب ابن سینا ایله اون ایکنجی عصرده یتیشن ابن رشددر. عرب نظریه‌لری اسپانیادن کلن موسویلر واسطه‌سیله خریستیانلره‌ده کچمشدر. اساساً یهودیلردن‌ده برچوق فیلوسوفلر یتشمشدرکه بونلرك باشلیجه‌سی اون ایکنجی عصر علماسندن «مه‌مونید»در.

آریستونك؛ فیزیك، متافیزیك واخلاق اسملی کتابلری غربده پك چابوق طانیندی. بوندن یکی فکرلر حصوله کلدی. ودوشونجه اوزرنده براندباه حصول بولمقله باشلادی. مثلا بیوك دومینیکن آلبه‌ر علوم وفنونه انتسابی جهتیله سحرباز عدایدلدی. آلبه‌رك شاکردلرندن (آنژدو له‌قول) نامیله معروف اولان سن توماس آریستو فلسفه‌سیله خرستیانلغی توحید ایتمکه چالیشدی. اراده‌یه دائر سرد ایتدیکی نظریه‌لرله اراده‌یی مادی بر ارادهٔ الهیه ایله ایضاحه ودها طوغروسی بیلمه‌یه‌رك امحایه تشبث

ایلدی. اونك نظرنده بزم شویله بویله حرکت ایتمەمزی جناب حق ازلدن تعیین ایدر ، مع مافیه بزینه حرکتلریمزده حر عد ایدیلیرز! ینه بوذات اوزمانلر پك رواجده بولنان فردیت یاخود یاخود خصوصیت فردیه مسئله سی حقنده دخی بك عجمیجه دوشنیور ، یعنی فردیتی مادیتدن وجسمدن عبارت ظن ایدەرك حریت شخصیه اساسنی ینه بیلمیەرك تهلکه‌یه القا ایدییوردی . اللهه دائر مطالعه بیان ایدرکن ذکایی ارادەیه ترجیح ایدییور. والهی ارادەنك قارشیسنه برده تمامیله مستقل وقطعی حقیقتی وضع ایلیوردی . نظرنده الله مکمل بر اراده اولمقدن زیاده مکمل برطبیعت ایدی. اخلاق وحقوق وادیسنه کلنجه: سەن طوماس عندنده ملکیت حقی؛ طبیعی حقوقه موافق اولمدیغی کبی اوکا مغایرده دکلدی . عینی زمانده اسارتی قبول ایدییور وتفکر حریتنه معارض اولیوردی . طوماسك سیاستی‌ده آریستودن استعاره ایدلمشدر. بناءً علیه اولدقجه احرارانەدر. دومینیکەنلر نزدنده جاری اولان فکرلرە معارض اولەرق برده «فرانسیسکەن» دەنیلن علمی ودینی صنفی کوریيورز. بوصنف عالملری اولکیلرینه نسبتله دها حریتپرور ایدیلر. ایچلرندن برطاقم روح مدققلری ظهور ایتمشدر . اون اوچنجی عصرك اسرارجیلرندن اولان (سەن بون آوانتور) پك چوق زمانی طبیعتك ترصدیله امرار ایتمش وبوصورتله حال حاضر فنلرینك برمبشری مقامنی احراز ایلەمشدر. «روجەر بەیقن» و«رەیمون لول» عینی وضعیتدە ایدیلر.

وجه‌ربه‌یقن» فنی چوق زنکینلشـدیردی. وبالخاصه حکمت
بعیه‌نك ضیا بحثنی برطاقم یکی نظریه‌لرله تجهیز ایتدی.
سه‌ن‌طوماسـك اك بیوك رقیبی اولان والهیاتده کی بعض
کسك نظریه‌لریله شهرت قازانان فرانسیسـکه‌نلردن بر ذات
وارسـه اونه «دوزسقوت»در . بوذات حرکتك حریتی
ه فردیت نظریه‌سنی دخی علاوه ایتمشـدر . عینی زمانده
ده‌یی ذکانك فوقنده عدایدر وبوفکرینی کرك انسانه وکرك
ه متساویاً تطبیق ایلر.

اسقولاستیقك اوچنجی دوره‌سی

بودوره داخلنده اوندردنجی عصرده، کندینی کوسترمکه
لایان «استقلال» فکری یواش یواش انحطاطه‌یوزطوتمشدر.
ورك کرك مناظرلری، کرکسه‌اسرارجیلری هپ بردن استقلال
ینه علیهدار اولمغه باشلامشلر در. مناظرلرك ایچندن فرانسیسکه‌ن
تیست (سقوت طرفداری) ژان دوقام یکی برشعشعه ایله
لیستلر ونومینالیستلر بیننده کی معارضه‌یی احیا ایتدی. بوندن
کرا مناظره علمی دخی یواش یواش علویتنی وموقعنی غیب ایتمکه
ردی . هرکسه برمنطق ومتافیزیك نفرتی کلدی . هرکس
رجیلق وادیسنه دوکولدی . ایتالیاده « په‌تراق » آلمانیاده
رت» و«طاوله‌ر»، فرانسه‌ده «ژه‌رسون» بواسرارجیلردندر.
اسرارجیلق مسلکنی عواجه بر حاله صوقان واوکا حیرته

شایان برشکل ویرن «حضرت عیسی‌یی تقلید» نامنده‌کی کتابدر
مؤلفی مجهولدر .

دور تجدد فلسفه‌سی

درت سبب ؛ فلسفی برانقلاب حاضرلیوردی . بوسبب
ایشته شونلردر: آثار عتیقه‌یه وقوف ، دینی اصلاحات، فلس
ربیت . فنی کشفلر .

آثار وکتب عتیقه مطالعه‌سنده ظهور ایده‌ن مکتب

استانبولك فتحی برطاقم روم علماسنك ایتالیایه هجر
موجب اولدی. وایتالیا بیوك مقیاسده بریونانستان حالنی آلد
بوصورتله اسکی فلسفه‌یی اوروپا فیلسوفلری اصللرندن اوقوی
اوکرنمکه باشلادیلر . مختلف مسالك فلسفیه یکدیگر
قارشیلاشدیرلدی. نتیجه اولارق آلمانیاده قاردینال نیقولا دوکو
طرفندن افلاطون وفیثاغور مسلکلری اونبشنجی عصر
یکیلندی. ایتالیاده مارسیل فیچین وپیق دولامبراندول نامند
طرفندن عین ترقیلر حصوله کتیریلدی . دوقتور پارسه
ایله بیوك ریاضی قاردان دخی بونلردندر . فرانسه‌ده رامو
آریستویه قارشی افلاطونی اقامه ایتدی . آریستوتالیزم مس
دخی فرانسه‌ده (پادو) مکتبی طرفندن تازه‌لندی . بومک
رئیسی اولان پونپوناس ابدیت شخصیه‌یی انکار ایتدیک

لوز پارلمنتوسنده احراقه محکوم اولدی (١٦١٩) .

دینی اصلاحاتده ظهور ایدن تحولات

لوتر ، قالوەن ، تئودور دوبەز کبی ذواتك صبر وتحملی
ك زیاده اولمقله برابر تأسیس ایتمش اولدقلری پروتستانلق
سلکی طوغرودن طوغرویه دکلسه بیله بالواسطه استقلال
فکاره خدمت ایتمشدر. ینه پروتستان اولان اوبەرلانکەبر کتابنده
یاسی جمعیتلرك برقونتراتو اساسی اوزرینه مؤسس اولدیغنی
ویلیەرك روسو، وهوبس کبی حقوق علماسنه سلف اولمشدر.
پروتستانلق آلمانیاده اسرارجیلق مسلکنی ترویج ایلمشدر.
شهور قوندرەجی ژاقوب بوئەم آلمان متافیزیقنك مبشرلرندن
د اولنەبیلیر .

ربیلر ، سربستئ وجدانه طرفدارلری ، آرابولیجیلر

رابله کندی مضحکەلرینه بر چوق حقیقت بارقەلری
اریشدیرر، مونتەنی «نەبیلەیم» دیردی. ریبیتك ایتالیاده حصوله
کتیردیکی ایلك نتیجه اخلاقسزلق وقوت پولتیقەسی درکه ماکیاوەل
وفلسفەنك اعاظمندن عد اولنور .

بوربیت پولتیقەسنه مقابل فرانسەده سربستئ وجدان مسلکی
أسس ایتمشدرکه بونلرك استنادکاهی حق فکری اوزرینه مؤسس
عض نظریەلردر . لابوئەتی نك (اختیاری اسارت) نامندەکی
کتابی بو مسلکك بر نمونەسیدر. میشەل دولوپیتال حرب وصلحك

غايه‌سی دیه یازدیغی برکتابده حریتك اساسی سربستیٔ وجدان اولدیغنی سویلیور. ینه‌بودورده حقوق علماسندن بوده‌ن‌دانژه‌ر سیاسیات حقنده مهم اثرلر وجوده کتیرمشدر.

اصوللر (١) وفنی کشفلر

قرون وسطاده فنی برفکر وحقیقی اصوللر مفقودایدی. دور تجددی کشاد ایدن‌بیوك متشبثلر فنلری واصوللری احیایه چالشمشلردرکه بونلرده له‌ئونار دووه‌نجی نارتاغبان، ویه‌ته قوپرنیق، غالیله، که‌پله‌ردر. ایشته بوحقیقی عالملرك کشفلری یکی وطبیعی برفلسفه حصوله کتیردی. بوطبیعی فلسفه ایسه یکی برفلسفهٔ روح تولیدندن کیری قالمدی.

فلسفهٔ جدیده

ایتالیا وانکلیز فلسفه‌سی

ایتالیا فلسفه‌سی

جیوردانوبرونونك فلسفه‌سنده اك زیاده کوزه چارپان شی‌نامتناهیت فکری‌در. موجوداتك‌عددی‌معین، فقط‌امتدادی نامعیندر. کذلك ترقیسی معین، فقط کائنات نامعیندر. الله کائناتدن خارج دکلدر. کائناتك ایچنده‌در. موجوداتی تشکیل ایدر. لطف‌ربانی دخی کائناتك خارجنده دکلدر. داخلنده‌در.

(١) اصول کلمه‌سنی مفرد برکلمه اوله‌رق قوللانیورز.

رکائناتدر . بر روحدر . بویله برموجود بعضاً بتون خاصه‌لرینی
کندی نفسنده طوپلامش ، تمرکز ایتدیرمش ؛ بعضاً ده وجود
دینیلن شی داخلنده یاییلمش وطاغیلمشدر .

قامپانه‌للا . — بو فیلوسوف نظرنده اللهك اساس خاصه‌لری
قدرت ، ذکا وعشقدرکه بونلر هرموجودده آز چوق بولنور .
یعنی هرموجود ؛ قوی وضعیف ؛ قدرته ، ذکایه واراده‌یه
مالکدر . کائناتده غیرفعال ، ئولو وجامد هیچ برشی یوقدر .
هرشی جانلیدر . هرشی اللهی دوشونور . اللهی سور .

انکلیز فلسفه‌سی

بهیقن . — انکلیز فلسفه‌سی تابدایتدن اعتباراً متافیزیکك
فرضیه‌لرندن زیاده تجربه وترصده میال ومربوط کورونور .
بهیقن نه‌فنده ، نه‌ده فلسفه‌ده هیچ برشی ایجاد ایتمه‌مشدر .
او آنجاق برطاقم ترصد وتحلیللرله اوغراشمشدر . اونك
فکرنجه خطالرك سببلری اشیادن زیاده ذکانك تشکلنه مربوطدر .
خطالردن احتراز و حقیقته وصول ایچون توسل اولنمسی
لازم کلن یکانه اصول ؛ تجربه اصولیدر : (مه‌تود آمپریك) .
تجربه ؛ ترصدلرك کرك شکلاً وکرك عدداً تنوع و تحولی
دیمکدر . فلسفه‌ده بوکا اشد احتیاج اولدیغی کبی وجود وعدم
وجود و درجه جدوللرینه دخی احتیاج واردر . کذلك تعمیم
واستدلال صورتیله قانونلر تشکیلی اقتضا ایدر . اسباب قطعیه

وحقیقیه‌یی الده ایتمك ایچون علت غائیه وعلت فاعله‌لری تحری ایتمك ایجاب ایدر . ایشته بەیقن‌ك تجربه وترصد اصولی‌دیدیکی شی بودر . شوقدرکه بو اصوللر ایجاب ایتدیکی قدر واسع دکلدر . حتی علوم تجربیه‌ده بیله .

هوبس . — بوذات استنتاج منطقی‌یه واصول پرستلکه فضله اهمیت ویردیکندن طولایی بەیقن‌دن آیرلمشدر. هوبس‌ك اصولی قطعی صورتده مادیت فلسفه‌سی‌در . اونك نظرنده هرشی ماده ووجوددر. حس بر حرکتدر . محظوظیت وکدر انسان ماکنه‌سنك بر اختلاجی‌در. اخلاق منفعت شخصیه‌در. حق ، منفعت وقوت اساسنه بنا اولنور . انسانلر یکدیکرینه قارشی برر قورد وضعیتنده بولنورلر . حال حقیقی وطبیعی بودر . بناءً علیه محاربه‌لرده طبیعی‌در . ضعیف دائما قوینك اسیری‌در. جمعیتلر برر مقاوله نتیجه‌سیدر. بومقاوله ایسه هیچ شبهه یوقکه منفعت اساسی اوزرینه تأسیس اولنمشدر . بوکا رعایت ایتمك غایت منطقی بر معامله‌در . فقط منطق فردك بو مقاوله‌یه رعایتنی اکثریا تأمین ایده‌مدیکی جهتله عمومی بر قوته یعنی حکومتلرك وجودینه احتیاج ظاهردر . هوبس‌ك الك بیوك خطاسی بوعمومی قوته پك چوق ، حتی لایتناهی صلاحیت بخش ایدلمسی طرفداری اولمسی‌در . یعنی هوبس ، مطلقیت اداره طرفداری‌در .

فرانسز فلسفه‌سی ـ دەقارت

شك ، قطعيت واصول

اصولی شك ، قارته‌زيه‌ن فلسفه‌سنك نقطهٔ عزيمتی در . شكده‌كی شيلر افكار بشريه‌نك تخالفی ، حاسه‌لرنده ومحاكمه‌لرنده يا كيلمه احتمالی وذهن بشرك خياله قاپيله بيلمه‌سی‌در . شكك چاره‌سی ينه بالذات شكده‌در . يعنی شك محاكمه‌نك اختياری برصورتده تأخيروتعويضی ديمكدر . اكر بز قطعی اولميان شيلری تصديق ايتمزسك ، كه بو الزم‌دەدر ، اصلا خطا ايتمه‌مش اولورز . شوقدر كه اصول شكی تشكيل ايدن بواختياری احتراز موقت برمدته مخصوصدر . بر صيره كليركه اوغيرمعين اولان شی بزم ايچون معين اولور . وبز ؛ اونك حقنده برحكم ويره بيلير . خصوصيله شكده دخی ابتدائی درجه‌دن حكم واردر . حكم ايتمكدن اجتناب ايدرم . تردد ايتمك اساساً برنوع دوشونمكدر . بناءعليه انسانك هيچ شبهه ايده‌ميه‌جكی برشی وارسه اوده دوشونديكی‌در . دوشونمك برموجودك وصفی‌در . مادامكه شك ايدييورم ، ديمك كه دوشنيورم ، ومادامكه دوشونيورم ، ديمك كه وارم .

بوراده دوشونن « بن » ايله دوشونولن « بن » آره‌سنده آيريلق يوقدر . شوحالده « دوشـونيورم ، ديمك كه وارم » دستوری ايلك قطعيت وبتون ديكر قطعيتلرك برموده‌ليدر .

بداهتك اساسی، قاعده‌سی وقطعیت نظریه‌سی. ــ حقیقتی کشف ایتمك ایچون ایلك قاعده آنجق بدیهی اولان برشیئی تصدیق وبدیهی اولمیان برشیئی تصدیق ایتمه‌مکدر.

بدیهی دیمك «دوشونیورم، دیمك که وارم» قوتنده وضوحه وقطعیته مالك دیمکدر. شو حالده ایلك قاعده مشاهده‌دن. ده قارت ه نظراً تصدیق ایدن شی اراده، مشاهده ایدن شی ذکادر. اراده حر ونامتناهی اولدیغندن بعضاً کندی حکملرنده ذکانك حدودینی کچه بیلیر. حالبوکه ذکا محدود وبعض ضروری قانونلره تابعدر. ایشته « خطا» بورادن چیقار. خطادن اجتناب ایتمك ایچون یگانه چاره تصدیق ایتدیکمز شیلرك مشاهده‌لرمزك حقیقی ترجمه‌سی اولمسنده‌در.» خطا بر نوع یالاندرکه کندی کندمزه سویلرز. حالبوکه قطعیت بر داخلی حقیقتدر. بداهتی الده ایتمك ایچون قاعده؛ اخلاقه عائد برحریت وصمیمیت قاعده‌سیدرکه حقیقتی تحری خصوصنده جاری اولور.

قارته‌زیه‌ن فلسفه‌سنك ایکنجی درجه‌دن قاعده‌لری. ــ بو قاعده‌لر تحلیل وترکیبه عائد قاعده‌لردر. موضوعی ممکن اولدیغی قدر اقسامه تقسیم ایتملی. فکرلری قولایلقله طانته بیلن بسیط شیلردن باشلایه‌رق یوکسه‌لتملی. هیچ برشی غیب ایتمه‌دن مختلف شعبه‌لری تدقیق وترصد ایلملی. صوکره بو قاعده‌لرك حصوله کتیره‌جکی نتیجه‌لری یکدیکرینه باغلاملی. قارته‌زیه‌ن فلسفه‌سنك برده نتیجهٔ ریاضیه‌سی واردر. بو نتیجه‌دن غایت مهم نظریه‌لر

الخاصه انی قیاسلر الده ایدیلیر .

روح ؛ موجودیتی ، ملکه‌لری وطبیعتی

روحك موجودیتی ـ روح یاخود «انا» یاخود « وجدان » خود «تفکر» بونلرك هپسی برشیدر . تفکرك وجودی ایسه وشونیورم، دیمك که‌وارم» قاعده‌سیله مثبتدر. روحك ملکه‌لری ملیجه ایکی قسمه آیریلیر: ادراك واراده . ادراکده اوچ نوع لر واردر. بونلردن برنجیسی صنعی فکرلردرکه دیکر فکرلری کیب ایتمك صورتیله بونلری بالذات اعمال ایده‌رز. ایکنجیسی ارجی فکرلردرکه اشیای خارجیه‌دن بزه کلیرلر. اوچنجیسی بلی فکرلردرکه بالذات بزدن یعنی تفکرمزك طبیعتندن ظهوره لیرلر . اراده نظریه‌سنه کلنجه : اراده‌مز فعال وحردر . واراده لاقیدی‌ده بولنه‌ماز. دها طوغروسی لاقیدی اراده‌نك ك صوك درجه‌ده آزلغی‌در . اراده دیمك حقیقی و مثبت رقدرت ایچنده شخصیتمزك تعینی دیمکدر. اراده‌یه مالك اولدیغمزی وشونمك اراده‌مزك وجودینه یکانه دلیلدر. ایشته ایسته‌مك خصوصنده‌کی بونامتناهی استعدادی طولاییسیله‌درکه انسان کسب رفعت ایدروالله‌یه بکزر. خیردیمك اراده قوتمزك اصلاحی دیمکدر.

روحك اساسی ووجود داخلنده تحققی ـ روحك اساسی وصفی ایسه تفکردر. جسمك اساسی وصفنك « تمیز » اولماسی کبی . انسان کندیسنده برموجود معنوینك وجودینی حس

ایتمکسزین دوشوندیکنی دوشونه‌مز . یعنی دوشوندیکمز دوشونمك؛ بزده معنوی برموجودك یعنی دوشونن بر روح یکانه برهان وجودیدر .

الله ، موجودیتی وطبیعتی

موجودیت الهیه‌نك برهانلری ـ انسانك ؛ نقصانلری دوشونمسی اللهك وجودینه بردلیلدر . شك وخطاسببیله کندی مکملیتسزلکمی آکلایورم. وکوریورم که بالذات کندی موجودیتمك مسببی اوله بیله‌جك بر استقلاله مالك دکلم . او حالده موجودیتمك مسببی کیمدر ؟

مکملیته دائر فکرمزك منشأندن استدلال صورتیله دخی وجود الهی اثبات اولنه بیلیر. هرفکر بر حادثه‌درکه هرحالده برسببه محتاجدر . سبب ایسه حادثه‌نك نوعندن اولملی. وقطعی برشکل آلتنده حادثه‌نك شرائطنی جامع بولنملی. شوحالده بنده‌کی مکملیت فکرینك سببی بن اوله‌مم . چونکه بن غیر مکملم . کذلك برمکملیت فکرینی محدودك تعیینی وینه عناصر محدوده‌نك ترکیبی ویاخود کندی محدود اولان قدرتلریمك نامتناهی‌یه دوغرو وترفیعی صورتلریله تشکیل ایده‌مم. شوحالده مکملیت فکرینك سببی مطلقا برموجود مکمل اولملیدر .

مکملیت فکرینك محتویاتندن استنتاج صورتیله دخی وجود الهی‌یی اثبات ایتمك ممکندر. مکملیت فکری موجودیت فکرینی

دخی محتویدر . وبو ؛ مثلثك برطاقم زاویه‌لری دخی احتوا ایتمسنه بکزر . نامرجود مکملیت ، نامکمل بر مکملیت دیمکدرکه تکملیت دکل دیمکدر .

اللهك وصفلری ، اللهده اراده نظریه‌سی . — اللهده‌کی وصفلری تعیین ایتمك ایچون کندی وصفلرمزی نامتناهی بر صورتده ترفیع ایتمك لازمدرکه بوصورتله ادراك الهی واراده الهیه اساسلرینی الده ایده‌رز . ارادهٔ الهیه‌نك خاصهٔ اساسیه‌سی مطلق برصورتده حراولمق ویالکز کائناتك دکل ، قوانین مادیه ، منطقیه واخلاقیه‌نك دخی خالقی بولنمقدر . الله حقیقتی حصوله کتیرمکله مشغولدر . بومشغولیتی اصلا بر نهایته وارماز . یعنی حقیقت هیچ برزمان تمامیله حصوله کلمش اوله‌ماز . چونکه حقیقتك تمام اولمش فرض ایدلمسی کندی اداره‌سندن مستقل ومستغنی بر موجودیتك تصدیقی دیمکدر . ایشته بونك ایچون ارادهٔ الهیه محاکمه‌ایله تعیین‌اولنماز وتحول ایتمز . ثابت‌وقطعی‌در .

اللهك کائناتله مناسبتی . — بداهت بالذات برتظاهر داخلی اولدیغی ایچون بزی آلداته‌بیلیر برشیده بداهت اولدیغنه حکم ایتمك موجودیتك قانونلریله‌تفکرمزك‌قانونلرینك توافق‌ایتدیکنی ظن ایتمك دیمکدر . بوایسه اللهك (تحقق) [١] خاصه‌سیله توافق ایدر . اللهده محافظه فعلیله خلق فعلی آیری آیری شیلر دکلدر . بناءً علیه مخلوقاتك محافظه‌سی‌اونلرك تجدد وتعاقبی دیمکدر .

[١] حقیقته مربوطیت خاصه‌سی : الله نه آلداتیر ، نه‌ده آلداتیر .

کائنات، حیوانلر، انسان

مادەنك اساسی «تجزی»در. مادە فکرندن آیریلینیر آیریلماز قارشیمزە «تفکر» فکری ظهور ایدر. مادەدە ایسە الك زیادە اساسلی اولان خاصە تجزلە؛ وبتون بوخاصەلرك ایضاحی حرکتلە قابلدر. بوندن دخی عمومی میخانیکیت فکری استخراج اولنور. حرکت قانونی دەقارت استدلالی بر صورتدە فعالیت الهیەدن اقتباس ایدییور. وبوندن دە کائناتك بی نهایە اولدیغی نتیجەسی چیقیور. دەقارت حیوانلرك بالذات متحرك بر رماکنەاولدقلرینە حکم ایتمشدر. انسان؛ روح ایلە جسمك اجتماعندن حصولە کلدیکی جهتلە کندیسی الهی خاصەدن بر حصەیە مالکدر. کائناتدە هرشی میخانیکی بر صورتدە بر علت فاعلە طرفندن حصولە کتیرەن افعال الهیەدەکی حکمت بزم ایچون قطعیاً بر سردر.

نتیجە — دەقارت اخلاق نقطۀ نظرندن پك کفایتسز بر فیلوسوفدر. دەقارتك بتون فلسفەسی مادە، تفکر وارادە فلسفەلرینك ماهرانە بر صورتدە یکدیکرینە ربط ایدلمسندن عبارتدر.

فرانسەدە دەقارت طرفدارلری

پاسقال

پاسقال؛ موجودك اوچ طرزینی طانیور: مادە، فکر، مرحمت.

ماده‌یه گلنجه : پاسقال بو خصوصده نامتناهی‌یه قانعدر . کائناتی نامتناهی درجه‌ده بیوك، اجزا و عناصری ایسه نامتناهی درجه‌ده کوچك عد ایدر . بو نامتناهیلك حقیقی بر علم اشیا احداثنه مانعدر. بزم علممز ایسه اشیانك آنجق وسط طرفلرینه تعلق ایدر . نهایتلرینه ایریشه‌مز .

فکر مسئله‌سی — تفکرك حضورنده عالم مادی هیچ بر شی دکلدر. تکمیل اجسام بر آرایه گلسه اك کوچوك بر فکره معادل اولماز. بونکله برابر تفکر دخی بر اساس مطلق دکلدر. پاسقال بوسوزلریله کندی وکندیسنی جرح ایدییور . پاسقال تماميله معنوی اولان شیلر حقنده اولدقجه ریبی بر مسلك اتخاذ ایتمشدر.

مرحمت مسئله‌سی — مطلق اولان اساس ایشته بو مرحمتدر. پاسقال بو فکری قبول ایتدیکدن صکره بزم مرحمتزدن دها عالی، دها مافوق الطبیعه والهی بر مرحمت قبول ایدییور. اونك نظرنده نه طبیعی اولان بر اخلاق ، نه ده طبیعی اولان بر حقوق واردر . بز نه تماميله اراده‌مزه صاحبز ، نه ده بر حریت مطلقه‌یه مالکز. بنا کمزده بر سویملیلك ده یوقدر. الله دخی سویملی اولمقدن زیاده قورقونجدر . پاسقال بزده‌کی قورقودن ومنفعت حسندن موجودیت الهیه‌یی استخراج ایدییور. پاسقالك نظریه‌لری غایت بیوك ومحتشم اولمقله برابر غیر کافی ونتیجه‌سزدر .

بوسوئه وفنه‌لون

بوسوئه وفنه‌لون ده‌قارتك موجودیت الهیه‌یه دائر برهانلرینی

قبول ایدرك اونلری دها زیاده انکشاف ایتدیررلر . بو ایکی ذاتك فلسفه‌سنده نه بریکیلك، نه‌ده بر خصوصیت واردر .

مالبرانش

فکرلری طانیمق نظریه‌سی ، رؤیت الهی — مالبرانش ادراکی ممکن اولان شیلرك ، حقیقتك، تفکرك وموجودیتك هویتنه دائر برنظریه وضع ایدییورکه بونظریه‌سیله عدمك اصلا ممکن‌الادراك اولمدیغی آکلاشلمقده‌در. تفکرك یاقه‌لایه‌بیلدیکی شی آنجق ادراکی ممکن اولان شیدر . مالبرانش بوصورتله افلاطونك فکرلر نظریه‌سنی آکدیرر برقاعده میدانه قوییور. بزهرشیئی اوشیئك فکری ایچنده کوره‌بیلیرز. حالبوکه هرفکر اللهده داخل اولدیغندن هرشیئی اللهده کورییورز دیمکدر .

بالذات اللهه کلنجه : یالکز اونی ، دوغرودن دوغرویه کوره‌بیلیورز. یعنی فکریله دکل، جسمیله کوره‌بیلیورز . ایشته مالبرانش بوصورتله‌ویالکز رؤیت طولاییسیله موجودیت‌الهیه‌یی اثبات ایتمك ایسته‌یور. اونك نظرنده‌انسانك‌اللهی دوشونه‌بیلمسی ایچون اللهك موجودیتی اقتضا ایدر .

فعالیت نظریه‌سی — طانینمه‌یه مستعد یکانه موجوداولان الله عینی‌زمانده یکانه فعالیت حقیقیه‌ویکانه سبب‌اولور. مالبرانش بوصورتله «وجودیه» مسلکنه تمایل ایدییور .

لطف ربانی — الله عمومی صورتده وعمومی وسائط ایله

جرای تأثیر ایدر . دائمـا جزئی کله فدا ایتمك معتادندهدر .
رادنده مالبرانش منطقی بر صورتده « نیکبینی » فلسفه‌سنی
ستخراج ایدییور . اونك اللهی ازلی وابدی بر منطقجی وبر
رتیستدر . مالبرانشك اخلاقنه كلنجه بوراده یكانه اساس
نتظام کائناته رام اولمق، اشیانك هر کون یکی دن یکی یه اکتساب
یتمکده اولدیغی مکملیت درجه‌لرینه توفیق حرکت ایله‌مکدر .
مالبرانشك نظریه‌لری ده غیرکافی ونتیجه‌سزدر.

سپینوزا

سپینوزانك اصولی ، بر اصـول هندسی‌دن عبارتدرکه
متعارفه‌لردن تشکل ایدر. تفصیلات وتفرعات هپسی بویولده‌در.
صوك درجه‌ده معنوی اولان بو اصول ، اراده‌یه ویریلمك
ایسته‌نیلن بتون حصه‌لری اورته‌دن قالدیرمش وهرشیئی، عین
زمانده هم وجوده ، هم‌ده تفکره حاکم اولان قوانین قطعیه‌یه
ربط ایتمشدر .

سپینوزانك اصولی، جوهر الهی. — سپینوزانك اصولنی
میدانه کتیره‌ن تفرعاتك اســاسی جوهردر . جوهر وجودی
کندندن اولان و کندی کندینی ادراك ایدن مادۀ اصلیه‌در .
یعنی جوهر؛ واجب‌الوجود ومدرك بذاته‌در. بوجوهردن‌غیری
برده عرض واردر . عرض عقلاك جوهرده ادراك ایتدیکی
خاصه‌در . جوهرك اشـکال وتحولات مختلفه‌سنی‌ده کوستررر .

ایشـته سپینوزانك علم اخلاقنی تشکیل ایدن شی بو تعبیرلرل ایضاحیدر . بو ایضاحات همان هربحثی محیطدر ؛ یالکز اراد خارجده قالیر؛ یعنی سپینوزانك مسلکی اراده علیهنه بر مسلکدر.

طبیعت و انسان — طبیعت طبق طانیدیغمز کبی یکدیکرینه موازی حادثه‌لریله وطرزلریله ایکی مختلف سلسله عرض ایدرکه برقسمی تفکره یعنی روحه عائد اولانلر، دیکر قسمی‌ده وسعته یعنی جسمه عائد اولانلردر . هرفکر بر حرکته ، هر حرکت بر فکره مقابلدر . بونلر ایسه وجودك یکدیکرینه قطعیاً آیریله‌مایان وجهلری‌در. انسان طبیعتك ایچنده کندی سراینك ایچنده بولنان بر حکمدار کبی دکلدر . بلکه ایچنده بولدیغی کلك بر جزئی‌در . بو صورتده دوشونه‌جك اولورسه‌ق ارادهٔ جزئیه اصلا قبول ایدیله‌مز . مادامکه هرشی اللهك قطعی وضروری اراداتنه تابعدر ، اوحالده بویله برشیئك قبولنه‌محل اوله‌ماز . انی صورتده دخی انسانده اراده قبولی ممکن دکلدر. چونکه ارادهٔ جزئیه دیه کندیمزه حس ایتدیکمزی سویلدیکمز قوت آنجق بزی تحریك ایدن اسباب قارشیسنده‌کی جهالتمزدر. شوحالده انسان ذکایه مالك ومتحرك بذاته بر ماکنه‌دن باشقه برشی دکلدر . کندی دوشونجه‌لری ، احتراصلری ، هپسی هندسی برصورتده ایضاح اولنه‌بیلیر .

ایشته سپینوزا بورادن احتراصاتك اصول هندسیسی قاعده‌سنی استخراج ایدییور بوقاعده‌نك اساسی شودر :

«هرشی کندی موجودیتی ایچنده ثابت و ساکن قالمغه چالیشیر». کندی کندینی مدرك اولدیغی زمانلر بو سعی «آرزو» اسمنی آلیر. آرزونك تسکینی؛ محظوظیتك ظهوری دیمکدر. «بو حرص سائقیله روح دها مکمل بر درجه‌یه واصل اولور.» آرزویه قارشی ظهور ایدن مانعه‌لر «کدر»ی تولید ایدر. شو حالده آرزو، محظوظیت وکدر نامرلیه اوچ عنصر اساسی واردرکه بونلردن بتون دیگر حسلر تولد ایده‌بیلیر. عشق ونفرت حسلری دخی تفرعاتدن عبارتدر. سپینوزا عشقه دخی ضروری و «غیرارادی» وصفلرینی اضافه ایدر. بونکله برابر شوراسنی‌ده تصدیق ایدرکه، سون کیمسه‌نك سویلنك حرواراده صاحبی اولدیغنه قناعت حاصل ایتمسی عشقی بك زیاده یوکسه‌لتیور. کذلك تصدیق ایدییورکه حقیقی تکمل حر برصورتده واقع اولان ایلکدر. شوحالده حقیقی تکمل نه اللهده، نه‌ده کائناتده بولنه‌میور.

سپینوزانك اخلاقی — سپینوزانك اخلاقی قطعی برجبریه (ده‌ترمینیزم) مسلکیدر. بوفیلسوف اولا علت غائیه دینیلن شیلرك سراپابوش وبی‌معنا اولدیغنه حکم‌ایتمشدر؛ اونك نظرنده طبیعت بر هدفه دوغرو گیتمیور وبر غایه تعقیب ایله‌میور. او، اویله برحالدرکه مطلقا اوحالده بولنمق مجبوریتیله اویله اولیور. بناءًعلیه مکملیت وعدم مکملیت برغایه‌یه وصول وعدم وصول فکرلری، الهی برفکر دکل، انسانی برفکردر. بوفکرلردن بر

بر حقیقت چیقارمغه چالشمق هیچ بر زمان دوغرو اوله‌ماز . خیر وشر کلمه‌لری حدذاتنـده مثبت برر معنایی حائز دکلدر . بونلر هپ برنوع دوشونوش ، برر طرزتفکردر . هرخیر ، بزم آرزولریمز نسبتنده یوکسك وفائده‌لی عد اولنور. فائده‌بزه محظوظیتی تأمین ایدن شیدر ؛ اخلاق ایسه حقیقی محظوظیتك وبناءً علیه‌حقیقی سعادتك علمیدر. سعادت ایسه عقل وذکانك انکشافنده بولنور. عقل هرشیئی بربدایت فکری داخلنده‌اخذ ایدر . بوشـیئه رفاقت ایدن مسرت دخی برعدم تغیر وامتداد وصفی علاوه ایلر . بونکله‌برابر انســان اشیاده‌کی ضرورتی واراده‌سزلکی دخی حس ایدر. اشیاده‌کی اراده‌سزلکك حسی، انسان ایچون براراده‌در. قطعیت وضرورته تابع اولمق قوانین الهیه‌یه تابع اولمقدرکه ایشته اصل فضیلت بوندن عبارتدر .

هرشیئك اللهدن تفرع ایتدیکنی وینه اللهه عائد بر قانون قطعی تحت تأثیرنده بولندیغنی آکلامق ، ذکائی برعشــق ایله اللهی سومك دیمکدر . بویله برسوکی ایله حیات ابدیه آره‌سنده هیـچ برفرق یوقدر . « حس ایدیـیورزکه ابدی‌یز » روحك بوابدیتی، فضیلتك براجرتی دکل، بالذات کندیسیدر.

سپینوزانك سیاستی — بوسیاست انکلتره‌لی هوبس‌مسلك سیاسیسی‌نك دها مکمللشدیرلمش برشکلیدر. طبیعتده‌قوتدن‌باشقه قانون اوله‌ماز . عقل انسانه اوکره‌تیرکه کندی همجنســلریله اجتماع حالنده یاشامق بیوك برفائده تأمین ایدر. جمعیتك اساسی

مقاولهٔ اجتماعیه اوله‌رق قبول ایدیله‌مز . هوپسك بوطرزه‌کی
وشوونجه‌سی هیچ بروقت دوغرو اوله‌ماز؛ قدرت فردیه‌نك
بوك برهیئت مجموعه حالنده وتماميله طوپلانه‌بیلمسی محالدر .
رد کندیسنه فائده‌لی اولان قوتی تأسیس واقامه‌دن عاجزدر .
کندیسنه واقع اوله‌جق تحکمك هیچ برینی چکه‌مز . بورادن‌ده
حریت وجدان اساسی چیقیور . هوپس هیئت عمومیه‌قدرتنك
ستبداد اولدیغنی سویله‌مشدی . حالبوکه سپینوزا بونی اصلا
قبول ایتمز . اونك نظرنده قوتلی برحکومت منبعی خلقدن ،
آرای عمومیه‌دن آلملی‌در . اداره ایده‌نك قونترولسز بولنمسی،
یعنی حکومتده قوت، یدواحدله اداره اصولندن اوزاقلاشدقجه
زیاده‌له‌شیر . بناءً علیه الك قوتلی حکومتلرك جمهوریت اصولیله
اداره اولنمسی لازم کلیر .

بونکه برابر سپینوزانك اخلاقده‌کی اراده‌سزلك سیاستنده‌ده
جاری‌در . اونك نظرنده نه‌دوغرودن دوغرویه وحقیقی برحق،
نه‌ده ینه دوغرودن دوغرویه وحقیقی بروظیفه موجوددکلدر .

لایب‌نیچ

لایب‌نیچك اصولی — بوذات مختلف مسالك فلسفه‌یی
یکدیکریله امتزاج ایتدیرمك ایسته‌مشدر؛ افلاطونی دەموقریت
ایله، آریستوبی دەقارت ایله، اسقولاستیق فیلوسوفلرینی‌قرون

اخیره فیلوسوفلریله مزج ایتدکدن صوکرا بونلردن ایی جهتلرینی آله‌رق یکی بر فلسفه تشکیل ایله‌مك آرزوسنه دوشدی .

بیلدکی نظریه‌سی — عقلك ایکی بیوك قانونی واردرکه تجربه فرصت ویردکجه تظاهر ایدر . بریسی برشیئك عکسنی دوشونمك خاصه‌سی، دیکری قناعت وقبول خاصه‌سی . بوایکی خاصه عقلك جبلی خاصه‌لریدر . وعقل بونلرله تظاهر ایدر . بناءً علیه عقل ده جبلی‌در .

موجودیت نظریه‌سی، جوهرك فعالیتی ـ دەقارته نظراً جوهر کرك برفکردن عبارت اولسون کرك موجود متحیزدن عبارت بولونسون. هر موجوده «جوهر» اطلاق اولنه‌بیلیرایدی. لایب نیچ فکری جوهردن صاییور. بونی دوشونن برفاعلك خاصه‌سی اوله‌رق قبول ایدییور. جوهر اویله برشی‌درکه بر فاعله عرض احتیاج ایتمه‌دن وجود وحرکت ابرازایدر. شوحالده جوهر دینیلان شی اساساً فعالدر. بالذات برسبب قوت‌در. دهادوغروسی جوهر اویله برقوتدرکه کندیسنده برفعالیت مکنوز بولنور. عمومی میخانیکیت دەقارتك ظن ایتدیکی کبی حقیقتك خارجی بر شکلی دکلدر . کائناتك داخلی وکیزی قوتی‌در .

جوهر فعالك بساطتی؛ کائنات ـ بتون مرکب قوتلر بسیط قوتلره وموناتتسمیه اولنان قوت وحدتلرینه ارجاع اولنه‌بیلیر. طبیعت ایسه طبقی بزم روحلرمز کبی بوموناتلره مالکدر . موناتلرك خاصه‌سی عدد، مسافه وزمان کبی فکرلره نظراً لایتناهی

اولمیدر . بوندن شو نتیجه چیقار که کائناتده خلاء یوقدر . آنجق ملاء واردر . کائنات نامتناهی درجه‌ده بویوکدر .

جوهر فعال دیمك اولان موناتك شخصیتی وغیر قابل تمیز اولانلر نظریه‌سی - موناتلرك اویله برشخصیتی واردر که بو شخصیت اونلری یکدیکرندن تفریق وتمییز ایدر . یکدیکریله تمییز اولنه‌مایان ایکی مخالف موجود آنجق بر ویکانه وجود تشکیل ایدرلر .

جوهر فعالك یاخود موناتلرك عمومی مناسبتی ، تمادی نظریه‌سی - هرموجود کندی شخصیتی جهتیله دیکر موجودلردن آیری اولمقله برابر مناسبت عمومیه نقطهٔ نظرندن دیکرلرینه مشابهدر . هرهانکی ایکی شی آره‌سنده متمادی برسلسلهٔ مناسبت وبناءً علیه لایتناهی خطوط متوسطه بولنمسی ضروریدر . بوکا لایب نیچ فلسفه‌سنده تمادی نظریه‌سی تسمیه اولنور . بوندن شو نتیجه چیقار که هر مونات کندینه مخصوص شخصی شکل آلتنده موناتلره مخصوص عمومی اوصافی حائزدر . مثلا نامتناهیت جهتیله کائناتك بر آیینه‌سی عد اولنه بیلیر .

موناتلرك ادراکی وآره‌لرنده‌کی اشتیاق شدید - هرمونات کائناته اولان ارتباطی طولاییسیله کندی نفسنده مبهم ، غیر مبهم برچوق شیلر ابراز ایده‌بیلیر . کچمش ، کچمکده اولان وکچه‌جك اولان شیلره دائراونده بعض تمائیله تصادف اولنور . ایشته بو حاله موناتلرك ادراکی دینیر . بوکبی ادراکلرك اختیاریسی اولدیغی کبی غیر اختیاریسی دخی واقعدر . بوقبیل غیراختیاری ادراکار

کندیلرنده آزچوق بر تأثیر براقیر. بو صورتله مونادلر یکدیکرینك یانلرینه طوپلانیرلر . کندی باشنه هیچ سسز اولدیغی حالده دکزلری تشکیل ایده‌رك دهشتلی شارلتیلر حاصل ایدن صو داملەلری کبی اونلرده هر درلو حیات و حرکت ابراز ایده بیلیرلر . ینه بو غیر اختیاری ادراکلردرکه اویقو وله تأثراتی (داءالجمود) اثناسنده حیاتی دوام ایتدیریر. هر ادراك کائناته محدود و ناتمام بر مشابهتی اولدیغندن، حالبوکه موناتك نامتناهیتله توأم بولنمسندن بو قبیل ادراکلر تمادی ایدر کیدر . بو ایسه بر اشتیاقدر . بر حرکت و ترقی اشتیاقیدرکه بو بتون موناتلرده نظره چارپار .

موناتلرك ترقیسی - ترقی هر موجودك قانونیدر. حقیقتده هر شی یاشار و هر شی حسه ، تفکره دوغرو کیتمکه چالیشیر . ماده بر طاقم قوتلرك هیئت مجموعه‌سیدرکه او قوتلر هنوز کندی کندیلرندن خبردار اوله بیله‌جك بر درجهٔ کماله واصل اوله‌مامشلر. در. ئولو و عقیم هیچ بر شی یوقدر. اجسام عضویه او یله بر میخانیکیت درکه اونده حاکم بر مونات اجرای تأثیر ایدر و بر وحدت حصوله کتیریر. وایشته بونك ایچون حیاتك مه‌قانیزمه‌سی انسانلر طرفندن یاپیلان بتون ماکنه‌لردن دها مکملدر . اجسام عضویه عینی زمانده یالکز هیئت مجموعه‌سیله دکل، بلکه الك کوچك اجزاسنه و تفرعاتنه قدر برر ماکنه‌در . هر جزء کندی باشنه عضوی و حیاتیدر. بو حال نامتناهی بر صورتده دوام ایدر کیدر .

حیات و ترقی هر شیئك اساسی اولدیغی ایچون ئولوم آنجق

بر كورونوشـدن عبارتدر . طبق دوغوش كبی بر تناسخدر . موجودلرك صوك حد ترقیسی حیات معنویه‌یه مواصلت ایتمكدر . فعالیت وجدانی‌وذكائی بر درجهٔ كماله قدر یوكسه‌لیرسه اوكا روح اطـلاق اولنور . روحك غیری اولان موجودلردركه كائناتی تشكیل ایدرلر. روح دینجه‌ده كائناتدن اول الله خاطره كلیر. هرشی‌مادهٔ اصلیه‌سی وجوهری اعتباریله‌باقی وشخصیتی‌اعتباریله فانی‌در. موجوداتك مقداری متمادی بر تبدل، كدردن مسرته وبونلردن مكملیته دوغرو قطع مسافه‌در .

موجودلرك یكدیكری آره‌سنده‌كی مناسباتی وآهنك مقدر نظریه‌سی — داخلی فعالیتی ایضـاح ایتدكدن صوكرا لایب‌نیچ بر موجودك خارجی فعالیتك دیكر بر موجود اوزرنده نه صورتله اجرای تأثیر ایده‌بیله‌جكنی دوشـونمشدر . هرموناد كندی‌كندیسنه واختیاری بر صورتده حركت‌ایدر. بو حركتنده دیكرلرینی هیچ نظر دقته آلماز . كویا هرموجود كندیسندن بشقه موجود یوقمش كبی ابراز فعالیت ایلر . برموجودك دیكر بر موجود اوزرینه تأثیری مثلا حركتك سرایت ایتمسی اویله بر تظاهردركه ایكی جسم آره‌سنده‌كی مناسبتك وجودینه دلالت ایدر . بوطبق آیری آیری آلتلرله موسیقی سسلری حصوله كتیرن موزیقه‌جیلرك هپ بردن بر آهنك تشكیل ایله‌ملرینه بكزر. ایشته لایب‌نیچ اشیا آره‌سنده‌كی آهنكده (آهنك مقدر) دییور. فقط بویله برنظریه ایله میخانیكیتی دكل، بلكه اراده‌یی

تأسيس ايتمك ايسته‌ديكی حالده بالعكس پك يا كاش حركت ايله‌مش وكائناتك اساسنه مدهش بر جبريت و مقدريت قاريشديرمشدر.

لايب نيچك الهياتی — لايب نيچ نظرنده موجوديت الهيه‌نك اوچ برهان اساسی واردر. برنجيسی موجوديت اشيانك تعقلی نتيجه‌سنده حاصل اولان برهاندر. نامتناهيدكه دوغرو كيدن بر چوق اشيا سلسله‌لری واردركه اونلرك سبب موجوديتلری كنديلرنده دكل، كنديلرندن خارجده ووقوفلرنده‌در. بو اثبات ايدركه هرشيئك سببی اوله‌بيله‌جك برموجوديت مكمله‌يه احتياج وار. ايكنجی دليل موجودات آره‌سنده‌كی آهنكك تصنيفی نتيجه‌سنده ظاهر اولور. هرموجود كندی كنديسنه وكندی كنديلكدن حركت ايدر. بونكله برابر حركتی موجودات سائره ايله متوافق بر حالده‌در. ايشته موناتلر آره‌سنده‌كی بوتوافق وآهنك دخی اونلرك فوقنده علوی برمونادك موجوديتنی وهرشيئك بوموناتدن تفرع ايلديكنی اثبات ايدر. اوچنجی دليل موجوديت واساس موجوديت جهتيله اشيانك برعويت الهيه اظهار ايتملری‌در. بوصوك دليل سه‌نت آنسه‌لم وده‌قارت طرفلرندن دخی بيان ايدلمشدی. اكر براللهك موجوديتی ممكن ايسه اواللهك موجود اولمسی لازم كلير. چونكه امكانی حصوله كتيرن شی وجوددر. موجوديتله ممكنيت عينی شيدر. موجود اولميانك مكمل اولميه‌جغی كبی ممكن اوله‌ميه‌جغی دخی بديهيدر. اللهك بر طاقم خواصی دخی واردر. بالخاصه مكمليت الهيه

يديكمزشی روحلرمزك ترقی، تكامل وتعالی ایتمش بر شكلندن
بارت بولنور . بو ایسه معرفت ، قدرت وایيلك صفتلريله
حصوله كلير .

خلقت عالم ونيك بيني . — الله ابدی بر صورتده كائنات
كنهنك بی نهايه لكنی ادراك ايدر . خلقت عالم معنوی بر مجبوريتك
لحاسيله الله طرفندن حصوله كتيرلدی . فنالغك وشرك منبعنه
كلنجه ؛ لايبنيچ بو خصوصده شو سوزلری سويليور : فنالق
مافوق الطبيعه اولور ، مادی اولور ، معنوی اولور واشيای مخلوقه نك
طبيعتندن ايلری كلير . بواشيای مخلوقه ايسه انجق خالقله امتزاج
واتحاد ايده رك مكمللشه بيلير . و ياواش ياواش خطادن
قورتولور . هيچ بر شی بردنبره واقع اولميه جغی كبی تكمل دخی
بردنبره اولماز . غايه يه واصل اولمق ايچون وسائط وكذركاه
لازمدر . مكمليته دوغرو كيدلدكجه خطالر آزالير . بو خصوصده
ايضاحات كافيه ويرمك ممكنسزدر . لايبنيچ خطانك منشأنی
تماميله تعيين ايتمك ايچون ابدی اولان قانونلره قدر يوكسه ليور .
طبقی انسانلر كبی اللهك ده بو قانونلره تبعيت مجبوريتده بولنديغنی
سويليور .

علل ايجابيه ايله علل غائيه نك وميخانيكيت ايله ديناميزم
(قوائيه) دينيلن مسلكلرك يكديكريله تأليف ايدلمسی — سببلرك
وحادثه لرك تشكيل ايتديكی سلسله مقابل جهتدن تدقيق اولونجه
قارشيمزه واسطه لر وغايه لر سلسله سی چيقار . روحلر علل

غائیه‌یه کوره بیوك بر ارزوایله حرکت ایدرلر. جسملر ایسه عل
ایجابیه تحت تأثیرنده عینی حرکتی اجرا ایلرلر. هر ایکی سلس
آیری آیری تأثیرلره تابع اوله‌رق حرکت ایتدکلری حالد
بینلرنده دائما بر توافق و آهنك بولنور.

لایب‌نیچك اخلاقی ـ لایب‌نیچ علل ایجابیه ایله علل غائیه‌ی
یکدیکریله ائتلاف ایتدیردکدن صوکرا ینه بوعلتلردن علل
غائیه‌یی حریت ایله ائتلاف ایتدیرمکه چالیشمشدر. لایب‌نیچ
حریت اخلاقیه نظریه‌سی پك مشهوردر. حریتك شرائط
اولا اختیاری‌در. بو اختیاریت جسمه تعلق ایدر. لایب‌نی
ترجیح بلا مرجح مسئله‌سنی کندی قاعدهٔ اساسیه‌سیله ضد ع
ایدییور. اسباب وحادثاته وبونلرك قوانیننه وقوف بر مقدریت
دکل بلکه بیوك بر حریت تأسیسنه خادمدر. حریت دیمك عاقل
ومدرك اولان بر موجودك اسباب وحرکاتنی تعقل ایده‌بیلمسی‌در.
بو سوزیله لایب‌نیچ حریتله عقل و بناءً علیه حکمت وفضیلتی
برلشدیرییور. اونك نظرنده فنالق جهلدن وخطادن ایلری
کلیر. حریت بر خیر ایسه اونك عکسی فنالقدر. بو سوزلرك
تأسیس ایتدیکی اراده‌یه کلنجه بویله بر اراده اخلاقی اولمقدن
زیاده معنوی اولمق استعدادینی عرض ایدییور. لایب‌نیچك
انسانلرده تصویر ایتدیکی اراده تماميله ارادهٔ الهیه‌یه مشابهدرکه
دائما عقل و ذکانك قوانیننه وقوانین ابدیهٔ کائناته تطبیق حرکتدن
عبارتدر. شو صورتله فنالق وشر دخی طبیعتدن و اللهدن

حصوله كليور ديمكدر .

نتيجه ـ لايب‌نيچك فلسفه‌سی اخلاقه عائد قسملرنده پك غير كافی‌در. فقط كائنات حقنده حركت وعقل بحثلرنده شايان حيرت بردرجه‌ده تدقيقات وتتبعات كوزه چارپار. حريتی صوك درجه‌ده انكشاف ايتديرمش ، فقط اخلاقه عائد غايهٔ خيالی بررشيم حالنده قالمشدر .

انكليز واسقوچيا فلسفه‌سی

لوق

پسيقولوژی — لوقك هرشيدن اول اشتغال ايتديكی مسئله وقوفك منشأيدر. فطری افكاری قبول ايدن مسالكك كافه‌سنی رد ايدر . وبو افكاری پك طاربرمعناده نظراعتباره آلير . مع‌هذا حسلردن باشقه ملاحظه‌يی‌ده افكارك منبعی اولمق اوزره طانير . لوقك مسلك عمليسی : ـ انسان ذات اشيايی طانيه‌مز، طانيديغی يالكز حادثه‌لردر . برشی حقنده‌كی وقوفمزك حدودی تجربه‌مزك حدودندن عبارتدر.

فلسفهٔ مدنيه وسياسيه ـ لوقك سياسی واجتماعی نظرياتی؛ تأثيرلرينی اون سكزنجی عصرده اجرا ايدن عظيم حقيقتلری احتوا ايدر. لوق‌حقك حقيقی اساسنه پك اوقدر نفوذ ايده‌مه‌مشدی. حق منفعت ويافائده اجتماعيه‌ايله پك زياده قاريشديرر.

لكن هر بر حقك بر حريت و حريتك‌ده حقوقك اك برنجيسى اولديغى پك اعلا طانير. لوق هوپسى جرح ايدر . اوكا نظراً حال طبيعى نه‌قوه‌لرك ظلم واستبدادى؛ نه‌ده انسانلر آره‌سنده‌كى عدم مساواتدر . جمعيت مدنيه‌يه تقدم ايدن بر طاقم حقوق طبيعيه وار كه جمعيت مدنيه‌ده اونك حمايه‌سندن باشقه بر شى دكلدر. حريتى انكشاف ايتديرمك، حريتك حاصلاتنه تملك ايتمك؛ حق تملكدر . لوقك حق تملك حقنده‌كى نظريه‌سنده اساس سعيدر، ارضك قيمتنى تعيين ايدن شى سعيدر. لوقك حق ملكيتى تابع قيلديغى شرائط شونلردر: «۱» بركيمسه تملك ايتديكى شيئك محو اولمسنه هيچ بر زمان مساعده ايتمه‌مليدر. «۲» بر شيئه تملك ايدركن بشقه‌لرى ايچون‌ده بر پارچه براقمليدر. لوق حريت شخصيه‌يى پك زياده طانير. ارادتى رد ايدر. پدرك اولادى اوزرنده‌كى نفوذى قطعياً چوجق اوزرنده بر استبداد، بر انغاريه اولمامليدر. زيرا بو نفوذدن زياده، ايفا ايله‌ديكى زمان آرتق تمادى ايتميه‌جك اولان بر وظيفه‌در. حق مدافعه مشروعه‌دن حقوق جزا تولد ايدر. جزانك طبيعتى حقنده‌كى لوقك نظريه‌سى شوندن عبارتدر . حقوق طبيعيه‌يى تحت تكافه آلمق ، حال طبيعيدن حال سياسى ويامدنى‌يه مرور؛ موافقت مشتركه يعنى بر قونطراتو ايله ممكن اوله بيلور . بو مقاوله ايله انسانلر حقلرينى ترك ايتمزلر ، لكن يالكز بالذات اجراى عدالت ايدرك جزا ويرمك حقنى براقيرلر. قوۀ عدليه قوۀ اجتماعيه‌نك اساسيدر. قوۀ اجتماعيه‌ده

وهٔ اجرائیه وتشریعیه‌یی تولید ایدر. حکومت بر چوق انسانلرك
یئت مجموعه‌سیدر، که بوقوا محدود انسانلره تودیع ایدلمشدر.
وبس طرفندن تکلیف ایدیلان وحیدالامر حکومت مطلقه
رحال حربدر. حالبوکه اساس اعتباریله حکومت محدوددر.
حکومتك حدودی، مدافعه‌سی کندوسنه تودیع ایدلمش اولان
حقوق طبیعیه‌سیدر.

قوهٔ اجرائیه ایله قوهٔ تشریعیه‌یی تأسیس ایتمکله ملت حق حاکمیتندن
صلا استعفا ایتمز. بوندن ده لوق انکلتره اختلالی مدافعه وعمومیتله
ختلاللرك نتایجنی استخراج ایدر. لوقك دولت ایله کلیسا آراسنده‌کی
ناسبات حقنده بر مسلکی واردر، که بوده جمعیت دینیه ایله
جمعیت مدنیه‌نك استقلال متقابلی اوزرینه مؤسسدر. لوقك
لسفه‌سی مسلك سربستیسی اعتباریله اون سکزنجی عصرده
ویوك بر تأثیر اجرا ایتمشدر.

بارقلی

بوذات ذکادن مستقل اوله‌رق موجود اولان عاطل وبالذات
غیر فعال، جسمانی بر ماده‌نك تعریفنه هجوم ایدر. اوکا نظراً
وجود اولمق؛ ادراك ایتمك یاخود ادراك ایدلمش اولمقدر.
دراك ایتمه‌ین یاخود ادراك ایدیله‌مه‌ین شیلر موجود دکلدر.
کا ایله روح کافهٔ حقایقك اساسیدر. ایشته بارقله‌یك مسلکی.

هیوم

بارقله‌ی جسمانی ماده فکرینی تخریب ایتدکدن صوکره ذکایه بر حقیقت مادیه ترك ایدییوردی . حالبوکه هیوم بعضاً ذکایی بعضاً ده ماده‌یی ردایدر؛ یکدیکرینی تعقیب ایدن احوال وجدانیه‌نك تعاقبی اشتراك افکار قانونلرینه تابعدر. وبتون قوانین روحیه بو اشتراك افکار قانونلرینه استناداً وجود بولورلر . هیوم ه نظراً اشتراك افکار حصوله کتیرن مناسبات شونلردر . مشابهت، مجاورت، تعاقب ضروری، سبب ماده‌کبی برماهیت ، برمصدریتدن بشقه برشی‌دکلدر. سبب، قطعی‌تعاقبدن‌عبارتدر. خارجاً حتی داخلاً بیله، بزاشیا آره‌سنده حقیقتی سببیت یرینه بر تعاقب مناسبتنی مشاهده ایدرز. بعض تعاقبك ابراز ایتدیکی قطعیت وصفی اعتیادواسطه‌سیله واقع اولان‌ممانعتدن بشقه‌برشی دکلدر . قیاس عین احوال نتیجه‌سنده عین حادثاته انتظاردر. وبوانتظار تکررله تولد ایدن برعادتدر. هیوم بوصورتله انکلیز مسلك مثبته‌سنی تأسیس ایدر .

آدام اسمیت

آدام اسمیت ـ هیوم کبی ـ اخلاقی محبت اوزرینه استناد ایتدیرر . ای حرکت ایتمك باشقه‌سنك محبتنی استحصال ارزو ایدن حسه اطاعت ایتمکدر . بناء علیه محبتلریمزی بی طرف بر تماشاجینك بیان ایده‌جکی قواعده نظراً تنظیم ایتملیدر .

بنتهام و منفعت اخلاقی

حركاتمزك يكانه قاعده‌سی منفعتدر. اخلاق خودبينی‌نك تنظيم
سلاحندن باشقه برشی دكلدر. ايلكك محكی الك بويوك محظوظيتك
سبه‌سيدر. محظوظيتلرك يالكز كميتی واردر. بناءعليه اخلاق
خی‌در وبورياضياتده محظوظيتلرك اوصافی قطعياً نظر اعتباره
اليدر. منفعتلرك تخالفندن استخراج اولنان اعتراضاته قارشی
هام بوتضادك حقيقتنی انكار ايدرك جواب ويرييور. منفعتلرده
انين دينيه ومدنيه‌نك قبول وتصديق ايتديكی برمشابهت طبيعيه
ردر. ايی آكلاشيلان منفعتلر تخالف دكل ، بالعكس امتزاج
زلر .

ريد ، ستهوارت ، هاميلتونده

ريده نظراً فلسفه اذعان فطری اوزرينه تأسيس ايديلمليدر.
يقولوژی اصولی حادثاتك مشاهده‌سندن عبارت اولان روحك
يخ طبيعيسيدر . فوق‌الطبيعيات زائد وبی فائده‌در .
ستهوارت ؛ عينی افكاری بيان ايدر .
هاميلتون ؛ اون طوقوزنجی عصرده اسقوچيا مكتب
سفيسنه اك مكمل برشكل ويرر. بوفيلسوف قانت وهيومدن
لتساب فيض ايله اسقوچياليلره مخصوص عمليه مسلكی‌نك برقاعدهٔ
مه اوزرينه استناد ايتديكنی پك كوزل كوسترر. بوكا نظراً
فوق‌الطبيعياتك موضوعی اولان مطلقيت قاعده‌سی غيرقابل

ادرا کدر. برشیئی طانیمق، ادراك ایتمك دیمك، اوشیئی برشر[ط]
ربط ایتمك دیمكدر . غیر شرطی اولانی، یعنی مطلقیتی طانی[مق]
ادعاسی ادراكك محویله مساویدر . مطلقیت اعتقادك موضو[عی]
اولا بیلیر ، لكن ادراك و وقوفك موضوعی اولاماز .

اون سکزنجی عصرده فرانسز فلسفه‌سی

نظری فلسفه

اون سکزنجی عصرك فرانسز فلسفه‌سی اوزرینه لوق [ك]
پك بویوك تأثیری اولمشدر . بوعصرده قوندیاق لوقی کچدی؛
دهامکمل برفلسفهٔ حسیه تأسیس ایلدی . حادثات داخلیه‌نك
واونلری تولید ایدن اساسات اولیه‌نك تعیین وتعمیمنه چالشدی.
بولدیغی ایلك اساس (حس) ایدی‌که تبدیل شکل ایدرك
هرشیئی ایضاح ایده بیلیردی . دقت آنجق برحس حاکم ،
تفکر کندی کندیسنی حس ایدن برحساسیتدی . تصور ایله
تصدیق ایسه حسلرك اختلاطندن باشقه برشی دکللردی .
شو حالده نفس یعنی أنا حسلرك بر قولکسیونی اولیوردی .

علم ، اشیانك اشارتلری اولان حسلرك تحلیلیدر. هرعلم
مکملاً تنظیم اولنمش برلساندر .

مشهورفرانسز آنسیقلوپه‌دیسنك مؤسسلرندن بری اولان
دیدرو؛ طبیعتی برکلیت عمومیه اولمق اوزره تلقی ایدییوروافرادی

اونك جزءلری عد ایلیوردی . قانون ؛ بو طبیعتك عمومی بر تحولی ، بر شکل مبدلی ایدی .

(دواباخ) و (لامه‌تری) ؛ بو عصرده مادیه مسلکنی تمامیله ایدییورلر ، (وولته‌ر) ، (بوفون) ، (مونته‌سکیو) ، (تورغو) ، (روسو) ؛ آزچوق بر ررابطه ایله معنویه مسلکنه مربوط بولنیورلردی .

اجتماعی فلسفه طرفدارلری

هلوه‌سیوس ؛ تمامیله حسیه مسلکنه مربوطدر . قوانین اخلاقیه واجتماعیه‌نك آنجق حسیات ایله ایضاح اولنه‌بیله‌جکنه قناعت ایدر . انسان هرطرفده کندی منفعتنی آرار ، هرماده‌ٔ قانونیه منفعت شخصیه ایله منفعت عمومیه‌یی یکدیگرینه برلشدیرن بر رابطه‌در . بناءً علیه هرکس ، قانونه اطاعت ایتملی یعنی شخصی منفعتی منفعت عمومیه ایله برلکده استحصاله غیرت ایتملیدر . اخلاقك یگانه تملی قوانین موضوعه‌در .

مونته‌سکیویه کلنجه : او ؛ هرشیئی عقل نقطهٔ نظرندن ایضاح ایتمك ایستر . فکرنجه گرك اخلاق ، گرك اجتماعیات عقله مربوطدر . قانونلر طبیعت اشیادن ظهوره کلمش قطعی مناسبتلردرکه عقل بشرك موضوعنی تشکیل ایدرلر . بویله بر ر مناسبتدن عبارت اولدقلری جهتله اقلیمه ، حکومتلره ، عرف وعادات قومیه وسائره‌یه کوره متبدلدرلر .

مونته‌سکیویه نظراً جمعیتلر وحکومتلر بر طاقم قسملره آیریلیر . اولا حکمدارك آرزو واراده‌سندن باشقه بر قانون طانیمیان استبداد اداره ... بو اداره‌ده یگانه اساس قورقودر . بونك جمعیتلر اوزرینه پك مدهش تأثیری واردر. ثانیاً قوانینه تابع اولارق ادارهٔ امور ایدن سلطنت مطلقه؛ بو اداره؛ استبداد ایله قانونیت مطلقه آراسنده بر گذرگاهدر. بونده اساس «شرائط موضوعه‌یه رعایت » اساسیدر . هر کس افندیدر ، فقط اسیرینه احترام ایتمکله کسب فخر ایلر ، گرك بو شرائطه رعایتك ، گرکسه اسیره حرمتك عنوانی «ناموس»در. ثالثاً جمهوریت ... بو طرز اداره‌ده خلق هم حکمدار ، هم تبعه .. هم متبوع ، هم تابعدر . ملت ، ابی وفنا ، یاپه‌جغنی کندیسی یاپار . بونده اساس فضیلت ایسه فرقه ایله، حریت ایله، مساوات ایله یاشار. رابعاً مختلط اداره . . . مونته‌سکیو بو عنوان ایله انکلتره‌یی وانکلتره‌یه مشابه دولتلری قصد ایتمك ایسته‌یور. ایشته بو تقسیمات ایله مونته‌سکیو موجود دولتلرك تشکلاتنی تجاهل ایتمشدر . بوندن صوکرا هر دولت مشروطه‌ده‌کی اوچ قوتی آییرر : قوهٔ تشریعیه ، قوهٔ اجرائیه ، قوهٔ عدلیه .

مونته‌سکیو مواد عدلیه‌یه دائرده تدقیقاتده بولنمش ، از جمله اسارتی شدتله رد ایتمشدر . کذلك هر درلو اشکنجه‌لرك لغوینی، محاکمه‌ده عدول اصولنك قبولنی وجزالرك خفیفله‌تیلمسنی طلب ایدر. عینی زمانده سربستیٔ ادیانی ودینه رعایتکار اولمیانلره

قارئیلمامسنی ارزو ایدر .

اقتصاده عائدده مونته‌سکیونك مطالعاتی واردر . ویرکیلر حقنده برچوق محق توصیه‌لر سردایدر. بونلرك الزمیله‌مفیدینی ولزومسزلرینی آییرمق مجبوریتندن وعمومی مطالبات‌واعتراضاتك قواعدندن بحث ایلر .

وولته‌ر ؛ حقوق وسیاسته دائر خصوصی بر فکر سرد ایده‌مه‌مکله برابر انسانیتی مدافعه ومحافظه اوغرنده غایت بلیغانه ادارهٔ کلام ایتمش ، اشکنجه ایله تعصب دینی علیهنده غایت شدید وآتشلی یازیلر یازمش، حریت سیاسیه طرفدارلغی ایتمش وقانونی « آرزوی عمومی » عنوانیله تعریف وخلاصه ایتمك ایسته‌مشدر .

روسو: بوذات ایله‌برابر فلسفهٔ اجتماعیه‌ده یکی برحرکتك حصوله کلدیکی کورولور. ژان ژاق‌روسو؛ عدالت اجتماعیه‌نك اساسنی حریتده بولورکه بو؛ عینی زمانده هم فردك ، هم‌ده جمعیتك اساسیدر . بونلری آیری آیری تدقیق ایده‌لم :

اولا — جمعیت بشریه‌نك اساسی : انسانلر ایکی سببدن دولایی یکدیکرینه یاقلاشمشدرلر . بوسببلردن بری ضرورت ویاخود احتیاج ، دیکری حریتدر . فقط مسئله‌یه دها زیاده نفوذ ایدیله‌جك اولورسه کورولورکه اصل سبب احتیاجدن زیاده حریتدر . چونکه حقیقتی جمعیات بشریه او جمعیتلرك افرادی اراسنده قوی بر حریت تأسیس ایتدکدن صوکرا

باشلامشدر . فی‌الحقیقه انسانلری یکدیکرینه باغلامق ایچون اڭ متین رابطه، رابطهٔ اراده، یعنی حریتدر . حتی عائله‌لربیله اولا احتیاجدن تولد ایتدکلری حالده بالآخره افرادینك اراده وحریتیله بقابولابیلیرلر. بوندن صوکرا اڭ کوچك عشیرتلردن، اڭ بویوك قوملره قدر هپسنده بواساسی کوره‌بیلیرز. بناءً علیه دولتلرده کندیلرینی تشکیل ایدن افرادك هر برصورتده ، یعنی کندی اراده‌لریله برلشمه‌لرندن تولد ایدر .

ثانیاً — علوم اجتماعیه‌نك اساسی: بواساسی تعیین ایده‌بیلمك ایچون اویله برشکل اشتراك بولملیدرکه اواشتراکك قوهٔ عمومیه‌سی هرفرد مشترکی وبوافرادك هر برینه عائدا موالی محافظه ومدافعه ایتسین . هرشخصی عمومیته باغلی، عمومیته مطیع، عمومیتده اوشخصه خادم اولسون . ایشته انسانلری بویله‌جه یکدیکرینه ربط ایتمك وفقط بویله برارتباط قوی‌یه رغماً ینه اسکیسی کبی حر وسربست براقمق لازم .

ثالثاً — مسئله‌نك حلی : ایشته بومسئله‌نك حلی آنجق مقاولهٔ اجتماعیه نظریه‌سنك قبولیله ممکندر .

تورغو ایله‌قوندورسه: بوفیلسوفلر مونته‌سکیونك وبالخاصه روسونك فلسفه‌سنی ایضاح وتفسیر ایله اوغراشمشلردر. ترقی وتکمل انسانی حقنده ایلك واضح نظریه‌یی‌ده بونلر وضع ایتمشلردر .

اون سکزنجی عصرده آلمان فلسفه‌سی

قانت

قانتك اصولی : قانت؛ اعتقادیه وریبیه مسلکلری بیننده متوسط ونقطهٔ عزیمتی کندی ملکهٔ وقوفمز یعنی عقلمز اولمق اوزره بر فلسفه تأسیس ایتمشدر . بو فلسفه عقلی کرك نظری وکرك عملی هرصورتله مطالعه ایدر .

عقل مجرد وامکان علم — عجبا اشیا، بزم اونلری کوردیکمز وحس ایتدیکمز کیبیمیدر ؟.. یعنی اشیانك ماهیتی ایله مرئیتی یکدیکرینه مساویمی ؟ . . خایر؛ اشیانك بزه کورونن شکلی، بزم اعضای حسیه‌مزه کوره تعدیله اوغرایان شکلدر . عقل اشیایه دکل، اشیاعقله تابعدر. تفکرك خاصهٔ اساسیه‌سی وحدتدر. تفکر ایتمك توحید ایتمك دیمکدر. قانته کوره وقوفمزك عناصرینی ترکیب ایدن اوچ ملکه‌مز واردر: حساسیت، ادراك، محاکمه.

قانتك حساسیت دیدیکی شی تماميله حسدرکه ایکی قسمه آیریلیر . حس خارجی ، حس داخلی . حس خارجی اشیایی مکان داخلنده توحید ایدر. کوریلیورکه حس خارجی‌ده چارچیوه مکاندر . حس داخلی‌یه کلنجه بوده خارجدن کلن انطباعاتی محظوظیت وکدر سلسله‌لرینه آیرییور وبونلری جنسی جنسنه برلشدیره‌رك برصیره‌یه قویور . بوصیره ایسه زماندر .

بناءعليه زمان ومكان حساسيتمزك (يعنى حسمزك) شرائطى در. شو حالده عالم محسوس قانتك نظرنده بر عالم ظاهريدر. زمان ومكان بعض حقايق مستوره نك آنجق بر تمثالى اولا بيلير. بو حقايقى محاكمه ايتمك اشيانك كوروندیكى كبى آكلاشيلديغنى تصديق ايله نتيجه لنير . افكار متضاده نك منشأى بودر . چونكه هر كس باشقه درلو كورور .

ايشته حس ملكه مز حقنده كى تنقيدات بورادن باشلار .

حسياتدن صوكرا ادراك ودها صوكرا محاكمه واردر ، ديمشدك. ادراك حادثاتى توحيد ايچون اونلرك ارالرنده بر طاقم غير متحول مناسبتلر تأسيس ايدر. محاكمه ادراكى تعقيب واكمال ايدر.

خلاصه قانته كوره قوانين علميه تماميله شخصى بر قيمتى حائز وعلم مثبت آنجق تجربه حدودى داخلنده ممكندر .

مافوق الطبيعيات ـ حساسيت وادراك هنوز بر وحدت كامله ايچنده وقوفه تبدل ايتمه مشدر. عقل تسميه اولنان عالى بر عمليه سايه سنده تفكر ؛ سلسلهٔ اشيايى تماميله احاطه ايتمك وحادثات زنجيرينك ايلك خلقه سنه واصل اولمق ايستر. بونك ايچون حادثه دن حادثه يه علوملك كوستردیكى صيره واصول اوزره چكمك وقانوندن قانونه، شرطدن شرطه يوكسله رك آرتق هيچ بر شرطه تابع اولميان صوك بر حد بولمق لازمدر . اولياته دائر اولان بو تحريات آرتق بر علم مثبت دكل متافزيك، يعنى مافوق الطبيعيات در.

قانتك متافيزيكی يكی بر شی دكلدر . اخلاقده دخی اونی نظريهٔ خير طرفداری كورورز . قانت اجتماعياتده حال حاضر قوانينه مشابه قوانين وضع ايتمش وبالخاصهٔ قوانين صنعتی تأسيس ايلمشدر .

— ختام —

[تاريخ فلسفه نك اون طقوزنجی ويكرمنجی عصرلره عائد اقسامی فلسفهٔ حاضره دن عد اولنديغی جهتله آيريجه بر كتاب حالنده ترتيب ايديلمش وتاريخ فلسفه نك اوچنجی جلدی اولق اوزره نشری مقرر بولنمشدر .]

LIBRARY
FEB 7 1977
UNIVERSITY OF TORONTO

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00642229 9

B
99
T82T4